

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Mgr. Tatiana Prevužňáková

DEDENIE

Rigorózna práca

SUCCESSION

Školiteľ: doc. JUDr. Mgr. Josef Salač, PhD.

Katedra občianskeho práva

december 2013

Prehlasujem, že som predkladanú rigoróznú prácu vypracovala samostatne, všetky použité pramene a literatúra boli riadne citované a práca nebola využitá k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe dňa 16.12. 2013

Mgr. Tatiana Prevužňáková

Ďakujem doc. JUDr. Mgr. Josefovi Salačovi, PhD., za spoluprácu, ústretovosť, poskytnuté rady, usmernenia a rýchlu komunikáciu počas celej doby písania práce.

Rovako poďakovanie patrí mojej rodine za podporu, ktorú mi poskytli vo všetkých smeroch pri písaní práce.

ABSTRAKT

Práca sa zaoberá problematikou dedenia, zásad dedičského práva i europeizáciou dedičského práva hmotného. Pre hlbšie poznanie matérie dedičského práva sa práca zameriava na základné body historického vývoja ovplyvňujúce túto oblasť na našom území, najmä dedičskoprávnu úpravu v starovekom Ríme, v stredoveku, vo Všeobecnom zákonníku občianskom, napokon prechádza charakteristické črty súčasného dedičského práva v Českej republike.

Dedičská postupnosť prichádza do úvahy, ak sú súčasne splnené viaceré okolnosti subjektívnej a objektívnej povahy. K dedeniu môže prísť iba smrťou poručiteľa, ak zanechal nejaký majetok a osoba povolaná k dedeniu musí byť spôsobilým dedičom, ktorej svedčí dedičský titul, ktorým je zákon alebo závet. Napokon sa vyžaduje splnenie poslednej podmienky, a to že povolaný dedič, dedičstvo neodmietol. Vyššie uvedené hmotnoprávne predpoklady dedenia sú samostatne rozobraté v texte. Kardinálna pozornosť je sústredená na hmotnoprávne náležitosti a predpoklady dedenia, ktoré sú systematizovane rozanalyzované v podkapitolách.

Záver práce rozoberá dedenie s cudzím prvkom a europeizáciu dedičskoprávnej úpravy.

Text je prestúpený úvahami súladnosti súčasnej právnej úpravy s potrebami praxe, poukazovaním na vhodnosť, alebo možnú v praxi vyvolávajúcu problematickosť nastávajúcej právnej úpravy dedičského práva, ktorú ustanovuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Predkladaná práca vychádza z platnej právnej úpravy dedenia v zákone č. 40/1964 Sb. občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů, pričom neopomína zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, z tuzemskej i zahraničnej odbornej literatúry a judikatúry.

ABSTRACT

This thesis deals with the topic of succession, principles of the inheritance law and Europeanization of the inheritance law. For a deeper understanding of the matter of the inheritance law, this thesis focuses on the basic points of historical development influencing this area of law in our territory, especially legal regulation of inheritance law in Ancient Rome, the Middle Ages, the General Civil code and finally deals with characteristic features of the current inheritance law in the Czech Republic.

Succession applies in case that several conditions of subjective and objective character are met simultaneously. An inheritance is acquired upon the death of the deceased, in case when the deceased left some property and a person who shall gain the inheritance is an eligible heir, with the inheritance title, being either the law or the testament. Finally, the last condition, that the heir did not renounce the inheritance, shall be met. Abovementioned substantive conditions of succession are individually discussed in the thesis. The main attention is focused on substantive requirements and conditions of succession that are systematically analysed in subchapters.

The final part of the thesis analyses the succession with a foreign element and Europeanization of legal regulation of the inheritance law.

The thesis considers compliance of current legal regulation with needs of practice, referring to appropriateness or potential practical difficulties created by legal regulation of the inheritance law under the Act no. 89/2012 Coll. the Civil code. This thesis is based on the valid legal regulation of succession in the Act no. 40/1964 Coll. the Civil code, as amended, not omitting the Act no. 89/2012 Coll. the Civil code, on domestic and foreign literature and case law.

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK

1. Právne predpisy:

ABGB	Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, či Všeobecný zákoník občanský z roku 1811
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch – německý občanský zákoník z roku 1896
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
NP	zákon č. 358/1992 Sb.o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
ObčZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OSP	zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov
OZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZES	Zmluva o založení Európskeho spoločenstva
ZMPSaP	zákon č. 97/1963 Sb. zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů
ZP	zákon č. 262/2006 Sb. zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
ZR	zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

2. Další skratky:

CEZ	Centrální evidence závěti
ČR	Česká republika
ES	Európske spoločenstvo
EÚ	Európska únia
FO	Fyzická osoba
PO	Právnická osoba
R	Civilná zbierka súdnych rozhodnutí a stanovísk. Pod touto značkou sú vyznačené judikáty uverejnené Najvyššími súdmi ČSFR, ČR a SR do 31.12.1992
Sb.	Sbírka zákonů České republiky
SJM	Společného jmění manželů
SR	Slovenská republika
V	Výber rozhodnutí a stanovísk Najvyššieho súdu Slovenskej republiky

- Z III Sborník stanovisek, závěrů, rozborů a zhodnocení soudní praxe, zpráv o rozhodování soudů a soudných rozhodnutí NS 1964-1969, zv. III, vydal NS ČSSR nákladem SEVT, Praha 1980
- Z IV Sborník stanovisek, zpráv o rozhodování soudů a soudných rozhodnutí NS ČSSR, ČSR a SSR 1970-1983, zv. IV, vydal NS ČSSR nákladem SEVT, Praha 1986
- Z. z. Zbierka zákonov Slovenskej republiky
- Zb. Zbierka zákonov ČSFR

OBSAH

Zoznam použitých skratiek	6
Obsah	8
Úvod	11
I. Všeobecne o dedení a dedičskom práve	13
1.1 Pojem a funkcie dedičského práva	13
1.2 Čiastočný (stručný) historický exkurz. Charakteristické črty súčasného dedičského práva v ČR.....	15
1.2.1 Čiastočný (stručný) historický exkurz.....	15
1.2.2 Staroveký Rím.....	16
1.2.3 Stredovek.....	20
1.2.4 Všeobecný zákonník občiansky	22
1.2.5 Charakteristické črty súčasného dedičského práva v ČR.....	25
1.3 Zásady dedičského práva.....	26
Zásada zachovania hodnôt.....	27
Zásada rešpektovania autonómnej vôle poručiteľa	28
Zásada rovnosti.....	28
Zásada prechodu majetku na jednotlivca	29
Zásada univerzálnej sukcesie	29
Zásada nadobudnutia dedičstva okamihom smrti poručiteľa.....	29
Zásada akrescencie	30
Zásada dedičskej reprezentácie	30
Zásada voľnosti dediča dedičstvo prijať alebo odmietnuť	30
Zásada ingerencie verejnej moci pri nadobudnutí dedičstva.....	31
II. Predpoklady dedenia.....	32
2.1 Smrť poručiteľa	32
2.2 Existencia dedičstva	34
2.2.1 Predmet dedičstva.....	38
2.2.2 Prechod dlhov.....	40
2.3 Existencia a spôsobilosť dediča k nadobudnutiu dedičstva	43
2.3.1 Dedičská spôsobilosť	43
2.3.2 Relatívna dedičská spôsobilosť a dedičská nespôsobilosť.....	45

2.3.3 Vydedenie.....	49
2.3.4 Odmietnutie dedičstva.....	53
2.3.5 Zrieknutie sa dedičstva (lex ferenda)	56
2.4 Dedičský titul.....	57
III. Dedenie zo zákona (intestátna dedičská postupnosť).....	59
3.1 Prvá dedičská skupina	60
3.2 Druhá dedičská skupina.....	62
3.3 Tretia dedičská skupina	64
3.4 Štvrtá dedičská skupina	65
3.5 Piata a šiesta dedičská skupina v NOZ.....	67
3.6 Odúmrť	68
IV. Dedenie zo závetu (testamentárna postupnosť)	69
4.1 Náležitosti a obsah závetu	69
4.1.1 Vedľajšie doložky v závete podľa NOZ.....	73
4.2 Formy závetu.....	73
4.2.1 Holografný závet	74
4.2.2 Allografný závet	75
4.2.3 Závet vo forme notárskej zápisnice.....	77
4.2.4 Privilegovaný závet ako rozšírenie testovacej voľnosti v NOZ.....	78
4.3 Zrušenie a zmena závetu	79
4.4 Odkaz, náhradníctvo a zverenecké nástupníctvo – po päťdesiatročnej prestávke v NOZ.....	80
4.5 Dodatok (kodicil) v NOZ	82
V. Dedenie na základe dedičskej zmluvy (lex ferenda)	83
VI. Potvrdenie dedičstva a vypořádanie dedičstva.....	85
VII. Ochrana oprávneného dediča.....	88
VIII. Dedenie s cudzím prvkom. Europeizácia dedičskoprávnej úpravy	89
7.1 Pojem medzinárodného práva súkromného. Dedičský štatút. Odúmrť.....	89
7.2 Pojem európske medzinárodné právo súkromné.....	91
7.3 Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady o príslušnosti, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a úradných listín vo veciach dedičských a vytvorenie európskeho dedičského osvedčenia.....	92
7.4 Je zjednotenie úpravy v oblasti dedičského práva hmotného zrealizovateľné? ...	94
Záver.....	98

Resumé	101
Použitá literatura.....	104
Klíčové slová - Key words.....	112

ÚVOD

Chetitská epická báseň „Epos o Gilgamešovi“ z 18. storočia pred Kr. opisuje ľudský údol. Ľudským osudom je smrť. Každý človek má možnosť istý čas zotrvať na Zemi, svoj život zdokonaľovať, učiť sa, pracovať, založiť si rodinu, podieľať sa na dotváraní mozaiky spoločnosti. Nesmrteľnosť, o ktorú sa pokúšal aj Gilgameš sa nám nájsť asi nepodarí, ale práve to, čo demonštruje táto báseň by nám malo byť budúcnosťou - nesmrteľnými sa stávame svojimi činmi, menom a tým, čo tu po nás ostáva.

Právne normy upravujú náš každodenný život, správanie a nažívanie s ostatnými ľuďmi v spoločnosti. Jedinečnou vlastnosťou práva je, že siaha ešte ďalej, za horizont života. Dedičské právo predstavuje právnu reguláciu prechodu práv a povinností po smrti fyzickej osoby. Jedným z faktorov, prečo som sa rozhodla rozpracovať nasledovnú tému bolo práve to, že dedičské právo sa týka nás všetkých. Bez ohľadu na to, aké máme záujmy, akú prácu vykonávame, ako rôzne žijeme. Téma je živá a zaujímavá pre jej praktickú využiteľnosť. Nie každý počas svojho života žaluje Českú republiku pred Súdnym dvorom Európskej únie, nie každý obchoduje na burze s cennými papiermi, nie každý vlastní vodičské oprávnenie... atď. Isté je, že každý človek počas svojho života príde do styku s dedičským právom, či už ako dedič, alebo poručiteľ.

Česká hmotnoprávna úprava dedenia je zakotvená v zákone č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov. V práci sa zameriavam na VII. časť OZ, ustanovenie § 460-487, ktorá je upravená pomerne konzervatívne, ako jedna z mála oblastí nepodlieha častým novelizáciám a v rámci zmien sa pohybuje vo svojich historických pomyselných hraniciach. V porovnaní s inými kódexmi európskej kontinentálnej právnej úpravy sa náš Občiansky zákonník javí so svojimi tridsiatimi šiestimi paragrafmi venovanými dedeniu veľmi stroho. Pre porovnanie uvediem, že rakúsky občiansky zákonník (ABGB) upravuje dedičské právo v 294 paragrafoch, francúzsky Code Civil v 383 článkoch či nemecký občiansky zákonník (BGB) dokonca vo viac ako 460 paragrafoch. Ako informačné zdroje využívam najmä domácu knižnú a časopiseckú literatúru, ktorej rozmanitosť a početnosť vyplýva predovšetkým zo živej diskusie o novom občianskom zákonníku, ktorého obsah venovaný dedeniu sa viditeľne rozšíril. Rovnako sa zameriavam na judikatúru českej justície. Pri písaní práce a utváraní názorov vychádzam aj z mojej osobnej praxe v notárskom úrade. Cieľom je

podanie ucelenej mozaiky hmotnoprávnej časti týkajúcej sa dedenia, jednotlivých inštitútov a načrtnúť nastávajúcu novú právnu úpravu s odôvodnením potreby alebo zbytočnosti zmeny, napokon záverom neopomenúc harmonizačný trend na úrovni kolíznych noriem pri dedení s medzinárodným prvkom.

Súhlasím, že dedičskoprávna úprava je neobyčajne významná a azda oproti iným právnym oblastiam zahŕňa v sebe morálny aspekt úcty k zomretému a jeho posledným prianiam. Mikeš už v roku 1998 vyjadroval udivenie, ako naša spoločnosť pri plnom rozvinutí súkromnoprávných vzťahov vystačí s tak jednoduchou úpravou významnej oblasti - dedičského práva, ktorá vychádza z úplného odlišného spoločenského zázemia.¹ Od napísania článku uplynulo 16 rokov, na Slovensku sa nezmenilo nič, Česká republika prešla niekoľkoročným prípravno-legislatívnym procesom, ktorého výsledkom je Nový občiansky zákonník vyhlásený 22. 3. 2012 v Sbírcе zákonů pod číslom 89/2012 Sb..

Nakoľko ide o veľmi obsiahlu tému, svoju pozornosť v práci zameriavam na predpoklady dedenia ako okolnosti subjektívnej a objektívnej povahy, s ktorými je vždy spätá skutková podstata dedičskej postupnosti. Rozbor inštitútov ako dedenie podniku, obchodného podielu a akcií, prechod niektorých práv, správa dedičstva z dôvodu obmedzenia rozsahu nebolo možné do práce poňať.

¹ MIKEŠ, J.: Jak dál s úpravou dědického práva? In: Ad Notam, č. 2/1998, s. 26

I. VŠEOBECNE O DEDENÍ A DEDIČSKOM PRÁVE

Plač – i plač smútku - patria k životu rovnako ako radosť a veselie. Pohreb – so všetkými kultúrne sa dejúcimi sprievodnými javmi je múdre zariadenie. Rozlúčenie vnáša do života istotu, istotu konca. Život ide ďalej - a v ňom spomienky na toho, kto odišiel a vďaka za jeho život.

(Prof. Jaro Křivohlavý)

1.1 Pojem a funkcie dedičského práva

Psychologické úvahy, sociologické pojednania, morálne idey, či literárne diela sa skôr zaoberajú kvalitou života, bytia, vyznávania hodnôt a akýchsi odkazov, ktoré zostávajú živé aj po smrti človeka. Sústreďujú sa na iné hodnoty ako majetok človeka, ktorý počas života nadobudol, jeho zachovanie a ochrana. Odhliadnuc od spoločensky zaužívanej frázy „znásobovanie majetku, nie je hlavným životným cieľom“ faktom zostáva, že človek pracuje, aby si zabezpečil a uspokojil svoje životné potreby, ku ktorým neoddeliteľne patrí i hromadenie vlastníctva ako forma zábezpeky z nevedomosti a strachu z budúcnosti.

Teória práva vymedzuje právo ako komplexný „systém pravidiel regulujúcich správanie ľudí, systém spoločenských vzťahov determinujúcich obsah týchto pravidiel a zároveň výsledok normatívnej regulácie.“² Z toho vyplýva, že právna regulácia sa zameriava najmä na „živú“ spoločnosť. Smrťou sa končí nielen fyzické jestvovanie, ale tiež právna subjektivita jednotlivca. Niektoré práva a povinnosti sú natoľko úzko späté s osobou človeka, že zdieľajú jeho osud. Horizont dedičského práva presahuje hranicu života jedinca. Normy dedičského práva³ sú začiatkom posmrtnej existencie práv a povinností, ktoré jedinec narodením nadobudol a počas života rozvíjal. Dedičské právo predstavuje pre poručiťľa stimul, že zveľaďovať majetok má význam, normy dedičského práva poskytnú posmrtnú ochranu poručiťľovmu celoživotnému úsiliu. „Dedičské právo napomáha zachovaniu majetkových hodnôt v rodine. Zreteľne tak smeruje k posilňovaniu vzájomných vzťahov vo vnútri rodiny, účelnému využitiu zanechaných majetkových hodnôt, predchádzaniu sporom a ochrane tretích osôb, voči

²GERLOCH, A.: Teorie práva. 3. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 19

³“Dedičské právo je nielen rýdzo osobným právom, ale súčasne aj právom majetkovým a ako také môže byť scudzené a môže byť predmetom aj iných právnych konaní.“ In. SbUS zv. 20, č. 155 - Na ÚS ČR z 25.10.2000, sp. zn. II.ÚS 397/2000

ktorým mal poručiteľ postavenie dlžníka.⁴ Ochráňuje a zabezpečuje ďalšie prežitie práv a povinností poručiteľa.

Pre správne pochopenie matérie dedičského práva hmotného je nevyhnutné definovať základné pojmy, s ktorými sa počas jej štúdia môžeme stretnúť.

Dedenie je všeobecným právnym nástupníctvom do všetkých práv a povinností zosnulého, samozrejme ak tieto práva a povinnosti neboli výslovne späté s osobou poručiteľa (*hereditas nihil aliud est, quam successio in universum ius quod defunctus habuerit*).⁵ Definíciu je vzhľadom na práva a povinnosti potrebné vykladať reštriktívne. Osud práv a povinností, ktoré počas života osobe prináležali nie je rovnaký. Nie všetky práva a povinnosti fyzickej osoby prechádzajú na iný subjekt.

„Predmetom dedenia je majetok zomretého, ktorý sa označuje ako dedičstvo - pozostalosť. To znamená, že predmetom dedenia budú najmä vlastnícke práva, ostatné vecné práva, teda práva k cudzím veciam, dediteľné práva na duševné vlastníctvo a ďalej záväzkové práva. Osobu, po ktorej sa dedí, do ktorej právnych vzťahov vstupujú dedičia platná právna úprava označuje ako poručiteľa.“⁶ V právnickej terminológii sa môžeme stretnúť s týmto pomenovaním osoby ešte počas jej života napr. poručiteľ spíše závet.

Nositeľmi subjektívneho dedičského práva sú dedičia. Na nich prechádzajú zdedené práva a povinnosti, iba oni sú oprávnení stať sa vo svojom osobnom a majetkovom záujme dedičom alebo alter ego poručiteľa.

V platnom právnom poriadku je hmotnoprávnej úprave dedenia vyhradená siedma časť občianskeho zákonníka č. 40/1964 Sb., a to ustanovenie § 460 až 487. K nim je samozrejme potrebné priradiť aj ustanovenie § 859 ods. 1 a 873 OZ. Pri dedení sa použije právo platné a účinné v deň smrti poručiteľa⁷. Platnosť závetu alebo listiny o vydedení sa posudzuje podľa predpisov platných v čase ich vyhotovenia⁸. Významný predpis pre oblasť dedičského práva predsatvuje zákon č. 554/2004 Sb., ktorý mení občiansky zákonník, občiansky súdny poriadok a obchodný zákonník. Rovnako neopomenuteľným z hľadiska dopadu na okruh dedičov zo zákona je zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství.

⁴CIRÁK, J. a kol.: Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009, s. 17

⁵FEKETE, I.: Občiansky zákonník. Veľký komentár. 2. Diel, Bratislava: Eurokódex 2011, s. 1257

⁶FIALA, J. a kol.: Občianske právo hmotné I. Vydání 2. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, s. 281

⁷§ 859 ods. 1 veta pred bodkočiarkou OZ a § 73 prvá veta OZ

⁸porovnaj § 873 druhá veta OZ

V procesnej časti je významný zákon č. 99/ 1963 Sb., občiansky súdny poriadok, ktorý zahŕňa úpravu konania o dedičstve a činnosť notárov v konaní o dedičstve.

V neposlednom rade úpravu dedenia riešia iné právne predpisy, napr. zákon č. 358/1992 Sb., o notárčích a jejích činnosti (notárský rád), ve znění pozdějších předpisů, vyhláška č. 196/2001 Sb., o odměnách a náhradách notářů a správců dědictví, ve znění vyhlášky č. 403/2005 Sb., a vyhlášky č. 399/2006 Sb., vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění zákona č. 342/2005 Sb. a zákona č. 245/2006 Sb. atd..

1.2 Čiastočný (stručný) historický exkurz. Charakteristické črty súčasného dedičského práva v ČR

1.2.1 Čiastočný (stručný) historický exkurz

Prechod majetku, práv a povinností po smrti človeka na iného nie je výdobytkom modernej doby. V rodovej spoločnosti, kde existovalo iba kolektívne vlastníctvo nemôžeme o dedení uvažovať vôbec. Jednotlivec patril do kmeňa (rodu, obce), ktorému patrili všetky statky. Počas svojho života sa na nich zúčastňoval a jeho smrťou sa iba ukončila účasť na ich užívaní. Dedenie prichádza do úvahy v súvislosti s existenciou individuálneho vlastníctva. „Spolu s rozkladom rodového zriadenia vzniká nová predstava, podľa ktorej vlastník drží, užíva a disponuje svojimi vecami nielen počas života, ale určuje osudy vecí aj po svojej smrti. Tak sa z pôvodne rodinnoprávneho chápania kolektívneho vlastníctva zrodilo dedičské majetkové právo.“⁹ Práve majetkový obsah dedenia naplňa jeho sociálnu funkciu.

Na základe vyššie uvedeného môžeme uvažovať o dvoch vývojových líniách dedičského práva, a to kolektivistická a individualistická. Kolektivistické dedičské právo smerovalo proti sociálnej nerovnosti, žiaden člen nemal nárok na väčší, či menší podiel. Rovnako sa nikomu nedostávalo zvýhodnenia bez práce a osobných zásluh. Zveľaďovanie majetku ako celku malo byť stimulujúce pre všetkých členov (napr. kmeňa, obce alebo štátu). Ako protipól stojí individualistické poňatie, ktoré vychádza z myšlienky, že právnym nástupcom zomretého má byť jednotlivec. Poručiteľ bude s vedomím toho, že hodnoty vytvorené počas jeho života, nezriedka spojené so

⁹CIRÁK, J. a kol.: Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009, s. 14

šetnosťou, odriekaním a uskromnením sa, ktoré po jeho smrti pripadnú osobe jemu blízkej, motivovaný k usporiadanému životu, k odmietaniu nerozumnej miery spotreby a k obmedzovaniu ľahkovážneho spôsobu života.¹⁰ V súčasnej českej platnej právnej úprave je zastávané individualistické dedičské právo, avšak prvky kolektivistického poňatia môžeme zhliadnuť v inštitúte odúmrti.

1.2.2 Staroveký Rím

Dedičské právo bolo jednou z najprepracovanejších oblastí rímskeho práva súkromného. Svedčí o tom recepcia inštitútov (napr. dedenie zo zákona, dedenie zo závetu, vydedenie, ... atď.), zásad (zásada zachovania hodnôt, zásada univerzálnej sukcesie, ... atď.), charakteristických črt (napr. nadobúdanie dedičstva iba v prípade smrti fyzickej osoby) rímskeho dedičského práva do súčasného právneho systému, samozrejme obsahovo a koncepcne modifikované podľa potrieb modernej spoločnosti. Z ďalších inštitútov rímskeho práva, ktoré sa zachovali v právnej úprave dedenia možno spomenúť dedičskú nespôsobilosť, neopomenuteľný dedič, či inštitúty, ktoré síce neobsahuje česká účinná právna úprava, ale prax odôvodnila ich opätovné, alebo úplne nové zaradenie do platného Občianskeho zákonníka účinného od 1.1. 2014 (napr. fideikomisárna substitúcia či odkaz). Naopak niektoré inštitúty sú upravené odlišne, prípadne ich rímske právo nepoznalo vôbec (napr. dedičské zmluvy).

Dedičská postupnosť v rímskom práve bola ovládaná zásadou univerzálnej sukcesie, pričom prechod práv a povinností bol rozšírený o prechod spoločenského a právneho postavenia poručiteľa na dediča, a teda bol tento inštitút chápaný veľmi široko. V súčasnosti je dedičské právo chápané účelovo, kdežto v rímskom práve dobové pramene vyjadrujú, že stať sa dedičom znamenalo získať určitú vlasťnosť, ktorá dediča charakterizovala trvalo¹¹.

V období medzi smrťou poručiteľa a nadobudnutím pozostalosti, súbor majetkových práv predstavoval tzv. ležiacu pozostalosť (*hereditas iacens*).

Zaujímavá je skutočnosť, že obe postupnosti, testamentárna a intestátna, vystupovali od počiatku vývoja rímskeho práva popri sebe, a to ešte pred vydaním Zákona dvanástich tabúl (*Lex duodecim tabularum*) – najstaršou rímskoprávnou

¹⁰MIKEŠ, J. Dědické právo In: KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVORÁK, J. a kol.: Občanské právo hmotné. Svazek III. Páté, jubilejní aktualizované vyd. Praha: ASPI Publishing, 2009, s. 258-259

¹¹KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: Římské právo. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 267

kodifikáciou z polovice 5. stor. pr. n. l., pričom testamentárnej bol prisudzovaný väčší dôraz.

Poručiteľova vôľa naložiť so svojim majetkom mala prednosť pred zákonnou dedičskou postupnosťou. Väčšina právnych úprav, česká nie je výnimkou, uprednostňovala dedenie zo zákona a až v priebehu doby sa začalo vyvíjať dedenie zo závetu. Berúc fakt, že poručiteľ môže kedykoľvek počas svojho života poslednú vôľu zmeniť alebo odvolať, rímske právo nepoznalo dedičský titul – dedičská zmluva. Zásada, že dedenie sa muselo zakladať len na jednom dôvode („*Nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest*“¹²) uplatňovaná v rímskej právnej kultúre v českom právnom poriadku neplatí. Jednotlivé delačné dôvody si môžu navzájom konkurovať.

Intestátna dedičská postupnosť sa odvíjala od osoby otca rodiny (*pater familias*), ktorý mal moc nad jemu podriadenými osobami, napr. manželka, deti ... atď., ktoré podriadené osoby, jeho heredes sui boli označované ako dedičia vlastní a nutní bez možnosti dedičstvo odmietnuť. Intestátne rímske dedičské právo prešlo postupne výraznými zmenami. Pokiaľ poručiteľ zomrel bez zákonných dedičov a nespísal závet, v rímskom práve boli veci tvoriace pozostalosť posudzované ako veci nepatriace nikomu (*res nullius*), teda ich mohol ktokoľvek okupovať, prípadne vydržať (*usucapio pro hedere*). Zmenu zaviedol až vyššie menovaný Zákon dvanástich tabúl, a to zákonné dedičské právo najbližšieho agnáta (*agnatus proximus*). Ak nebolo ani najbližšieho agnáta, uplatnilo sa v najstaršom rímskom práve dedičské právo príslušníkov rodu, tzv. gentilov¹³. Podľa vyššie uvedeného možno konštatovať, že najstaršia rímska intestátna postupnosť obsahovala strohé a tvrdé pravidlá, ktorých striktné uplatňovanie viedlo nie vždy k spravodlivému usporiadaniu po smrti poručiteľa. Práve táto skutočnosť viedla k tomu, že praetorské právo, vychádzajúce z predstáv všeobecnej spravodlivosti či slušnosti, začalo civilnú intestátnu postupnosť meniť. Kognátske príbuzenstvo dostalo prednosť pred agnátskym a dedičia boli rozdelení do dedičských skupín.

Popri testamentárnej postupnosti sa vyvíjalo aj právo testamentárne. Závet – testament predstavoval poručiteľovu vôľu usporiadania jeho majetku po smrti spolu s menovaním dediča ako univerzálneho sukcesora. Napriek tomu, že najstaršie formy rímskych testamentov (komiciálne) nemali písomnú formu, poručiteľ prejavoval svoju vôľu v ľudovom zhromaždení (*calatis comitiis*), vývojom sa z nich stali jednostranné

¹²Po nikom nemožno dediť sčasti na základe závetu a sčasti na základe zákona.

¹³KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: Římské právo. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 271

právne úkony prísnej formality. K najstarším civilným testamentom okrem komiciálnych patrili i vojenský (testament v šiku, táborový testament, ktoré boli oslobeodené od niektorých formálnych požiadaviek) a odkazový testament, ktorý pôvodne ako testament zamýšľaný nebol, nemal byť spojený s ustanovením za dediča, predstavoval súbor odkazov, zakladajúcich singulárnu sukcesiu, až časom sa stal základnou formou civilného testamentu.

Písomný závet sa objavuje až v praetorskom práve. Listina, ktorá obsahovala poslednú vôľu poručiťľa bola opatrená siedmymi pečaťami osôb zúčastnených (5svedkov, vážny, kupec) na tzv. mancipačnom obrade.¹⁴ Vývoj rímskeho testamentárneho práva sa ustálil za vlády cisára Justiniána. Základné delenie závetov bolo na verejné a súkromné, pričom súkromné sa ďalej delili na riadne a mimoriadne. Riadny súkromný testament mohol byť ústny alebo písomný, prítomnosť poručiťľa a siedmych svedkov sa vyžadovala vždy. Mimoriadny súkromný testament sa vyznačoval buď sprísnenou formou (napr. ak bol poručiťľ nevidomý, vyžadovala sa prítomnosť ôsmych svedkov, z ktorých jeden závet pred ostatnými prečítal), alebo naopak sa vyznačovali zjednodušenými náležitosťami, ktoré boli odôvodnené obtiažnosťou podmienok, za ktorých boli privilegované závetu vykonané, kde by splnenie náležitosť vyžadovaných v bežných situáciách bolo veľmi komplikované, ba až nemožné (napr. testament v dobe epidémie nákazlivých chorôb, testament vojenský, testamen, ktorý zriadili rodičia v prospech priamych potomkov apod.). Verejné testamenty boli zriadené zápisom do úradného protokolu, alebo boli zaslané cisárskej kancelárii so žiadosťou o ich uloženie.

Základnou obsahovou náležitosťou rímskeho testamentu bolo určenie dediča. Dedičom mohla byť jedna i viacero osôb, dôležité bolo ich jednoznačné a určité vymedzenie a uvedenie v čele testamentu. Všetky ustanovenia, ktoré predchádzali ustanoveniu osoby za dediča boli neplatné.

Aby testátor mohol vôbec testament vôbec zriadiť vyžadovala sa tzv. aktívna testamentárna spôsobilosť, ktorá absentovala napr. u otorokov, maloletých, osôb cudzieho práva a pod. Spočiatku aj u žien. Pasívna testamentárna spôsobilosť predstavovala spôsobilosť byť dedičom, alebo odkazovníkom z testamentu.

Tak ako testátor testamnet zriadil, mhol ho i zrušiť. Zrušený testament sa stal neplatným (*testamentum nullum*), akoby k jeho zriadeniu nebolo nikdy prišlo.

¹⁴SCHELLEOVÁ,I. a kol.:Dědictví a dědické právo. Brno: Computer Press, a.s., 2007, s. 8

Rozlišovala sa neplatnosť počiatočná (napr. nedostatok aktívnej testamentárnej spôsobilosti, alebo nedodržanie vyžadovaných formálnych náležitostí) a neplatnosť následná, kde k zrušeniu testamentu mohlo prísť z vôle poručiteľa (napr. zriadenie nového testamentu), alebo nezávisle od vôle poručiteľa (napr. strata testamentárnej spôsobilosti, pretože túto musel testátor vykazovať v dobe vykonania závetu a potom nepretržite až do svojej smrti).

Napriek faktu, že zásada autonómie vôle poručiteľa pri zriaďovaní závetu bola v rímskom testamentárnom práve kľúčová, neboli vylúčené situácie, kedy k dedeniu boli povolaní aj dedičia intestátmi. Jednalo sa o inštitút neopomenuteľných dedičov a ich právo na povinný diel. Z okruhu vymedzených osôb mal ten, kto stál poručiteľovi najbližšie, právo na povinný diel, ktorého výška sa v priebehu času menila.¹⁵ Nárok na povinný diel mohol byť uspokojený aj vo forme odkazu alebo darovaním, rovnako mohol byť negovaný vydedením s výslovným uvedením dôvodu svojho počínania, ktoré dôvody boli taxatívne zákonom stanovené.

Ako bolo uvedené vyššie rímske právo rozoznávalo aj iný inštitút usporiadania pre prípad smrti ako bol testament a viedol iba k singulárnej sukcesii – odkaz (*legát*). Odkazovníkovi je poskytnutý majetkový prospech z dedičstva, avšak sám legátar dedičom nie je. V rímskom práve existovali civilné odkazy vyznačujúce sa prísnou formalitou a tzv. fideikomisy, ktoré sa vyvinuli z prianí a prosieb poručiteľa, neboli vynutiteľné a na ich zriadenie sa nevyžadovala osobitná forma. Odkazom bolo možné zaťažiť iba testamentárneho dediča (*oneratus*), pričom fideikomis mohol zaťažovať kohokoľvek, kto mal z dedičstva majetkový prospech. Pôvodne nebol garantovaný právom, išlo skôr o etické a morálne hľadisko splnenia prosieb. Časom sa fideikomisy stali práven vynutiteľné. Za spomenutie určite stojí, že odkazom bolo možné rozhodnúť o celej pozostalosti, označovaný ako univerzálny fideikomis.

Ďalším významným usporiadaním pre prípad smrti v rímskom práve bol kodicil. Spočiatku to bol akýsi neformálny dopis zosnulého, ktorý bol pripojený k testamentu (kodicil testamentárny), alebo jestvoval samostatne (kodicil intestátny) a poručiteľ v ňom vyjadroval vôľu niečo odkázať. Mohol obsahovať prakticky čokoľvek v výnimkou dedičskej inštitúcie.

Napokon spomeniem ešte usporiadanie pre prípad smrti, a to darovanie pre prípad smrti (*donatio mortis causa*). Na rozdiel od predchádzajúcich uvedených sa jednalo

¹⁵SCHELLEOVÁ, I. a kol.: Dědictví a dědické právo. Brno: Computer Press, a.s., 2007, s. 10

o dvojstranný právny úkon, ktorého účinky mali nastať po smrti poručiteľa a obdarovaný jeho smrť prežil. V dôsledku predpokladaného nebezpečenstva poručiteľ odovzdal vec osobe, ktorá sa mala stať jej vlastníkom iba v prípade smrti darcu. V justiniánskom práve bola zavedená možnosť darovanie jednostranne odvolať, okrem prípadov, ak sa tohto práva darca vzdal alebo, keď darovanú vec odovzdal obdarovanému. Ak obdarovaný zomrel skôr ako darca, dar sa mu vrátil späť.¹⁶

1.2.3 Stredovek

Z historického hľadiska vývoju dedičského práva pred koncom 15. storočia bránilo v prvom rade odúmrtné právo panovníka a inštitút nedielu¹⁷. V prípade, že zosnulý nemal dedičov, alebo dedičov aj mal, ale tí neboli spôsobilí dediť, výhradné právo na dedičstvo mal panovník.

Postupne bolo odúmrtné právo obmedzované, až sa ho v roku 1497 kráľ Vladislav II. vo Vladislavskom zemskom zřízení vzdal pre seba i svojich nástupcov pre oblasť Čiech, napokon v roku 1578 Rudolf II. tak učinil pre Moravu. Nediel tvorilo spoločenstvo pokrvne príbuzných osôb, z ktorých každá mala právo k celému spoločnému majetku, pričom však žiadna z nich nemohla sama disponovať žiadnou jeho časťou. Samotné pomenovanie vyjadruje podstatu inštitútu – nemožnosť rozdelenia a zachovanie ako celku pre ďalšie pokolenie.¹⁸ Ak niektorí z členov nedielu zomrel, ideálne podiely ostatných členov sa pomerne zväčšili, naopak pri narodení nového člena sa podiely pomerne zmenšili. Ako prevencia pred trieštením majetku boli členmi nedielu vždy iba muži, ženy nachádzali kompenzáciu v tzv. vdovskom vene (obvenenie, *antidos*)¹⁹. Inštitút nedielu bol zrušený v roku 1627 Obnoveným zřízením zemským.

¹⁶REBRO, K., BLAHO, P.: Rímske právo, 3. Vyd. Bratislava – Trnava: Edition, 2003, s. 449

¹⁷V snahe akokoľvek sa vyhnúť odúmrtým nárokom panovníka, šľachtici uzatvárali šľachtické spolky, ktorých vznik bol však podmienený súhlasom panovníka. Ďalej bolo využívané tzv. zápis s miestom a bez miesta. Bol to simulovaný právny úkon, ktorý predstieral záväzkovoprávny vzťah, v ktorom poručiteľ vystupoval ako dlžník a dedič ako veriteľ, a tak po smrti poručiteľa/dlžníka mal dedič/veriteľ nárok na dedičstvo z titulu dlhu. In: MALÝ, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do r. 1945. 3. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2003, s. 138

¹⁸VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V.: České právní dějiny. 2. Upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, s. 154-155

¹⁹Vdovské veno predstavovalo majetkové zaistenie manželky v prípade smrti manžela, väčšinou bolo dvaapol krát, v mestskom práve sa odhaduje až na trojnásobok, väčšie ako veno, ktoré si žena priniesla do manželstva. Obvenenie, ako sa tento inštitút taktiež nazýval, bolo zabezpečené zriadením záložného práva na majetok manžela v prospech manželky alebo zápisom do zemských dosiek. Niekedy sa toto právo zaisťovalo tzv. vznesením, čo bolo uvedenie manželky na statok manžela hneď po svadbe s tým, že tento majetok následne slúžil ako záloh na vdovské veno, ktorým majetkom nemohol manžel za svojho života disponovať. Až Statuta Konrádova z roku 1189 zaviedli dedičské právo žien.

Ak chcel poručiťel o svojom majetku zriadiť závet (kšaft), musel najprv získať od panovníka súhlas tzv. mocný list, ktorým sa panovník ad hoc vzdal svojho odúmrtného práva. Táto povinnosť sa často obchádzala fikciou dlžného zápisu do zemských dosiek. Od 16. stor. sa slobodná testovacia vôľa uplatňovala pri hnutelných veciach bez ohľadu na nadielných príbuzných a panovníkove odúmrtné právo. Pri písomnom kšafte české zemské právo vyžadovalo dvoch až troch svedkov, na Morave bolo treba šesť svedkov. Testamenty vykonané a zapísané priamo do zemských dosiek nemuseli byť dosvedčované svedkami. Ústne vykonané kšafy boli výnimočné a mohli sa nimi usporiadať iba hnutelné veci. Mestské právo vyžadovalo nižšiu formalitu, pri ústnom i písomnom závete postačovali dvaja svedkovia. Testovacia sloboda bola značne oklieštená až do roku 1627 (Obnovené zřízení zemské), nebolo možné svojvoľne zmeniť alebo zrušiť existujúci testament. V zemskom práve sa zmena, alebo zrušenie skoršieho závetu závetom neskorším pripúšťala iba vtedy, ak si testátor v pôvodnom závete vyslovene toto právo vyhradil.

V stredovekom zemskom práve boli pre oblasť dedenia zásadné tri dokumenty, a to Statuta Konrádova z roku 1189, Inauguračné diplomy Jána Luxemburského po jeho nástupe na trón v rokoch 1310 a 1311, privilegium Vladislava Jagelovského pre Čechy z roku 1497, resp. privilegium Rudolfa II. pre Moravu z roku 1587.²⁰

Právna úprava mestského práva sa líšila od mesta k mestu, môžeme v nej pozorovať silnejší vplyv rímskeho práva, ktoré iba veľmi pomaly a čiastkovo prenikalo do práva zemského. Mestské právo pripúšťalo pomerne v ranej dobe testovaciú slobodu, najprv cez formu privilegií pre mešťanov od panovníka a od roku 1372 generálne pre všetky kráľovské mestá. Ďalej rozoznávalo okolnosti vylučujúce dedenie, na základe ktorých mohol poručiťel vydediť svoje deti, inak neopomenuteľných dedičov, a to hneď zo 14 dôvodov (zlé zaobchádzanie s rodičmi, spáchanie trestného činu, pokus o zabitie rodičov, cudzoložstvo s macochou, zrada rodičov ai.).²¹ Pre prípad, že zomrel poručiťel bez kšaftu, poznalo mestské právo intestátnu postupnosť. Tieto zásady ovládli mestské právo na storočia, prakticky až do prijatia Všeobecného občianskeho zákonníka rakúskeho v roku 1811.

²⁰Statuta Konrádova z roku 1189 potvrdili dedičský nárok najbližších príbuzných. Inauguračné diplomy Jána Luxemburského rozšírili dedičské práva na širšie príbuzenstvo, napokon privilegium Vladislava Jagelovského pre Čechy z roku 1497, resp. privilegium Rudolfa II. pre Moravu z roku 1587 umožnili slobodné nakladanie s majetkom pre prípad smrti.

²¹MALÝ, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do r. 1945. 3. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2003, s. 138

1.2.4 Všeobecný zákonník občiansky

Za počiatok vývoja moderného dedičského práva možno považovať prijatie rakúskeho Všeobecného zákonníka občianskeho z roku 1811, v skratke ABGB²², platný na našom území od 1.1. 1812 až do 31.12. 1950. Podľa tohto zákona sa dedičstvo nenadobúdalo okamžikom smrti poručiteľa, ale majetok sa transformoval na tzv. ležiacu pozostalosť (*hereditas iacens*). Jednalo sa o samostatný majetkový súbor sui generis, právne nedeliteľný celok, ktorý zahŕňal všetok majetok (dedičom známy aj neznámy) a sám zodpovedal až do odovzdania za dlhy a odkazy.²³ Úmrtím poručiteľa došlo k tzv. delácii dedičstva (nápadu dedičstva), ktorou sa povolaným osobám núkalo prijatie pozostalosti. Pozostalostný súd vyzval dedičov na podanie osobitných prihlášok, a tak súdne konanie nebolo usporiadaním práv už nadobutnutých ako je tomu teraz, ale výsledkom bolo založenie nových práv. Súd po skončení konania odovzdal dedičom pozostalosť prostredníctvom tzv. odovzdávacej listiny, ktorej doručením sa dedič stal právoplatným.

„Prvým zákonom novovzniknutej Česko-Slovenskej republiky 28.októbra 1918 č. 11 Zb. Stanovil v článkoch II. a III., že všetky doterajšie zemské a ríšske zákony zostávajú v platnosti. Týmto zákonom recipovala ČSR právny poriadok rakúsky a uhorský, a to tak, že na území kedysi rakúskom - teda v Čechách, na Morave a v Sliezske - platilo bývalé právo rakúske a na území kedysi uhorskom - bývalé právo uhorské.“²⁴

Právny dualizmus pretrval na území ČSR až do roku 1950, kedy bol prijatý Občiansky zákonník č. 141/1950, ktorý podstatne zjednodušil právnu úpravu dedičského práva.²⁵ Vo všeobecnej časti dôvodovej správy Občianskeho zákonníka z r. 1950 sa možno dočítať, že dedičské právo „mení svoj triedny obsah a svoju spoločenskú funkciu ... viaže sa nie už na právo vecné, ale právo rodinné. V kapitalistickom poriadku stratilo dedičské právo celkom svoju skoršiu rodovú viazanosť a rozširuje dispozičnú slobodu súkromného vlastníka aj za hranice jeho fyzického života. Vlastník mohol rôznymi podmienkami a príkazmi, pripojenými k závetu, obmedzovať svojich právnych nástupcov podľa ľubovôle. Celkom inak je

²²Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch

²³BÍLEK, P., ŠEŠINA, M.: Dědické právo v předpisech let 1925 – 2001. Zákony s poznámkami. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2001, s. 3

²⁴VANEČEK, V.: Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945. Praha: Orbis, 1976, s. 405

²⁵GANDŽALOVÁ, D.: Dedičské právo. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2006, s. 30-36

tomu v spoločnosti, ktorá nastúpila cestu k socializmu, keď nová hospodárska štruktúra vytvára aj nové dedičské právo. ... dedičské právo bude funkčne zamerané do práva rodinného a nie už do práva vlastníckeho ... Inštitúcia odkazu sa obmedzuje, lebo sa pripúšťajú len drobné odkazy hnutelných vecí ...²⁶. Išlo najmä o tieto zmeny:

- Zlikvidovanie inštitútu ležiacej pozostalosti, ktorý bol považovaný za umelý a v podrobnostiach nevyjadrený.
- Zrušil možnosť zriadiť spoločný závet manželov, v ktorom sa manželia ustanovovali za dedičov navzájom a pre prípad smrti oboch jednotnou vôľou urobili odkaz.
- Zrušil inštitút dedičskej zmluvy medzi manželmi. Oproti spoločnému závetu manželov dedičská zmluva medzi manželmi nemohla byť jednostranne odvolaná (s výnimkou dovoleného odvolania pre prípad nevďaku).
- Zrušil bez náhrady inštitút darovania pre prípad smrti. Darovacia zmluva s darovaním pre prípad smrti bola zmluvou dedičskou.²⁷
- Preferoval dedenie zo zákona oproti dedeniu zo závetu.
- Obmedzil odkazy, nebolo možné odkázať právo, pohľadávku ani nehnuteľnosť. Odkazovník v určitej miere zodpovedal za záväzky poručiteľa.
- „Obmedzil testovaciu voľnosť poručiteľa v tom smere, že poručiteľ nemohol pod hrozbou sankcie neplatnosti uviesť v závete podmienky obmedzujúce dedičov, ustanovenie o tom, že dedič zo závetu má dedičstvo nadobudnúť na určitú dobu alebo naopak, až po určitej dobe od úmrtia poručiteľa, ustanovenie o tom, na koho má dedičstvo prejsť po smrti dediča, ani príkaz uložený dedičovi, aby dedičstvo alebo jeho časť použil určitým spôsobom, alebo aby niečo vykonal.“²⁸
- Zrušil tzv. privilegované závety²⁹.

²⁶In: Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. [online] [cit. 2013-01-14]. Dostupné na: < http://psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_09.htm >

²⁷KRČMÁŘ, J.: Právo občanské V. Právo dědické. Praha: Všehrad, 1937, s. 47

²⁸CIRÁK, J. a kol.: Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009, s. 47

²⁹Privilegované závety boli osobitným druhom súkromných závetov, dvoch druhov. V prípade prvého druhu poručiteľ odkázal majetok v prospech potomkov alebo svojho manžela/manželky. Bol platný aj bez prítomnosti svedkov, no musel byť napísaný a podpísaný vlastnou rukou poručiteľa. Mal trvalý účinok. Privilegované závety druhého druhu mohli byť vykonané len za istých okolností (v prípade moru alebo iných životu nebezpečných, prudko prebiehajúcich epidémií, na lodi na širom mori, v čase vojny) a účinné boli len po istú dobu.

- Bol zrušený inštitút zvereneckého náhradníctva.
- Zrušil rozlišovanie medzi závetom a dodatkom závetu (kodicil).
- Zákon čo do postavenia zákonných dedičov zrovnoprávnil manželské a nemanželské deti.
- Obmedzil počet dedičských skupín. Do prvej zaradil manžela a potomkov, do druhej skupiny manžela, rodičov, súrodencov, prarodičov a nových členov spoločnej domácnosti.

„Vzhľadom na to, že došlo k rozsiahlemu znárodneniu majetku a aj iným spôsobom k jeho odňatiu, spadal do dedičstva len tzv. osobný majetok menšieho rozsahu, ktorého nadobúdanie a správa si podľa mienky zákonodarcu nevyžadovali rozsiahlejšiu právnu úpravu.“³⁰

Občiansky zákonník z roku 1964 nahradil Občiansky zákonník z roku 1950. „V oblasti dedičského práva opätovne poprel jeho pôvodný obsah a ideovú náplň danú jeho vývojom od roku 1848 a vytvoril základ tzv. socialistického dedičského práva.“³¹ V oblasti dedičského práva boli vykonané minimálne zmeny, prakticky OZ z roku 1964 prevzal základné princípy dedenia zo zákona č. 141/1950 Zb. Zhrnutie právnych zmien je nasledujúce:

- Úplné zrušenie zmluvného inštitútu dedičstva.
- Bola zvolená rozdielna koncepcia II. a III. dedičskej skupiny pri dedení zo zákona.
- Zrušenie inštitútu vydedenia.
- Obmedzenie formy závetu, konkrétne bola zrušená alografná forma závetu.
- Zaviedla sa rozlišujúca koncepcia medzi potvrdením dedičstva a vyporiadaním dedičstva. Bol zohľadnený nový inštitút v OZ bezpodielové spoluvlastníctvo manželov. Potreba vyporiadať majetok manželov po smrti jedného z nich sa premietla aj do zákonnej úpravy dedičského konania.

Občiansky zákonník z roku 1964 s početnými novelami platí dodnes. V ďalšom texte spomeniem dve zásadné novely, a to zákon č. 131/1982 Zb. a 509/1991 Zb. Novela Občianskeho zákonníka z roku 1982 opätovne zaviedla inštitút vydedenia, čo reflektovalo neuvážené rozhodnutie zrušiť tento inštitút v pôvodnom znení zákonníka z roku 1964 s argumentom, že sa jedná o právny inštitút buržoázneho práva, ktorý je pre

³⁰GANDŽALOVÁ, D.: Dedičské právo. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2006, s. 71

³¹CIRÁK, J. a kol.: Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009, s. 48

vyspelého socialistického človeka bez významu. V praxi chýbal prostriedok, ktorým by poručiteľ mohol „potrestať“ potomka za morálne odsúdeniahodné správanie. V dôsledku staronového inštitútu vydedenia ustanoveného v § 469a sa doplnilo ustanovenia § 479 týkajúce sa obmedzenia testovacej voľnosti poručiteľa. Maloletí potomkovia dedili aspoň toľko, aký by bol ich dedičský podiel zo zákona a plnoletí potomkovia museli dostať aspoň toľko, koľko tvorili tri štvrtiny ich dedičského podielu zo zákona.

Po novembrovej revolúcii v roku 1989 si oblasť občianskeho súkromného práva, ako aj iné oblasti práva, vynútila rozsiahlu novelizáciu, tzv. veľkú novelu. Zákon č. 509/1991 Zb. Zmenil takmer 80% pôvodného textu kódexu. Samozrejme bez povšimnutia nezostala ani oblasť dedičského práva. Išlo najmä o tieto zmeny:

- Spresnila sa úprava vydedenia.
- Opätovne sa zaviedla forma alografného závetu.
- Bola rozšírená III. zákonná dedičská skupina a vytvorená IV. zákonná dedičská skupina.
- Dedičský podiel plnoletých neopomenuteľných dedičov bol znížený z troch štvrtín na jednu polovicu ich zákonného dedičského podielu.
- Zaviedli sa možnosti zmluvných modifikácií rozsahu a vzniku bezpodielového spoluvlastníctva manželov.

Poslednou významnou novelou Občianskeho zákonníka týkajúcej sa oblasti dedičského práva bol zákon č. 554/2004 Sb., ktorou sa oi. umožňuje poručiteľovi ustanoviť správcu dedičstva k správe majetku, patriaceho do dedičstva po dobu od smrti poručiteľa až do právoplatného skončenia dedičského konania.

1.2.5 Charakteristické črty súčasného dedičského práva v ČR

Česká právna úprava dedenia sa vyznačuje v porovnaní s inými, zahraničnými, právnymi predpismi obdobného typu charakteristickými črtami.

K dedeniu prichádza iba po smrti fyzickej osoby. Právnym následkom smrti je prechod práv a povinností zomrelej osoby na iné subjekty, čo sa označuje ako delačný systém, alebo dedičská postupnosť. Dedičstvo nadobúdajú dedičia faktom smrti poručiteľa - *ipso iure*. Opozitom je systém adičný, kde sa subjekty stávajú dedičmi až prejavom svojej vôle, že dedičstvo prijímajú.

Ďalšou osobitosťou je, že české dedičské právo upravuje úradnú ingerenciu spočívajúcu v obligatórnom prejednaní každého dedičstva v dedičskom konaní. Konanie o dedičstve začne súd aj bez návrhu na začatie dedičského konania, teda *ex offo*. Obligatórnosť konania upevňuje právnu istotu týkajúcu sa zmeny vlastníckych vzťahov či iných oprávnení, zároveň zohľadňuje záujem pozostalých, aby čo v najširšej miere bol zistený majetok patriaci do dedičstva.

Česká dedičsko-právna úprava je koncipovaná tak, aby nadobudnutie dedičstva neznamenal pre dediča majetkové riziko. Charakteristickou črtou, ktorá odlišuje našu právnu úpravu dedenia oproti iným právnym úpravám dedičského práva (napr. v Rakúsku, Nemecku alebo vo Švajčiarsku) je obmedzenie zodpovednosti dediča za poručiteľove dlhy len do výšky ceny nadobudnutého dedičstva (*pro viribus hereditatis*).³²

Napokon svojráznosť predstavuje úprava v zmysle § 470 OZ, podľa ktorej ak dedič nadobudne na základe závetu iba určitú vec alebo právo, zodpovedá za poručiteľove dlhy a za primerané náklady spojené s pohrebom poručiteľa rovnako ako ostatní dedičia.

1.3 Zásady dedičského práva

Objektívne právo odráža hodnoty spoločnosti, v ktorej pôsobí. „Zásady reflektujú mravné postuláty a dávajú im normatívny charakter. Ide o normy imperfektné - neobsahujúce morálne pravidlá. Praktický význam zásad spočíva v tom, že vytvárajú sústavu nosných pravidiel, ktoré usmerňujú interpretáciu a aplikáciu dedičského práva v právnej praxi.“³³ Dedičské právo tvorí zo systematického hľadiska súčasť občianskeho práva. To značí, že zásady platné pre všeobecné súkromné právo sa rovnako použijú i pre právo dedičské, v doplnení niektorých špecifických zásad významných pre túto oblasť. Uznávaným autorom v oblasti dedičského práva bol Emanuel Tilsch, ktorý na začiatku 20. storočia formuloval zásady dedičského práva, natoľko významné a dôležité, že sú aktuálne aj po viac ako sto rokoch od svojho spísania.³⁴

³²Porovnaj MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: Dedičské právo: Praktická příručka. Praha: Linde, 2003, s. 32

³³CIRÁK, J. a kol.: Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009, s. 22

³⁴TILSCH, E.: Dedičské právo rakouské se stnoviska srovnávací vědy právní. Praha: Sborník věd právních a státních (Bursík & Kohout), 1905, s. 9 an.

Aktuálna publikácia doc. Ciráka a kol. Dedičské právo³⁵ pomenúva štyri základné zásady dedičského práva, a to zásadu univerzálnej sukcesie, zásadu nadobudnutia dedičstva okamihom smrti poručiteľa, zásadu akrescencie a zásadu dedičskej reprezentácie. Výpočet zásad môžeme rozšíriť o ďalšie, formulované na základe obsahovej matérie dedičsko-právnej oblasti a sociálno-spoločenských potrieb (napr. zásada zachovania hodnôt, či zásada slobody dediča prijať dedičstvo).³⁶

Zásada zachovania hodnôt

Dedičské právo úzko nadväzuje na individuálne súkromné vlastníctvo. Je človeku prirodzené, že vyvíja väčšiu mieru ochrany a zveľaďovania majetku, ktorý mu patrí, o ktorom môže rozhodovať. Ak je mu toto odporeté, jedinec rezignuje a svoj diapazón bytia zameria na uspokojovanie nevyhnutných potrieb na prežitie. Pokiaľ by neexistovalo dedičské právo³⁷, bolo by aj vlastnícke právo značne oslabené.

Pri úmrtí fyzickej osoby je potrebné vyriešiť ďalší osud vecí, ktoré poručiteľ vlastnil, ďalší osud práv a povinností, ktorých bol poručiteľ nositeľom. Komu prináležia? Neodmysliteľná je otázka, čo s poručiteľovými veriteľmi, pričom nemožno pripustiť, aby svoje pohľadávky stratili dlžníkovou smrťou. Odpoveďou je právna úprava dedenia. „Zásada zachovania hodnôt sleduje medzigeneračnú solidaritu, dosahovanie cieľov presahujúcich dĺžku jedného života a tiež právny a hospodársky poriadok i kontinuitu.“³⁸ Snahu o zvečnenie majetku vyslovil už Cicero: „Čo znamená plodenie detí, čo udržiavanie mena a osvojenie synov, čo starostlivosť o testamenty, čo samy náhrobné pomníky, čo nápisy, čo iné znamenajú, ako to, že myslíme na budúcnosť?“³⁹

³⁵CIRÁK, J. a kol.: Dedičské právo. Šamorín : Heuréka, 2009. s. 22

³⁶Vychádzam z právnej formulácie Prof. Dr. Emanuela Tilscha v publikácii TILSCH, E.: Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. 1. vydání. Praha: Sborník věd právních a státních, 1905, s. 9 an. In: ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. sv. Praha: Linde, 2008, s. 1116

³⁷Tieto tendencie sme mohli pozorovať v sovietskom práve. Dekrét z 4.5. 1918 v čl. 1 zrušil dedenie zo zákona i závetu, pričom všetok majetok poručiteľa sa stal vlastníctvom Ruskej sovietskej federatívnej socialistickej republiky. Neskôr, Občiansky zákonník z roku 1922 v čl. 418 pripustil platné spisanie závetu v prospech dedičov zo zákona alebo štátu, štátnych, stranických a odborových organizácií. Nepriaznivé dopady právnej úpravy iba potvrdili, že ani komunistický zákonodarca sa neodvážil úplne poprieť existenciu, či vylúčiť právo dedičské z právneho systému.

³⁸ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. sv. Praha: Linde, 2008, s. 1116

³⁹Cic. Tusc. Quaest. I, c. 14

Zásada rešpektovania autonómnej vôle poručiťa

Nazýva sa tiež ako „princíp voľnosti poručiťa vo voľbe dediča“⁴⁰. Je bližším určením zásady všeobecného súkromného práva individuálnej autonómie (slobody vôle). Počas svojho života je vlastníkom oprávnený nakladať so svojím majetkom podľa svojho uváženia, ako chce. Je prirodzené, že z toho vyplýva právo rozhodnúť o osude práv a povinností po svojej smrti. Argumenty stojace proti tejto slobode spočívajú v narúšaní zákonnej postupnosti dedičov. Som názoru, že voľnosť poručiťa nie je bezbrehá, pretože dedičská postupnosť sa zachováva inštitútom neopomenuteľných dedičov (§ 479 OZ). Autonómia vôle je nevyhlúčiteľný prvok dedičského práva, pretože „ak nemôže vlastníkom usporiadať majetkové pomery spojené s jeho vlastníctvom podľa svojich predstáv a prianí pre dobu po svojej smrti, núti ho ... zákonná úprava hľadať cestu z pasce kogentných ustanovení dedičského práva k scudzovaniu vlastného majetku zaživa. ... Tak sa ten, kto hľadá cestu ako sa zachovať vzhľadom k svojim blízkym a k svojmu majetku zodpovedne, ocitne v riziku, že posledné roky svojho života strávi v chudobe a dočká sa mnohých sklamaní, porušujúc starú zásadu „nedávej statku žiadného, dokud duše v tele.“⁴¹

Zásada rovnosti

Viditeľná je v úprave zákonnej dedičskej postupnosti. Pozostalosť má byť medzi dedičov rovnakej skupiny rozdelená rovnomerne, bez diskriminácie na základe akéhokoľvek faktu, bez ohľadu pôvodu, prvorodenstva, pohlavia či poručiťovho obľúbenia. Napr. Obecný zákoník občanský platný na území Čiech a Moravy od 1.1.1925 - 31.12.1950 rozlišoval v rámci jednej dedičskej skupiny medzi deťmi manželskými a nemanželskými. Zásada rovnosti dedičov neplatí absolútne, prelomená je v § 474 ods. 2⁴² v prospech poručiťovho pozostalého manžela v druhej dedičskej skupine. Túto zásadu nemožno uplatňovať a od poručiťa striktno vyžadovať pri ustanovovaní dedičov zo závetu, kde rozdelenie majetku rozdeľuje podľa vlastného úsudku a vôle.

Zásada rovnosti sa prejavuje najmä v tom, že každý dedič je dedičom bez ohľadu na to, akým titulom nadobudol svoje postavenie - závetom alebo zo zákona.

⁴⁰TILSCH, E.: Dědické právo rakouské se stanoviskem srovnávací vědy právní. Praha: Sborník věd právních a státních (Bursík & Kohout), 1905, s. 17

⁴¹ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. sv. Praha : Linde, 2008, s. 1119

⁴²Dedičia druhej skupiny dedia rovnakým dielom, manžel však vždy najmenej polovicu dedičstva.

Zásada prechodu majetku na jednotlivca

Je stimulujúcim prvkom pre poručiťa, aby počas svojho života vykonával produktívnu činnosť, aby šetril s vedomím, že jeho majetok po smrti pripadne osobám jemu blízkym. Zásada posilňuje individualistickú líniu dedičského práva oproti kolektivistickému prístupu. Štát, pokiaľ nie je uvedený v závete, sa dedičstva ujíma ako posledný, dedičstvo mu pripadne ako odúmrt'.

Zásada univerzálnej sukcesie

Podľa tejto zásady práva a povinnosti, ktoré pretrvávajú svojho nositeľa, tvoria nerozlučný celok. Neprechádzajú na jednotlivca postupne, po dielčích predmetoch. Dedič zodpovedá sa poručiťove dlhy iba do výšky ceny nadobudnutého dedičstva. Dedič vstupuje do majetkovoprávných pomerov svojho predchodcu v celej ich šírke a vo všetkých ich zložkách.⁴³ „Možnosť vylúčiť sa z tohto nástupníctva sa týka rovnako iba všetkých práv a povinností. Dedič si teda nemôže „vyberať“, ktoré práva a povinnosti po poručiťovi na neho prejdú a ktoré nie.“⁴⁴ I keď ako uvádza Tilsch „Zvláštnu dôležitosť má princíp univerzálnej sukcesie v príčine passiv zomretého.“⁴⁵ Z napísaného možno usudzovať, že české právo sa zásady univerzálnej sukcesie stricto sensu nedrží.

Špecifikum českej právnej úpravy je možnosť, aby v závete poručiť odkázal dedičovi len určitú vec alebo právo, pričom sa nevyžaduje, aby pomer hodnoty veci či práva bol vyjadrený v zlomku k celému majetku.

Zásada nadobudnutia dedičstva okamihom smrti poručiťa

„Vyjadrenie tejto zásady je priamo v § 460 OZ. Okamihom, ktorým majetok poručiťa prechádza na dedičov, je okamih smrti poručiťa.“⁴⁶ Samozrejme táto zásada neplatí absolútne. K tomu, aby niekto mohol dedič musí preukázať dedičský titul a taktiež spôsobilosť byť dedičom. Na tento prechod nie je potrebný žiadny ďalší úkon zo strany dediča. Dedičstvo sa nadobúda *ipso iure* - priamo faktom smrti poručiťa. Systém uplatňovaný aj u nás sa nazýva delačný systém. Pred rokom 1950 platil v Čechách a na Morave adičný princíp, tzn. subjekty sa stávali dedičmi až prejavom

⁴³MIKEŠ, J. Dědické právo In: KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol.: Občanské právo hmotné. Svazek III.. Páté, jubilejní aktualizované vyd. Praha: ASPI Publishing, 2009, s. 260

⁴⁴MUZIKÁŘ, L. In.: HOLUB, M. et al.: Občanský zákoník. Komentář. Díl I. Praha: Linde, 2003, str. 571

⁴⁵TILSCH, E.: Dědické právo rakouské se stanoviskem srovnávací vědy právní. Praha: Sborník věd právních a státních (Bursík & Kohout), 1905, s. 31

⁴⁶LAZAR, J. a kol.: Základy občianskeho práva hmotného I. zv.. Tretie vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 556

vôle. Zanechaný majetok sa od smrti poručiťa až do času odovzdania dedičovi právoplatným rozhodnutím súdu považoval sa právnickú osobu - tzv. ležiacu pozostalosť (*hereditas iacens*). Občiansky zákonník z roku 1950 neprevzal „inštitút tzv. ležiacej pozostalosti, ktorý považoval v právnej teórii za umelý inštitút v podrobnostiach nevyjasnený.“⁴⁷

Zásada akrescencie

Znamená prirastanie uvoľnených dedičských podielov k podielom ďalších dedičov. Je možná iba pri dedení zo zákona. Konkrétne sa uplatní iba v druhej dedičskej skupine, tzn. ak nededí manžel poručiťa, jeho diel sa rozdelí medzi ostatných dedičov tejto skupiny. Ak dedič zo závetu z akéhokoľvek dôvodu nenadobudne dedičský podiel, tak na jeho miesto nastupuje niektorý dedič zo zákona. Z toho vyplýva, že OZ vylučuje prirastanie dedičských podielov medzi dedičmi zo závetu. Myslím si, že takáto úprava nie je správna, ba dokonca odporuje zásade rovnosti dedičov.

Zásada dedičskej reprezentácie⁴⁸

Zásada sa uplatňuje iba pri dedení zo zákona a Občiansky zákonník ju vylučuje v prípade dedenia zo závetu. „Ak dedičstvo nenadobudne dedič zo zákona, zákon na jeho miesto povoláva v ďalšom rade jeho potomkov. (...) Dedičia v prvom, druhom, resp. treťom rade dedia vždy ten podiel, ktorý by zdedil ich bezprostredný predok. Až vtedy, ak by nededili ani takto povolani descendent, mohlo by dojsť ku akrescencii.“⁴⁹

Zásada voľnosti dediča dedičstvo prijať alebo odmietnuť

Táto zásada vychádza zo súkromnoprávnej zásady autonómie vôle. Nikoho nemožno nútiť, aby bol dedičom proti svojej vôli, či už k tomu vedie jeho osobné presvedčenie, pohnuté medziľudské vzťahy s poručiťom, subjektívne názory a i. Dedič má právo sa rozhodnúť, či príjme dedičstvo ako celok, alebo ho ako celok odmietne. Podľa zákona je vylúčená možnosť odmietnuť dedičstvo sčasti, rovnako je vylúčená možnosť dedičstvo odmietnuť a následne zmeniť svoje rozhodnutie na kladné, a teda dedičstvo prijať. Zásada je prejavom maximálnej slobody rozhodovania sa

⁴⁷GANDŽALOVÁ, D.: Dedičské právo. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2006, s. 59

⁴⁸Imrich Fekete vo svojej publikácii Občiansky zákonník. Veľký komentár. 2. Diel, Bratislava: Eurokódex 2011 pomenováva túto zásadu ako Zásadu rodinnej dedičskej postupnosti.

⁴⁹CIRÁK, J. a kol.: Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009, s. 24

jednotlivca, či nadobudne materiálne i nehmotné statky, alebo ich z akéhokoľvek dôvodu odmietne.

Zásada ingerencie verejnej moci pri nadobudnutí dedičstva

Ustanovenie § 460 OZ, podľa ktorého sa dedičstvo nadobúda smrťou poručiteľa, priamo zo zákona neoprávňuje dediča samovoľne sa zmocniť majetku poručiteľa a začať s ním nakladať. Vyššie uvedené ustanovenie je iba potvrdením, že ten, kto nadobúda dedičstvo podľa uznesenia súdu vydaného v dedičskom konaní, sa stáva vlastníkom so spätnými účinkami ku dňu smrti poručiteľa.⁵⁰ Nadobudnutie dedičstva bez zásahu štátu je vylúčené. „Podmienkou pre nadobudnutie majetku na základe dedenia je uskutočnenie zvláštneho zákonom upraveného konania, v ktorom súd, ako orgán štátu, do ktorého právomoci je toto konanie zverené, vykonáva jednotlivé zákonom stanovené úkony v určenom poradí.“⁵¹ Vyššie uvedené tvrdenie vyplýva i z odôvodnenia uznesenia Nejvyššího soudu České republiky, sp. zn. 22 Cdo 2902/2010, zo dňa 31.08.2010: „Dedičstvo sa síce nadobúda smrťou poručiteľa, avšak princíp ingerencie štátu pri nadobúdaní dedičstva sa prejavuje tým, že dedičstvo musí byť súdom prejednané a rozhodnuté. Podľa uznesenia súdu o potvrdení dedičstva alebo o vyporiadaní dedičov sa nadobúda dedičstvo s účinnosťou ku dňu smrti poručiteľa.

⁵⁰Z odôvodnenia uznesenia Městského soudu v Praze zo dňa 29. 5. 1998, sp. zn. 33 Ca 8/98–9 „Ten, komu svedčí určitý dedičský titul, nenadobudne teda dedičstvo bez ďalšieho priamo podľa ustanovení z hmotného práva, ale iba za predpokladu, že bude súdom v konaní o dedičstve jeho dedičské právo zaistené a že na základe uznesenia súdu dedičstvo taktiež dedičstvo nadobudne.“ In: Wikipedie: otvorená encyklopédia [online] [cit. 2010-06-19]. Dostupné: <<http://www.wikipedia.cz/>>

⁵¹SCHELLEOVÁ, I. a kol.: Civilní proces. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, s. 364

II. PREDPOKLADY DEDENIA

Aby sme mohli uvažovať o dedičskej postupnosti musia byť súčasne splnené viaceré okolnosti subjektívnej a objektívnej povahy. K dedeniu môže prísť iba smrťou poručiteľa, ak zanechal nejaký majetok a osoba povolaná k dedeniu musí byť spôsobilým dedičom, ktorej svedčí dedičský titul, ktorým je zákon alebo závet. Napokon sa vyžaduje splnenie poslednej podmienky, a to že povolaný dedič, dedičstvo neodmietol.

2.1 Smrť poručiteľa

Smrť⁵² je objektívna právna skutočnosť, právna udalosť, ktorá je nezávislá od vôle človeka, a s ktorou právo spája vznik, zmenu a zánik právnych vzťahov. Smrťou nastáva nielen fyzický, ale i právny zánik fyzickej osoby. Osoba nemôže byť ďalej nositeľom práv a povinností. Poručiteľom, teda osobou, do ktorej právnych vzťahov po jej smrti vstupujú dedičia, môže byť iba fyzická osoba. Právnická osoba alebo štát byť poručiteľom nemôže.⁵³

Smrť fyzickej osoby sa preukazuje predpísaným spôsobom, a to prehliadkou mŕtvého⁵⁴ a vydaním úmrtného listu. Po prehliadke lekár vyplní list o prehliadke mŕtveho, v ktorom konštatuje smrť, jej čas a pravdepodobnú príčinu a bezodkladne oznámi úmrtie príslušnému matričnému úradu. Zákonná úprava predvída možnosť, že smrť nebude možné zistiť týmto najbežnejším a najprirodzenejším spôsobom. „Ak smrť nemožno preukázať predpísaným spôsobom, súd fyzickú osobu vyhlási za mŕtvu, ak zistí jej smrť inak. Za mŕtvu súd vyhlási aj nezvestnú fyzickú osobu, ako so zreteľom na

⁵²„Smrť je z biologického a lekárskeho hľadiska, zastavenie životných funkcií v organizme spojené s nevratnými zmenami, ktoré obnovenie životných funkcií znemožňujú. Umieranie je postupný proces, na ktorého konci je smrť. Smrť je teda stav organizmu po ukončení života. Smrť nemožno zamieňať s umieraním, lebo umieranie je jedna z fáz života živého organizmu.“ MIKEŠ, J. Dědické právo In: KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol.: Občanské právo hmotné. Svazek III. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI Publishing, 2002, s. 276

V českej legislatíve je smrť definovaná v zákone č. 285/2002 Sb., o darovaní odběrech a transplantacích tkání a orgánů (transplantační zákon), konkrétne v ustanovení § 2 písm. e) Smrť je nezvratná strata funkcie celého mozgu, vrátane mozgového kmeňa.

⁵³Budúca existencia a osud majetku právnickej osoby je spravovaný inými právnymi predpismi, nie ustanoveniami dedičského práva.

⁵⁴Postup musí byť v súlade s vyhláškou Ministerstva zdravotníctví ČSSR č. 19/1988 Sb. a vyhl. č. 207/2001 Sb..

všetky okolnosti možno usúdiť, že už nežije.“⁵⁵ Účelom konania je právoplatným rozhodnutím súdu nahradiť úmrtný list osvedčujúci úmrtie fyzickej osoby inou verejnou listinou, a to rozsudkom súdu o vyhlásení za mŕtveho.⁵⁶ Na hmotnoprávne ustanovenie nadväzuje procesná úprava § 198 OSŘ „Po uplynutí lehoty určenej vo vyhláske vydá súd rozsudok o prehlásení za mŕtveho. Uvedie v ňom deň, ktorý platí za deň smrti nezvestného, prípadne deň, ktorý nezvestný neprežil.“ a § 200 OSŘ: „Ak je isté, že fyzická osoba zomrela, ale jej smrť nemožno preukázať ustanoveným spôsobom, súd vydá rozhodnutie, ktorým ju vyhlási za mŕtvu.“ (dôkaz smrti). Z uvedeného vyplýva, že jediným oprávneným orgánom na vydanie vyhlásenia za mŕtveho je súd.⁵⁷ Pričom vyhlásenie za mŕtveho zakladá rovnaké právne následky ako smrť. Ak sa však neskôr zistí, že ten, kto bol prehlásený za mŕtveho žije, súd zruší rozsudok o vyhlásení za mŕtveho. Rovnako súd v rozsudku opraví deň uvedený ako deň smrti, ak sa neskôr zistí, že nezvestný zomrel v iný deň. Oboje môže súd vykonať i bez návrhu.⁵⁸

K prehláseniu za mŕtveho sa vyjadril aj Nejvyšší soud České republiky v uznesení sp. zn. 33 Odo 240/2005 zo dňa 27.06. 2006, v ktorom sa vyslovil, že okamih smrti poručiteľa alebo deň, ku ktorému bol prehlásený za mŕtveho, je rozhodnou udalosťou čo do okruhu osôb, ktoré prichádzajú do úvahy ako dedičia, rovnako čo do práv a povinností, do ktorých vstupujú právni nástupcovia poručiteľa. Ďalej súd konštatoval, že spôsobilosť fyzickej osoby mať práva a povinnosti, ktorá osoba bola vyhlásená za mŕtvu, zaniká nadobudnutím právoplatnosti rozsudku o prehlásení za mŕtveho (ex nunc), pričom v niektorých prípadoch sú účinky vyslovene stanovené ex tunc, tj. so spätnou účinnosťou. Medzi ne patrí aj § 460 ods. 1 OZ, ktorý špeciálne upravuje okamih nadobudnutia dedičstva.

„Okamih smrti poručiteľa (fyzickej osoby), ktorý je uvedený v úmrtnom liste, alebo deň, ktorý súd v konaní o vyhlásenie za mŕtveho (§ 198, 200 OSP) v rozsudku určil za deň smrti nezvestného, prípadne deň, ktorý nezvestný neprežil, je podľa § 460 rozhodujúcou právnou skutočnosťou pre prechod práv a povinností, ktoré sú predmetom

⁵⁵§ 7 ods. 2 druhá a tretia veta OZ, t.j. dôkaz smrti a domnienka smrti. Súčasný OZ neodôvodnene mieša tieto dva inštitúty. V prípade prehlásenia za mŕtveho (§§ 71-76) je NOZ inšpirovaný najmä úpravou rakúskeho zákonníka.

⁵⁶ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S. A kol.: Občiansky súdny poriadok. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 580

⁵⁷Vyhlásenie za mŕtveho patrí k statusovým rozsudkom, ktoré pôsobia erga omnes a sú nimi viazané všetky orgány, teda aj správne. Nemôžu sami riešiť označenie dátumu smrti ako predbežnú otázku.

⁵⁸WINTEROVÁ, A.: Civilní právo procesní. 6. Aktualizované vydání doplněné o předpisy evropského práva. Praha: Linde Praha, 2011, s. 392

dedičstva. Dedičstvo sa nadobúda k tomuto dňu.⁵⁹ Presné zistenie okamihu smrti fyzickej osoby je nevyhnutné najmä z hľadiska zistenia okruhu dedičov. Vo väčšine prípadov určenie okamihu smrti poručiťa nie je komplikované, no nastávajú i problematické situácie. Z právneho pohľadu napr. pri dopravnej nehode, či hromadnom nešťastí je dôležité zistiť, ktorá fyzická osoba zomrela skôr, najmä ak by po sebe mali dediť. Ak nemožno zistiť presný okamih smrti každej z nich, alebo ktorá zomrela skôr, platí skutková domnienka, že všetky osoby zomreli súčasne. Jedna neprežila druhú. Podľa R 47/1970 „ak je potrebné na zistenie príčiny smrti moment smrti, súd túto okolnosť zisťuje pomocou znalca - lekára. Kritéria smrti neustanovuje právny poriadok, ale sú tu rozhodujúce vedecky uznávané medicínske kritériá, ktoré musí znalec vo svojom posudku vysvetliť a ich existenciu v danom prípade odôvodniť.“ Z predchádzajúceho textu vyplýva, že súčasná právna úprava vyslovene neustanovuje, že kto zomrel pred poručiťom alebo súčasne s ním, nededí. Absencia právnej domnienky súčasnej smrti niekoľkých osôb, ak nie je isté, či niektorá z nich prežila inú osobu je momentálne vyriešená ustanovením § 27 NOZ, rovnako § 1497 NOZ ustanovuje, že kto zomrel pred poručiťom alebo súčasne s ním, nededí.

2.2 Existencia dedičstva

V niektorých právnych úpravách sa striktné rozlišuje medzi termínmi „pozostalosť“ a „dedičstvo“. Pozostalosťou sa rozumie všetok majetok poručiťa v moment jeho smrti, pričom dedičstvom sa rozumie tá časť majetku poručiťa, ktorú dedič skutočne nadobudol. Vzhľadom na to, že právna úprava ustanovuje nadobudnutie dedičstva *ipso iure*, samou smrťou fyzickej osoby, rozlišovanie medzi pozostalosťou a dedičstvom je podľa môjho názoru zbytočne zmätočné a stráca praktický význam, nakoľko oba inštitúty splývajú.

Druhým predpokladom dedenia je existencia dedičstva. Dedičstvo z právneho hľadiska predstavuje „súbor majetkových práv a povinností, ktoré v okamihu smrti prislúchali poručiťovi a sú predmetom dedenia.“⁶⁰ Z uvedeného vyplýva, že ho tvoria majetkové práva a povinnosti, do ktorých má dedič vstúpiť smrťou poručiťa. Preto ak

⁵⁹VOJČÍK, P. a kol: Občiansky zákonník. Stručný komentár. 2. doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2009, s. 564

⁶⁰LAZAR, J.,ŠVESTKA J.: Československé občianske právo, zväzok 2., Bratislava: Obzor, 1987, s. 406

poručiteľ nezanechal majetok⁶¹, alebo zanechal majetok nepatrnej hodnoty, nie je možné podľa práva realizovať dedičskú postupnosť. Chýba predmet, na ktorý by sa mohlo dedičské právo upínať. Súd vždy, *ex officio*, začne konanie o dedičstve. Podľa § 175h OSŘ „ak poručiteľ nezanechal majetok, súd konanie zastaví. Ak poručiteľ zanechal majetok nepatrnej hodnoty, môže ho súd vydať tomu, kto sa postaral o pohreb, a konanie zastaví.“. Podľa súčasnej praxe majetok nepatrnej hodnoty je v cene približne do 10 000 Kč. Samozrejme je potrebné zohľadňovať majetkové pomery v rodine poručiteľa. „(...) nepatrný majetok môže byť na základe úvahy súdu vzhľadom k okolnostiam prejednaný ako dedičstvo (napr. preto, že pohreb bol zabezpečený s minimálnymi nákladmi a dedičia poručiteľa sú v takej sociálnej situácii, že majetok v cene do 10 000 Kč predstavuje pre nich podstatný prínos) alebo je dokonca prejednanie nepatrného majetku jediným riešením (nie je známe, kto sa postaral o pohreb alebo zabezpečovateľ pohrebu nesúhlasí s tým, aby mu bol nepatrný majetok vydaný).“⁶² V rozhodnutí R 20/1989 bolo judikované, že aj nehnuteľnosť môže mať nepatrnú hodnotu, a teda byť vydaná obstarávateľovi pohrebu. Uvedený postup nie je obligatórny, ale je fakultatívnym riešením, je iba na uvážení súdneho komisára, či je prípustné, vhodné a účelné, aby bol majetok označený ako majetok nepatrnej hodnoty, v neposlednom rade závisí aj od vôle toho, komu sa má nepatrný majetok vydať.

V súlade s uznesením Ústavného soudu ČR zo dňa 4.4. 1997, sp. zn. III. ÚS 66/97 a v súvislosti s prechodom práv a povinností po smrti fyzickej osoby rozoznávame tri kategórie:

- práva a povinnosti, ktoré sú predmetom dedenia,
- práva a povinnosti, ktoré po smrti fyzickej osoby prechádzajú na osoby určené zákonom či právnym úkonom,
- práva a povinnosti, ktoré sa nededia.

Prvú skupinu tvoria majetkové práva a povinnosti, ktoré prechádzajú na dedičov v dôsledku smrti fyzickej osoby. Právna úprava je obsiahnutá v siedmej časti OZ s názvom dedenie.

⁶¹Pojem majetok OZ používa viackrát bez toho, aby ho presne definoval. Podľa vymedzenia Vojčíka ho však možno bližšie charakterizovať nasledovne: „Majetok fyzickej osoby tvoria veci hmotné, nehmotné statky (najmä predmety duševného vlastníctva), záväzky a pohľadávky majetkovej hodnoty a iné peniazmi ocenené hodnoty (najmä obchodné podiely, dematerializované cenné papiere, prírodné sily, ovládateľné a slúžiace ľudským potrebám), ktoré majú majetkovú hodnotu a ktorými je možné na základe právnych skutočností disponovať.“ In: VOJČÍK, P.: Občianske právo hmotné. I. diel. Košice: Univerzita P.J. Šafárika v Košiciach, 2006, s. 90

⁶²MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: Dědické právo. Praktická příručka. 2. aktualizované vydání. Praha: Linde, 2005, s. 154

Druhú skupinu predstavujú majetkové práva, ktoré poručiteľovou smrťou síce nezaničujú, ale prechádzajú na iné osoby inak ako podľa predpisov dedičského práva. Zaraďujeme sem peňažné nároky zamestnanca z pracovného pomeru do výšky zodpovedajúcej trojnásobku jeho priemerného mesačného zárobku (§ 328 zákona č. 262/2006 Sb. Zákonník práce), peňažné nároky z nemocenského poistenia (§ 51 zákona č. 187/2006 Sb. o nemocenskom pojištění), peňažné nároky zo sociálneho zabezpečenia (§ 63 ods. 1 a 2 zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění), peňažné dávky sociálnej starostlivosti (§ 104 ods. 2 a 3 zákona č. 100/1988 Sb. o sociálním zabezpečení), všetky peňažné nároky majú spoločného menovateľa, a to že prechádzajú priamo na jeho manžela, deti a rodičov, ak s ním žili v čase smrti v domácnosti. Ďalej sem zaraďujeme peňažné dávky štátnej sociálnej podpory, právo na plnenie z poistenia (§ 51 zákona č. 37/2004 Sb. o pojistné smlouvě), kedy poistnou udalosťou je smrť poisteného. Poistné plnenie svedčí osobe, ktorú určil poistený menom alebo vzťahom k nemu. Ak takejto osoby niet, nadobúdajú toto právo manžel, a ak nie on, potom deti poisteného. Napokon ešte právo z nájmu bytu.

V nasledujúcom výklade sa zameriam na poslednú, tretiu skupinu. „Spravidla na dedičov prechádzajú všetky majetkové práva, ale i povinnosti. Majetkové práva sú zásadne dediteľné, ich nedediteľnosť je skôr výnimkou. Nedediteľnými majetkovými právami a povinnosťami sú najmä:

- práva, ktoré sa viažu na osobu poručiteľa. Ich plnenie bolo viazané len na jeho osobu. Predovšetkým pohľadávky na úhradu bolestného a náhrady na sťaženie spoločenského uplatnenia nie sú predmetom dedičstva, aj keď právo na bolestné a na náhradu za sťaženie spoločenského uplatnenia bolo poručiteľovi priznané právoplatným rozhodnutím súdu⁶³,
- niektoré práva a povinnosti vyplývajúce z rodinnoprávných vzťahov, napr. práva a povinnosti vyplývajúce z manželstva, rodičovské práva a povinnosti pri výchove detí, právo na výživné, okrem nedoplatkov na výživnom splatných do dňa smrti oprávneného, rovnako smrťou zaniká vyživovacia povinnosť zomretého voči iným osobám určených podľa zákona o rodine, zanikajú aj práva a povinnosti poručníka a pestúna,
- práva a povinnosti z plnomocenstva,

⁶³R 31/1973

- niektoré osobnostné autorské práva (podľa zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon sú to napr. právo autora rozhodnúť o zverejnení svojho diela, právo nárokovať si autorstvo, vrátane práva či, a akým spôsobom má byť jeho autorstvo uvedené pri zverejnení diela, atď.),
- práva a povinnosti z vecných práv, SJM, predkupné právo, alebo práva zodpovedajúce vecnému bremenu, ak boli viazané na osobu poručiteľa (vecné bremeno „*in personam*“),
- jedinečné záväzky, ktoré mal a mohol vykonať iba poručiteľ sám osobne. Nemôže byť nahradený, ani zastúpený nikým iným, či už za života, či po smrti (napr. zhotovenie nejakej veci),
- práva a povinnosti viažuce sa výlučne na osobu zosnulého, najmä práva osobnostné (§ 11 OZ a nasl.). Napriek tomu, že osobnostné práva smrťou zanikajú, zákon prostredníctvom § 15 OZ poskytuje osobitnú ochranu osobným právam, ochranu *sui generis*. *Ex lege* vzniká oprávnenie zákonom vymedzeného okruhu subjektov (konkrétne manžel, deti a ak ich niet, rodičia zomretého) na pietnu ochranu práv poručiteľa.
- záväzky z pracovnej zmluvy i peňažné nároky zamestnávateľa voči zamestnancovi. Výnimku tvoria nároky, ktoré zamestnanec uznal čo do dôvodu i sumy ešte pred smrťou, ale o ktorých bolo právoplatne rozhodnuté. Taktiež nezanikajú nároky na náhradu škody spôsobenej úmyselne, alebo stratou predmetov zverených zamestnancovi na písomné potvrdenie,
- ručiteľské záväzky, pokiaľ poručiteľovi do dňa jeho smrti nevznikla povinnosť splniť dlh,
- právo domáhať sa vrátenia daru. Výnimkou je, ak by zosnulý darca nárok vrátenia daru uplatnil ešte za svojho života,
- osobitne poukazujem na presah z trestnoprávnej roviny do dedičského práva. „Dediča nemožno trestať za poručiteľove trestné činy. Preto na dediča neprechádza povinnosť zaplatiť peňažné tresty uložené poručiteľovi. Na druhej strane na dedičov neprechádza ani právo žiadať namiesto poručiteľa odškodnenie za väzbu a trest.“⁶⁴

⁶⁴KNAPP, V., LUBY, Š. a kol.: Československé občianske právo. II. zv. Druhé prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Obzor, 1974, s. 500

2.2.1 Predmet dedičstva

Predmet dedičstva⁶⁵ tvoria tzv. dedičské aktíva a pasíva. „Dedičské aktíva tvoria veci, práva a iné majetkové hodnoty, ktoré patrili v okamihu smrti poručiťovi, jeho smrťou nezankli a prechádzajú na dedičov.“⁶⁶ Dedičské pasíva predstavujú jeho povinnosti voči iným subjektom, pokiaľ jeho smrťou nezankli. V zásade povinnosti svojho nositeľa „prežijú“ a ich zánik je skôr výnimkou. Ďalej sem patria náklady spojené s pohrebom zomretého.

Dedičské aktíva

Patria sem najmä:

- a) „hnuteľné i nehnuteľné veci vo vlastníctve poručiťa (napr. všetky druhy stavieb, pozemky, predmety tvoriace súčasť alebo príslušenstvo stavieb alebo pozemkov, peniaze v hotovosti, veci osobnej potreby, dopravné prostriedky, bytové zariadenia, umelecké predmety, knižnica, šperky a pod.), ostatné vecné práva (napr. práva a povinnosti z vecných bremien), práva a iné majetkové hodnoty a pohľadávky (...) poručiťa.⁶⁷;
- b) spoluvlastnícky podiel⁶⁸;
- c) veci zo spoločného vlastníctva manželov, ktoré po vyporiadaní súdom pripadli zomretému manželovi. Iba táto časť SJM je spôsobilá byť predmetom dedičstva. Vyporiadaný podiel pozostalého manžela prechádza do jeho výlučného vlastníctva. K vyporiadaniu SJM môže prísť aj písomnou dohodou uzavretou medzi dedičmi a pozostalým manželom;

⁶⁵Ústavný súd ČR vo svojom uznesení zo dňa 4.4. 1997, sp. zn. III. ÚS 66/1997 v odôvodnení vymedzil predmet dedenia nasledovne: „predmetom dedenia v zmysle občianskeho sú predovšetkým veci vo výlučnom vlastníctve alebo v podielovom vlastníctve poručiťa, ako i práva a povinnosti vzniknuté z vyporiadania prípadného bezpodielového spoluvlastníctva manželov. Do pozostalosti patria i poručiťove pohľadávky a dlhy, spadá sem i podnik, ktorý patril poručiťovi, práva akcionára alebo spoločníka spoločnosti s ručením, vyporiadací podiel člena družstva, rovnako ako pohľadávky za využitie autorského práva apod. Predmetom dedenia však nie sú základné práva a slobody zaručené Listinou, ktoré majú charakter prirodzených osobných práv, ktoré smrťou oprávneného subjektu zanikajú s výnimkou tých práv, u ktorých to osobitný zákon stanoví, prípadne stanoví, že prechádzajú na ďalšie subjekty. ... Rovnako tak predmetom dedičstva nemôže byť ani právo podať ústavnú sťažnosť, týkajúcu sa porušenia vyššie uvedených základných práv a slobôd. In: Salvia: informační systém pro výkon advokacie [online] [cit. 2012-01-07]. Dostupné: < <http://kraken.slv.cz/III.US66/97/>>

⁶⁶CIRÁK, J. a kol.: Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009, s. 58

⁶⁷KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol.: Občanské právo hmotné. Svazek III. 3. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2002, s. 281

⁶⁸Na základe ustanovenia § 132 ods. 1 OZ je možné vlastnícke právo k veci, okrem iného nadobudnúť dedením.

- d) pohľadávky poručiteľa. Vylúčené sú pohľadávky, ktoré smrťou fyzickej osoby zanikajú, nakoľko sú viazané iba na jeho osobu, alebo ktoré prechádzajú na iné subjekty inak než dedením;
- e) predmety duševného vlastníctva. Iba majetkové práva podľa § 26 ods. 2 zák. č. 121/2000 Sb. autorský zákon sú predmetom dedičstva. „Dedenie majetkového práva autorského prichádza do úvahy do doby, než sa dielo uplynutím 70 rokov odo dňa smrti autora stane voľným.“⁶⁹ Osobnostné autorské práva nie sú predmetom dedičstva, ochranu požívajú na základe ustanovenia § 15 OZ;
- f) peňažné nároky zamestnanca. Avšak nepatria sem práva na bolestné a za sťažené spoločenské uplatnenie, tieto smrťou zanikajú. Domnievam sa, že výpočet okruhu osôb uvedených v § 328 ods. 1 zák. č. 262/2006 Sb. zákoníka práce je príliš reštriktívny. Odmena za vykonanú prácu slúži na uspokojovanie potrieb človeka, teda aj výdavkov domácnosti. Osoby žijúce s poručiteľom v spoločnej domácnosti ku dňu smrti nemusia byť iba manžel, deti alebo rodičia. Môžu to byť iní príbuzní, druh či družka, preto si myslím, že zákonná úprava by sa mala zamerať iba na podmienku osôb žijúcich v spoločnej domácnosti ku dňu smrti poručiteľa a až následne, ak takých osôb niet, začleniť mzdové a ostatné nároky zamestnanca do dedičstva;
- g) podnik, obchodný podiel a akcie. „...predmetom dedičstva môže byť aj podnik, resp. jeho časť, ale to len v prípade, ak bola jeho majiteľom fyzická osoba. Ak boli spolumajiteľmi podniku viaceré fyzické osoby, napr. v rámci obchodnej spoločnosti, potom je postup odlišný podľa toho, o akú obchodnú spoločnosť alebo družstvo ide.“⁷⁰

Dedičské pasíva

Dedič zodpovedá za primerané náklady na pohreb poručiteľa a za dlhy poručiteľa, ktoré jeho smrťou na dedičov prešli.

Náklady vynaložené v súvislosti s pohrebom poručiteľa sú v dikcii zákona uvedené prednostne pred dlhmi poručiteľa. To značí, že ak poručiteľ zanechá majetok zanedbateľnej hodnoty, je možné ho vydať priamo osobe zabezpečujúcej pohreb. NOZ nepreberá ustanovenie OZ o *primeraných nákladoch* spojených s pohrebom zomretého. Zákonodarca sa chcel azda v tomto prípade vyhnúť extrémnym prípadom, kedy by

⁶⁹MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: Dědické právo v teorii a praxi. Praha: Leges, 2011, s. 23

⁷⁰MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: Dědické právo. Linde Praha, a.s., 2003, s. 16

poručiťel požadoval honosný a drahý pohreb, čím by náklady na pohreb značne prevýšili hodnotu pozostalosti. Podľa judikátu R 50/1982: „... Pokiaľ ide o ostatné náklady spojené s pohrebom, nie je vždy dbané na to, aby tieto náklady boli priznané v primeranej výške (§ 470 o. z.) vzhľadom k osobe poručiťela (napr. k jeho veku, spoločenskému postaveniu), ale i k výške zanechaného dedičstva a miestnym zvyklostiam.” nie je vždy nevyhnutné prihliadať na primeranosť, takže novú právnu úpravu nevnímam ako premlomovú. Vhodné je zavedenie zásady, že zosnulý musí byť pochovaný aspoň slušným spôsobom podľa miestnych zvyklostí, ak pozostalosť nestačí na krytie nákladov pohrebu, aký si zosnulý prial.⁷¹ Od nákladov na pohreb sa odčíta príspevok na pohreb, ktorý činní 5 000 Kč. Pred novelou účinnou od 1.1. 2008 mala nárok na pohrebné ktorákoľvek osoba podľa § 47 zákona č. 117/1995 Sb. o štátní sociálnej podpore, ktorá zabezpečila pohreb zosnulému, ktorý mal ku dňu úmrtia trvalý pobyt na území ČR, alebo bol pohreb uskutočnený na území ČR. V súčasnosti platí zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizácii verejných rozpočtů, ktorý priznáva túto dávku iba v prípade, ak poručiťel bol rodič nezaopatreného dieťaťa, alebo poručiťelom bolo samo nezaopatrené dieťa. Právna úprava je zameraná na pomoc v prípadoch, kedy náklady na túto neočakávanú udalosť významne jednorázovo zaťažia rozpočet rodiny starajúcej sa o nezaopatrené deti.

2.2.2 Prechod dlhov

V NOZ sa nevyskytuje výraz zodpovednosť za dlhy, ale prechod dlhov. Som toho istého názoru, ktorý zastáva časť právnej teórie, že pomenovanie prechod dlhov je vhodnejšie ako zodpovednosť za dlhy, pretože sa nejedná o označenie sankčného následku za porušenie primárnej povinnosti, ale o prostú povinnosť dediča vyrovnáť dlhy, ktoré na neho prešli.⁷²

V kontinentálnom právnom systéme pozorujeme dvojakú právnu úpravu. Prvá je zameraná na zvýšenú ochranu dedičov, druhá na veriteľov, príp. niekedy môžeme hovoriť o hybridnej úprave vzniknutej kombináciou oboch.

Podľa rímskeho dedičského práva majetok poručiťela a dediča splývali, to znamená, že v prípade predĺženia majetku poručiťela bol dedič povinný vynaložiť na splnenie záväzkov poručiťela aj svoj vlastný majetok. Samozrejme to platilo iba vtedy,

⁷¹§ 114 ods. 2 NOZ

⁷²ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. § 1-487. Praha: Linde Praha, 2008, s. 1187

ak aj samotný majetok dediča nebol predĺžený. Právo chránilo predovšetkým veriteľov, ktorí mohli využiť inštitút *beneficium separationis* – umožňoval oddeliť majetok zadĺženého dediča od pozostalosti, čím sa predišlo ohrozeniu, že z dedičstva by boli uspokojení veritelia dediča a nie poručiteľa. Až justiniánske právo umožňovalo dedičovi vykonať tzv. inventár – súpis majetku poručiteľa a oddeliť tak svoj majetok od majetku nadobudnutého dedením. Cieľom bolo zodpovedať za dlhy poručiteľa iba do výšky nadobudnutého dedičstva.

ABGB obsahoval možnosť dediča podať dedičskú prihlášku bez výhrad alebo s výhradou súpisu pozostalosti poručiteľa. V prvom prípade dedič zodpovedal za dlhy poručiteľa neobmedzene, v druhom prípade majetok dediča a pozostalosť zostali vzájomne oddelne, a teda dedič zodpovedal za dlhy iba do výšky nadobudnutého dedičstva.

Česká právna úprava je koncipovaná tak, že „zodpovednosť dediča za dlhy poručiteľa je limitovaná výškou ceny nadobudnutého dedičstva (*pro viribus hereditatis*).“⁷³ Zákon uprednostňuje ochranu dedičov pred oprávnenými záujmami poručiteľových veriteľov. V spoločnosti prevláda názor, že dedenie by malo byť pre dediča prospešné. „Zmyslom tejto právnej úpravy je, aby sa dedič dedením nedostal do horšej majetkovej situácie, než akú mal pred dedením, a aby bol chránený pred negatívnym dopadom dedenia.“⁷⁴ Súhlasím s názorom, že dedičstvo by nemalo pre dediča vytvárať ťarchu a prekážku. Na druhej strane, v praxi, notári namietajú nedostatky právnej úpravy a časté obchádzanie zákona bez akéhokoľvek postihu. So zveličením a vulgarizujúco musím podotknúť, že pre poručiteľa je u nás jednoduchšie zomrieť ako splácať svoje dlhy. Problémom sa javí i to, že dnes je predmetom dedičstva iba to, čo dedičia prihlásia, alebo notár na základe vlastného šetrenia vo veci zistí, napr. nehnuteľnosti, vkladné knižky, účty v bankách... atď. Pričom hnuťelné veci majú mnohokrát vyššiu hodnotu ako samotná nehnuteľnosť a tak, ak chce veriteľ uspokojiť svoju pohľadávku voči dedičovi, musí pátrať a na súde dokazovať vlastníctvo zomretého k danej veci. Dedičom za nepriznanie vecí do dedičstva nehrozí prakticky žiadna sankcia.

V § 1475 ods. 2 NOZ sa ustanovuje, že pozostalosť tvoria tak práva ako i povinnosti. Súčasťou pozostalosti sú aktíva i pasíva. Dedič vstupuje do práv

⁷³RUBEŠ, J., WINTEROVÁ, A.: Občanský soudní řád a předpisy související. 3. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Panorama, 1990, s. 163

⁷⁴VOJČÍK, P. a kol.: Občiansky zákonník. Stručný komentár. 2. doplnené a prepracované vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2009, s. 583

i povinností ako univerzálny sukcesor a zodpovedá za poručiťove dlhy. Východiskom pre rekonštrukciu v Českej republike bol ABGB z roku 1811, ktorý rozlišuje medzi dedičmi využívajúcimi právo výhrady súpisu a tými, ktorí ho nevyužili. A teda, pri úmrtí poručiťa dedičia zodpovedajú za dlhy poručiťa osobne a neobmedzene. Dedič musí uhradiť dlhy poručiťa aj nad rozsah nadobudnutého dedičstva, prípadne zo svojho výlučného majetku. Právny poriadok poskytuje dedičom možnosť ochrany tým, že môžu vyhlásiť spoločný súpis majetku poručiťa, všetkého, čo doň patrí, prípadne ak je to nevyhnutné pre výpočet povinného podielu, či v iných prípadoch, kedy to súd nariadi⁷⁵. Pri súpise majetku súd vychádza najmä z predbežného šetrenia, zo súhlasných tvrdení účastníkov, zo správ iných osôb a štátnych orgánov, záveti apod. Dedičia majú povinnosť uhradiť dlhy zomretého len do výšky súpisu, ktorý vyhotovil notár, alebo ktorý v jednoduchých prípadoch môže byť nahradený spoločným vyhlásením dedičov. V prípade, že by veriteľ preukázal majetok, ktorý poručiťovi patril a dedičia ho úmyselne do súpisu nevčlenili, ich ochrana by stratila právne účinky a opätovne budú zodpovedať celým svojím majetkom, aj nad rámec ceny nadobudnutého dedičstva. Isté pozitívne prvky navrhovanej právnej úpravy vnímam. Zmyslom vykonania súpisu je najmä právna istota spočívajúca v exaktnom vymedzení, ktoré veci do dedičstva patria na strane aktív i pasív. Rovnako je umožnené osobám uvedeným v § 1684 ods. 2 NOZ, aby boli pri výkone súpisu prítomné a vznášali dotazy či pripomienky. Avšak cieľom posledných noviel bolo urýchliť a zefektívniť celú agendu dedičských konaní, čím mi nová právna úprava príde protichodná. Vzhľadom na vykonávanie súpisov majetku, ktoré sú nie vždy nepatrné, možnosť veriteľov uplatniť námietky proti úplnosti súpisu, či spochybnenia odhadovanej ceny dedičstva, sa domnievam, že úprava prinesie najmä nadbytočné zaťaženie notárov, množstvo komplikovaných sporov a v neposlednom rade zvýšenie nákladov spojených so samotným spisaním súpisu, ktorá ide pomerne podľa výšky dedičských podielov na ťarchu dedičov. Najmä, ak čoraz viac dedičstiev je predĺžených a zadlžovanie, ktoré v minulosti bolo vnímané ako veľmi negatívny jav, sa v súčasnosti stáva každodenným moderným bytím.

Dedičia zodpovedajú za dlhy dedičstvom nielen konkrétnymi vecami z neho získanými, ale celým svojím majetkom, avšak iba do výšky nadobudnutého dedičstva. „K dlhom, za ktoré dedič zodpovedá, patria jednak dlhy vzniknuté za života poručiťa,

⁷⁵Ďalšie dôvody sú uvedené v § 1685 ods. 2 NOZ, napr. pôjde o situáciu, kedy je medzi dedičmi osoba, ktorá nie je úplne spôsobilá na právne úkony, alebo ktorá je neznáma či neprítomná, alebo je medzi dedičmi právnická osoba verejne prospešná či zariadenie vo verejnom záujme, ak je neistota, či je niekto dedičom, alebo kto je dedičom a pod.

jednak dlhy vzniknuté po jeho smrti.⁷⁶ a tie, ktoré jeho smrťou nezankli. Zodpovednosť má iba ten dedič, ktorý dedičstvo nadobudol. Zodpovedať za dlhy nebude mať dedič, ktorý dedičstvo odmietol, alebo nespôsobilý dedič, ktorý sa svojím konaním z dedenia vylúčil. Ak je dedičov viac, povinnosť uhradiť dlhy majú v pomere, v akom nadobudli dedičstvo k celému dedičstvu. Nie je to solidárna zodpovednosť. Výnimku budú tvoriť iba také dlhy, za ktoré sám poručiteľ zodpovedal spoločne a nerozdielne s inými dlžníkmi.

Ak je dedičstvo predĺžené, dedičia sa môžu s veriteľmi dohodnúť, že dedičstvo prenechávajú veriteľom na úhradu dlhov. Súd takúto dohodu schváli, ak neodporuje dobrým mravom alebo zákonu. Ak nedôjde k dohode o prenechaní dedičstva alebo ak súd takúto dohodu neschváli, súd môže nariadiť likvidáciu dedičstva.

2.3 Existencia a spôsobilosť dediča k nadobudnutiu dedičstva

Dedičom môže byť tak fyzická osoba, ako aj právnická osoba, štát, ktorá je za dediča ustanovená už zo závetu, alebo zo zákona. V prípade zákonných dedičov sú to osoby v určitom blízkom osobnom vzťahu k poručiteľovi, a ktoré výslovne OZ označuje v jednotlivých dedičských skupinách. Tieto osoby musia preukázať, že v čase poručiteľovej smrti príbuzenský pomer trval. „U manželov sa vyžaduje, aby manželstvo v čase poručiteľovej smrti právne existovalo. Manželia dedia navzájom po sebe, aj keď fakticky spolu nežijú v spoločnej domácnosti.“⁷⁷ Platný závet poručiteľa zakladá právo určitých osôb dedič. Títo dedičia sa označujú ako závetní, testamentárni.

Dedičskú spôsobilosť možno rozlišovať na absolútnu dedičskú spôsobilosť (objektívna stránka) a relatívnu dedičskú spôsobilosť (subjektívna stránka).

2.3.1 Dedičská spôsobilosť

„Dedičská spôsobilosť fyzickej aj právnickej osoby sa kryje s ich právnou subjektivitou, t.j. spôsobilosťou mať práva a povinnosti (§7 ods. 1 a 2, § 18 ods. 1 OZ). Nie je potrebné, aby mal dedič i spôsobilosť na právne úkony.“⁷⁸ Postačuje spôsobilosť na práva a povinnosti, t.j. právnou subjektivitu. Podľa § 7 ods. 1 OZ „túto spôsobilosť má

⁷⁶LAZAR, J. a kol.: Základy občianskeho práva hmotného I. zv.. Tretie vyd. Bratislava: Iura Edition, 2006, s. 563

⁷⁷CIRÁK, J. a kol.: Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009, s. 63

⁷⁸SVOBODA, J. a kol.: Občiansky zákonník. Komentár. Bratislava: Eurounion, 1999, s. 231

aj počaté dieťa, ak sa narodí živé.“ Najmä v dedičskom práve sa výrazne prejavuje právna subjektivita *nascitura*. „V dedičskom konaní nie je možné pokračovať, kým sa dieťa, t.j. predpokladaný dedič, nenarodí.“⁷⁹

Ak dedia osoby na základe závetu, mala by byť rozhodujúca ich právna subjektivita v čase úmrtia poručiteľa. Teda nie v čase spísania závetu.

Právnické osoby majú spôsobilosť na práva a povinnosti iba ak právne existujú ako právnické osoby podľa § 18 ods.1 OZ, vznik ich právnej subjektivity súvisí s dňom, kedy bola zapísaná do verejného zoznamu (obchodného registra). Rovnako ako sa finguje právna subjektivita počatého dieťaťa, finguje sa aj právna subjektivita nadácie, ktorá má vzniknúť predpísaným spôsobom na základe závetu poručiteľa. Nadácie či nadačné fondy sú právnickými osobami, ktorým spôsobilosť mať práva a povinnosti vzniká až okamihom zápisu do registra podľa § 5 ods. 1 zákona č. 227/1997 Sb. o nadaciach a nadačných fondoch. Ku vzniku nadácie však príde až úmrtím poručiteľa, a to na základe návrhu na zápis do registra, ktorý podáva zriadovateľ, prípadne vykonávateľ závetu alebo osoba k tomu splnomocnená podľa § 5 ods. 2 zákona o nadaciach a nadačných fondoch.

PO môžu dediť iba na základe závetu. Dedičstvo nadobúdajú dňom smrti poručiteľa. Nemôže dediť právnická osoba, ktorá v čase smrti poručiteľa už zanikla, resp. ešte ani nevznikla⁸⁰. Pri posudzovaní právnej subjektivity PO v čase spísania závetu by som obdobne aplikovala teóriu ako pri osobách fyzických. Nie je rozhodujúca právna subjektivita v čase zostavenia závetu, ale až v čase poručiteľovej smrti, pretože až v tomto okamihu prichádza k vzniku delácie. Problematickým sa javí presné

⁷⁹PLANK, K., CIRÁK, J. a kol.: Občianske právo s vysvetlivkami. I. zv. Bratislava: Iura Edition, 1997, s. 216

⁸⁰ Výnimku tvorí fingovanie právnej subjektivity nadácie, ku ktorej vzniku má ešte len prísť predpísaným spôsobom, a to podľa § 477 ods. 2 OZ, § 3 ods. 1 zák. č. 227/1997 Sb., o nadaciach a nadačných fondoch. Nová právna úprava účinná na súkromnom poli od 1.1.2014 neobišla ani nadácie a nadačné fondy, ktoré súhrne upravuje pod názvom „Fundace“. Možnosť založenia nadácie závetom, či iným obdobným spôsobom zostala zachovaná. Ustanovenia o zriadení nadácie závetom vychádzajú z doterajšej zákonnej úpravy, avšak so zmiernením v tom smere, určité náležitosti, ktoré musí obsahovať zakladacia listina nadácie, ustanovenie pre prípad smrti obsahovať nemusí a môže byť riešené dodatočne. Zriadenie nadácie závetom sa v slovenskej právnej praxi javilo veľmi problematicky, sporne a právne nedoriešené, a preto bola táto možnosť z právneho poriadku vypustená. Aj keď Mikeš, Muzikář vo svojej poslednej publikácii Dedičské právo v teorii a praxi uvádzajú, že neočakávajú síce zrovna masový výskyt tohto spôsobu dedičského nástupníctva, to však nezabavuje povinnosti sa týmto nezvyčajným javom zaoberať. Ja osobne som názoru, že predmetná právna úprava je v detailoch podrobná a ustanovenie závetom zriadiť nadáciu je nadbytočné. Poručiteľ má počas svojho života priestor a čas, aby si možnosť založenia nadácie premyslel, rovnako dotvoril do detailov čo do účelu, prípadne personálneho obsadenia. Podľa mňa by tento právny úkon nemal nechávať na poslednú možnú dobu vo viere, že azda nadácia vznikne podľa jeho poslednej vôle. Vzhľadom na početnosť využívania tohto inštitútu v súčasnosti, nepredpokladám že v súvislosti s o niečo komplikovanejšou a podrobnejšou právnou úpravou dedenia, ktorá nás čaká od roku 2014, by táto možnosť bola v budúcnosti viac využívaná.

označenie PO. Preto sa v literatúre skôr vyskytuje názor, že ak má byť PO dedičom zo závetu, je vhodné, aby v čase zostavenia závetu bola PO aspoň v štádiu vzniku.

Štát má vždy právnu subjektivitu (§ 21 OZ). Môže dediť iba na základe závetu, nikdy nie na základe zákona. Je absolútne spôsobilým dedičom. Podľa § 13 ods. 2 zákona č. 219/2000 Sb. o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích možno zo závetu založiť príslušnosť organizačnej zložky štátu, aby hospodárila s odkázaným majetkom, avšak musí byť zároveň splnená podmienka vysloveného označenia tejto organizačnej zložky. Spôsobilosť štátu ako dediča je nutné odlišovať od inštitútu odúmrti.

2.3.2 Relatívna dedičská spôsobilosť a dedičská nespôsobilosť

Pri relatívnej dedičskej spôsobilosti sa uplatňujú subjektívne aspekty zohľadňované tak na strane dediča, ako i na strane poručiťa vo vzťahu k takejto osobe.⁸¹

Ustanovenie § 469 OZ predstavuje najvýraznejší morálny prvok v dedičskom práve. „K dedičskej nespôsobilosti sa prihliada zo zákona, bez ohľadu na to, či to účastníci dedičského konania namietajú, i proti ich vôli.“⁸² Samotná existencia právnej subjektivity predstavuje *conditio sine qua non*, ale nie je samozrejmosťou dedenia určitého subjektu po poručiťovi. Už rímske právo poznalo tzv. *ereptorium*, odňatie dedičstva. „Dedičovi bolo odňaté dedičstvo, ak vyšlo najavo, že sa previnil proti poručiťovi alebo jeho poslednej vôli. Odňaté dedičstvo pripadlo štátu.“⁸³

Dedič ako fyzická osoba sa totiž môže svojím konaním sám vylúčiť z dedenia a stať sa tak nespôsobilým dedičom. „Nespôsobilým dedičom v zmysle § 469 OZ môže byť výlučne fyzická osoba.“⁸⁴ Iba fyzická osoba sa môže dopustiť konania voči poručiťovi alebo jemu blízkym osobám, ktoré predstavujú neprekonateľnú prekážku. „Takáto osoba povolaná k dedičskej postupnosti sa dopustila ťažkých pokleskov voči poručiťovi a jeho rodine, a preto by bolo v rozpore so spoločenskou morálkou, aby profitovala z výhod, ktoré plynú z dedičského nástupníctva.“⁸⁵ Domnievam sa, že skôr

⁸¹KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., a kol.: Občanské právo hmotné. Svazek III. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI Publishing, 2002, s. 283

⁸²ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. sv. Praha: Linde, 2008, s. 1172

⁸³KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: Římské právo. Praha: C.H.Beck, 1995, s. 299

⁸⁴KIRSTOVÁ, K.: Platná právní úprava inštitútu dedičskej nespôsobilosti a vylúčenia, In: Ars Notaria, č. 1/2004. Bratislava: Notárska komora SR, 2004, s. 17

⁸⁵CIRÁK, J. a kol.: Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009, s. 64

používaný výraz „dedičská nehodnosť“ lepšie vystihoval podstatu tohto inštitútu, ako dnešný pojem „dedičská nespôsobilosť“. Dedičská nehodnosť výraznejšie vyvoláva pocit amorálnosti, odsúdeniahodného a nedôstojného správania sa fyzickej osoby vo vzťahu k svojim blízkym.

V § 469 OZ sú taxatívne vymenované dve skutkové podstaty dedičskej nespôsobilosti. Nededí, kto sa dopustil:

a) úmyselného trestného činu proti poručiteľovi, jeho manželovi, deťom alebo rodičom alebo

b) zavrhnutia hodného konania proti prejavu poručiteľovej poslednej vôle.

Ad a): Trestným činom sa rozumie pre spoločnosť nebezpečný čin, ktorého znaky sú uvedené v trestnom zákone. Úmysel ako subjektívna stránka skutkovej podstaty trestného činu je naplnená, ak páchatel chcel svojim konaním spôsobom uvedeným v trestnom zákone porušiť alebo ohroziť záujem chránený trestným zákonom, alebo vedel, že svojim konaním môže takéto porušenie alebo ohrozenie spôsobiť, a pre prípad, že ho spôsobí, s tým bol uzrozumený (§§ 3 a 4 TZ). Dedičská nespôsobilosť nastáva zo zákona aj v prípade, ak neprišlo k dokonaniu trestného činu, a teda bol iba vo fáze prípravy či pokusu.

Úmyselný trestný čin, ktorý zakladá dedičskú nespôsobilosť musí byť vykonaný za života poručiteľa. Buď priamo voči nemu, alebo osobám v zákone taxatívne uvedeným. Podľa Gandžalovej: „Do úvahy možno brať aj také trestné činy, ktoré boli spáchané proti uvedeným osobám aj po smrti poručiteľa. Súd je v zmysle ustanovenia § 135 ods. 1 OSP viazaný rozhodnutím príslušných orgánov o tom, že bol spáchaný trestný čin a kto ho spáchal.“ Osobne sa viac prikláňam k českej právnej praxi, že úmyselné trestné činy spáchané voči manželovi, deťom alebo rodičom⁸⁶ poručiteľa po jeho smrti nevyvolávajú právny dôsledok dedičskej nespôsobilosti. V právnej rovine nastupuje iná sankcia (priama ochrana dotknutých osôb) ako je vylúčenie z dedenia. Svoje stanovisko odôvodňujem tým, že právna úprava § 469 OZ sa viaže priamo na osobu poručiteľa, úmyselný trestný čin spáchaný na uvedených osobách po jeho smrti sa netýka priamo samotného poručiteľa.

⁸⁶ „Rodičmi a deťmi poručiteľa treba vzhľadom na ustanovenie § 97 a nasl. ZR rozumieť aj osvojené deti a osvojiteľov poručiteľa.“, RYBÁRIK, K. In: LAZAR, J. a kol.: Základy občianskeho hmotného práva. I. zv. Bratislava: Iura Edition, 2000, s. 268

Dľa môjho názoru je vhodným a správnym riešením, že skupina chránených osôb bude rozšírená, a to nahradením pojmov „rodičia“ a „deti“ výrazmi „predkovia“ a „potomkovia“.

„... zákon kladie dôraz na úmyselnosť trestného činu, takže nedbanlivostné delikty nemajú vplyv na dedičskú spôsobilosť. Nezáleží na tom, či bol páchatel' za taký trestný čin odsúdený, alebo či bolo proti nemu aspoň začaté trestné stíhanie, ani na tom, že zanikla možnosť trestného stíhania v dôsledku premlčania, amnestie, prípadne, že vzhľadom na povahu prípadu, trestné stíhanie ani nemohlo byť začaté, pretože páchatel' zomrel.“⁸⁷

Výpočet osôb je taxatívny, avšak zákonodarca opomenul uviesť osobu partnera (najmä ak v roku 2006 bol tento pojem vložený do prvej a druhej dedičskej skupiny), na ktorú sa toto ustanovenie vzťahuje rovnako. Vychádzajúc z NOZ vnímam ako posun vpred ustanovenie § 1481, a to neviazať dedičskú nespôsobilosť výslovne na spáchanie úmyselného trestného činu, ale na spáchanie takeého činu, ktorý má jeho povahu. To značí, že voči poručiťovi by sa nespôsobilými dedičmi stali i osoby, ktoré nie sú trestne zodpovedné.

Ad b): Prejavom poslednej vôle treba chápať prejav, s ktorým platná právna úprava spája právne dôsledky, t.j. závet, vydedenie, zrušenie či zmena týchto prejavov vôle. Za prejav vôle poručiťa je pre tento účel vhodné považovať i ustanovenie správcu dedičstva a jeho odvolanie podľa § 480d OZ.⁸⁸

„Zákon bližšie nevymedzuje pojem „zavrnutiahodné“ konanie proti prejavu poručiťovej vôle.“⁸⁹ To znamená, že je na posúdení konkrétnych okolností či ide o zavrnutiahodné konanie. Konanie nemusí napĺňať skutkovú podstatu trestného činu, ako v prípade prvom, stačí konanie, ktoré je zavrnutiahodné z hľadiska dobrých mravov a predstavuje zásah do poručiťovej vôle alebo proti nej. „Takéto konanie môže spočívať v psychickom donútení alebo podvode, ktorým sa konajúci snaží poručiťa pohnúť k určitému prejavu, snaží sa ho ovplyvniť vo svoj prospech, alebo zamedziť prejavu poslednej vôle. Zavrnutiahodným konaním je však aj zničenie závetu, jeho sfalšovanie alebo podvrhnutie iného závetu.“⁹⁰ „Dedičská nespôsobilosť tak nastane i vtedy, ak zničí dedič listinu, v ktorej poručiťel' uviedol svoju poslednú

⁸⁷LAZAR, J. a kol.: Základy občianskeho práva hmotného I. zv. Tretie vydanie. Bratislava: Iura edition, 2006, s. 568

⁸⁸ELIÁŠ, K. a kol.: Občiansky zákoník. Velký akademický komentář. 1.sv. Praha: Linde, 2008, s. 1175

⁸⁹SVOBODA, J. a kol.: Občiansky zákonník. Komentár. Bratislava: Eurounion, 1995, s. 303

⁹⁰KNAPP, V., LUBY, Š. a kol.: Československé občianske právo. II. zv. Druhé prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Obzor, 1974, s. 505

vôľu, i keď pre nedostatok formálnych náležitostí by v listine uvedený závet neobstál ako platný právny úkon.⁹¹ Nedbanlivostné konanie, ktorého následkom je zničenie alebo značné poškodenie závetu nemožno považovať za zavrhnutiehodné. NOZ v § 1481 ustanovuje demonštratívny výpočet⁹², čo sa rozumie pod pojmom „zavrhnutiehodný čin proti poslednej vôli poručiťa“, čím určite prídje k uľahčeniu v právnej praxi.

Naopak za zavrhnutiehodné konanie, aj keď inými dedičmi tak vnímané, nemožno považovať napr. domáhania sa svojho dedičského podielu, napriek tomu, že dedič a poručiťa uzavreli dohodu, že si toto právo dedič uplatňovať nebude.

Pri naplnení skutkových podstát uvedených hore pod a) alebo b) dedičská nespôsobilosť nastáva *ex lege*. Súd na ňu prihliada z úradnej povinnosti. „Ten, kto sa dopustil konania kvalifikovaného ako konanie zakladajúce dôvod dedičskej nespôsobilosti, nemôže potom dediť zo žiadneho titulu.“⁹³ Na dediča sa hľadá akoby nikdy neexistoval. „Poručiťa však môže odvrátiť uvedené právne následky, t.j. odvrátiť dedičskú nespôsobilosť takto postihnutého dediča, tým že dedičovi takýto čin odpustí. Odpustenie je jednostranný právny úkon poručiťa, ktorý nevyžaduje osobitnú formu, môže sa stať výslovne alebo mlčky (konkludentným činom)⁹⁴. Odpustením sa dedičská nespôsobilosť ruší a dedič sa opätovne stáva spôsobilým dedičom. Samozrejme skutok možno odpustiť iba počas života poručiťa.

Dedičská nespôsobilosť sa vždy vzťahuje iba na osobu, ktorej sa dôvod nespôsobilosti bezprostredne týka, napr. nie už na jeho potomkov. Dedičský podiel nespôsobilého dediča sa uvoľňuje v prospech iných.⁹⁵

Spoločenské ovzdušie, a čoraz častejší narušený vývoj rodinných vzťahov sa premietol aj do novej právnej úpravy. Obohatenie úpravy o ďalšie dôvody dedičskej nespôsobilosti budú mať určite v praxi uplatnenie a domnievam sa, že aj častejšie využitie ako doteraz platné, nie menej dôležité, ustanovenia. Ako sa uvádza aj v dôvodovej správe k NOZ, „veľakrát príbuzenské pomery nie sú také, aké by mali byť, a preto sa novo navrhuje pamätať i na ich ďalšie najkriklavejšie odchylky“, na základe

⁹¹ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. sv. Praha: Linde, 2008, s. 1175

⁹² ..., najmä tým, že poručiťa k prejavu poslednej vôle donútil alebo zviadol ľstou, prejav poslednej vôle poručiťovi prekazil alebo jeho posledné ustanovenie zatajil, sfaľšoval, podvrhol, alebo úmyselne zničil

⁹³BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M.: Občanský zákoník. 3. vyd. Praha: Linde, 1995, s. 567

⁹⁴Úprava v NOZ sa v tomto smere upresňuje, ako reakcia na prax sa vyžaduje výslovné odpustenie.

⁹⁵KRÁLOVÁ, J., ECK, L. Dědická nezpůsobilost. In: Ad Notam. č. 2/2004. Praha: Notářská komora ČR v nakladatelství C. H. Beck, 2004, s. 36

čoho prichádza k rozšíreniu dôvodov dedičskej nespôsobilosti. Nespôsobilým dedičom sa môže stať manžel, ktorý sa voči poručiteľovi dopustil činu naplňujúceho znaky domáceho násillia, i z toho dôvodu podal poručiteľ návrh na rozvod manželstva a konanie o rozvod manželstva ku dňu úmrtia trvá. Spolu s ním sú vylúčení aj jeho príbuzní (potomci, súrodenci, predkovia apod.), ktorí môžu dediť ako osoby spolužijúce. Podaním návrhu na rozvod i z dôvodu páchania domáceho násillia poručiteľ dáva najavo svoju vôľu pretrhať a ukončiť zväzok s manželom, pričom je pochopiteľné, že tak mieni učiniť aj s jeho príbuznými. Domáce násillie väčšinou nie je jednorázovým aktom, a tak chtiac nechtiac sa príbuzní násillníka aktívne či pasívne podieľajú na tomto stave. V texte ustanovenia § 1482 ods.1 sa nestotožňujem so slovným spojením “zákonný dedič”, nakoľko evokuje predstavu, že manžel, ktorý sa dopustil na poručiteľovi domáceho násillia je nespôsobilým dedičom iba v prípade, ak dedí na základe dedičského titulu zákona, v prípade závetu, či iného titulu by to neplatilo, opak je pravdou.

Z obdobných dôvodov sa navrhuje opätovne stanoviť, že po svojom dieťati nededí rodič, ktorého súd zbavil rodičovskej zodpovednosti, avšak táto nespôsobilosť sa obmedzuje iba na zákonnú dedičskú postupnosť.

2.3.3 Vydedenie

Vydedenie v rímskom práve označované ako *exhereditio* „... je jednostranný výslovný prejav vôle (právny úkon), ktorým poručiteľ odoberie svojmu potomkovi ako neopomenuteľnému dedičovi právo dediť, ktoré by mu inak zo zákona patrilo.“⁹⁶ Vydedenie je osobným úkonom poručiteľa. Musí ho urobiť osobne sám poručiteľ a zároveň musí spĺňať formálne a materiálne náležitosti stanovené zákonom. Z IV (s. 432) uvádza: „... znenie žiadneho ustanovenia Občianskeho zákonníka nevylučuje čiastočné vydedenie.“⁹⁷ Vydedenie je prejavom poslednej vôle poručiteľa, preto vyžaduje rovnaké formálne náležitosti ako zostavenie platného závetu. V pôvodnom znení OZ z roku 1964 tento inštitút zahrnutý vôbec nebol, až novela z roku 1982 a následne doplňujúca novela z roku 1991 ho opätovne zaviedli. Obsahovou

⁹⁶MIKEŠ, J.,MUZIKÁŘ, L.: Dědické právo. Praha: Linde, 2003, s. 38

⁹⁷Možnosť čiastočného vydedenia resp. krátenia práva na povinný podiel je vyslovene uvedená v § 1646 NOZ, čím sa odstraňujú doterajšie pochybnosti, či potomka možno vydediť aj čiastočne. Túto úvahu načrtnol Knapp In: KNAPP, V., PAULY, J.: Zamyšlení nad novelou občianskeho zákoníku. Právník, 1983, s. 723

náležitost'ou je uvedenie niektorého z taxatívne uvedených dôvodov vydedenia v § 469a ods.1 písm. a) až d) OZ, ktoré musia byť naplnené počínaním potomka ešte pred spísaním listiny o vydedení. Do budúca je takáto možnosť vylúčená, aj keď by ju mohol porúčiteľ vzhľadom na všetky okolnosti predpovedať. Podľa R 45/1986 „(...) K platnému vydedeniu môže dôjsť len za splnenia dôvodov uvedených v ustanovení § 469a OZ. Vždy pôjde predovšetkým o otázku skutkovú a o posúdenie okolností konkrétneho prípadu.“

Prvým a „... Najčastejším dôvodom vydedenia je to, že dieťa neposkytlo rodičovi potrebnú pomoc v chorobe, že sa voči rodičovi zle správalo, a to aj tak, že mu telesne ubližovalo.“⁹⁸, že mu neposkytlo potrebnú pomoc v starobe alebo iných závažných prípadoch. Až do roku 1992 to bol jediný dôvod vydedenia. Novela OZ, zákon č. 509/1991 Zb., rozšírila dôvody vydedenia o tri ďalšie. „K naplneniu tohto dôvodu vydedenia nestačí, že porúčiteľ bol chorý, dosiahol vek, ktorý možno označiť ako starobu alebo sa ocitol v inej ťažkej životnej situácii. Tento stav musí byť taký, že vyžaduje pomoc, ktorú by mu mal poskytnúť predovšetkým porúčiteľov potomok.“⁹⁹ Je potrebné zohľadňovať všetky okolnosti situácie, a teda aký je druh ochorenia (bežné prechladnutie, civilizačné ochorenie, závažné život ohrozujúce ochorenie), vek a vitálnosť (poručiteľ je sebestačný, dokáže sa o seba postarať sám) a iné prípady (či s porúčiteľom nežije iná osoba, ktorá je schopná zabezpečiť starostlivosť efektívnejšie ako samotný potomok, napr. manžel/ka, partner/partnerka, druh/družka, iný spoluzijúci potomok...) Poskytnutie pomoci nemusí byť osobné, stačí, ak bude sprostredkované iným členom rodiny potomka, zabezpečením ošetrovatel'ky ... atď. Pri poskytnutí pomoci sa vyžaduje súčinnosť porúčiteľa. „To znamená, že tento dôvod nebude zrejme dobrý, ak porúčiteľ sám odmietol potrebnú pomoc zo strany potomka (vydedeného dediča), a tiež zrejme ani vtedy, ak vydedenému dedičovi v poskytnutí pomoci porúčiteľovi bránili objektívne dôležité prekážky.“¹⁰⁰

§ 469a ods.1 písm. b) a d) OZ ustanovuje, že porúčiteľ môže vydediť potomka, ak „o porúčiteľa trvalo neprejavuje opravdivý záujem, ktorý by ako potomok mal prejavovať“, a „trvalo vedie neusporiadaný život.“ Obe ustanovenia sú koncipované všeobecne a opätovne súd musí prihliadať na konkrétne okolnosti prípadu. Spoločné je, že musí ísť o stav trvalý. Za neprejavenie záujmu sa nepovažuje, ak potomok zabudne

⁹⁸R 50/1985

⁹⁹ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. sv. Praha: Linde, 2008, s. 1181

¹⁰⁰ČEČOTOVÁ, V.: Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve. Bratislava: Epos, 2005, s. 94

na výročie poručiteľa, alebo mu nepošle pohľadnicu k Vianociam. Rovnako v prípade vedenia neusporiadaného života to bude stav trvalý. Zohľadňuje sa, či i sám poručiteľ nezapríčinil narušenie väzieb so svojim potomkom.¹⁰¹ Vyhľadávanie a udržiavanie amorálneho spôsobu života (alkoholizmus, drogy, hazardné hry, úmyselné vyhýbanie sa práci na úkor rodiny... atď.). Tento dôvod vydedenia nebude možné použiť ak potomok jednotlivito pochybí alebo náhle zlyhá.

Štvrtým dôvodom vydedenia, uvedenom pod písm. c) § 469a ods.1 OZ ustanovenia sa vyžaduje, aby bol dedič právoplatne odsúdený pre úmyselný trestný čin na trest odňatia slobody v trvaní najmenej jedného roka. Nie je dôležité voči komu bol trestný čin spáchaný. Na základe vyššie uvedeného, ak by bol úmyselný trestný čin proti poručiteľovi, jeho manželovi, deťom či rodičom, je to dôvod dedičskej nespôsobilosti potomka, *ex lege*. Toto zákonné ustanovenie umožňuje vylúčiť potomka z dedenia pre úmyselné trestné činy, ktoré neboli nemierené priamo voči nemu alebo osobám taxatívne uvedeným v § 469 OZ. „Dôvodnosť takéhoto právneho úkonu poručiteľa o vydedení je možné kedykoľvek bezpečne preukázať právoplatným rozsudkom o vine a treste dotknutého potomka.“¹⁰² Myslím si, že by mal byť tolerovaný odsudzujúci rozsudok, ktorý bol v čase spísania listiny o vydedení už vydaný, ale ešte nenadobudol právoplatnosť. Samozrejme, ak nebude rozsudok následne zrušený.

Odpoveď na často dopytovanú otázku v praxi, či je možné vydediť nezletilého potomka nachádzame v uznesení Krajského súdu v Brně zo dňa 13.11.1998, sp. zn. 18 Co 310/98 „ustanovenie § 469a ObčZ nevyklučuje vydedenie potomka, ktorý je v dobe spísania listiny o vydedení maloletý. Pri posúdení dôvodnosti vydedenia maloletého potomka je potrebné v konkrétnom prípade skúmať nielen, či sa choval spôsobom uvedeným v ustanovení § 469a ods. 1 písm. a), b), d) ObčZ [pri posúdení dôvodnosti vydedenia podľa písm. c) bude treba vychádzať z právoplatného rozhodnutia súdu], ale tiež uvážiť, či s ohľadom na vek vydedeného, jeho rozumové schopnosti a vôľové

¹⁰¹“Skutočnosti odôvodňujúce záver, že potomok o poručiteľa trvalo neprejavuje opravdivý záujem, ktorý by ako potomok prejavovať mal, môže spočívať tak v pasivite (nezáujme) potomka vo vzťahu k poručiteľovi, tak taktiež v chovaní, ktorým potomok síce o poručiteľa záujem prejavuje, avšak spôsobom nezodpovedajúcemu riadnemu chovaniu potomka k rodičom (prarodičom atd.), tj. napríklad spôsobom trvale prekračujúcim zásady spoločenskej slušnosti.” z rozsudku Nejvyššího soudu ČR zo dňa 15.5.2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006.

“Pri posúdení dôvodu vydedenia podľa ustanovenia § 469a ods. 1 písm. b) obč. zák. je treba rovnako zisťovať, či potomok poručiteľa mal reálnu možnosť o poručiteľa prejavíť opravdivý záujem, ktorý by ako potomok prejavovať mal, tj. či poručiteľ mal sám záujem sa s dieťaťom stýkať a udržiavať s ním bežné príbuzenské vzťahy.” Z rozsudku Krajského soudu v Českých Budějovicích z 9.8.1996, 6 Co 10/96.

¹⁰²CIRÁK, J. a kol.: Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009, s. 83

vlastnosti od neho bolo možné chovanie vylučujúce vydedenie požadovať. Vydedený maloletý potomok sa nemôže domáhať dedičského podielu podľa § 479 veta prvá ObčZ.“

NOZ v úprave vydedenia vychádza z úpravy doterajšej čo do dôvodu a formy vydedenia. Malé zmeny možno pozorovať v zostručnení formulácie prvého dôvodu vydedenia, alebo v prípade tretieho dôvodu vydedenia sa zákon vracia primárne k morálnemu postihu, tzn. poukázanie na zvrhlú povahu je dostatočne vypovedajúce a nie je nevyhnutné brať do úvahy trestnú sadzbu a uložený trest.

NOZ je v oblasti vydedenia, ako aj v iných, podrobnejší a detailnejší, čo je však nie vždy prospešné. Novú právnu úpravu z teoretického pohľadu vnímam redundantne. Štyri dôvody vydedenia uvedené v § 1646 ods. 1 písm. a) až d), doplnené dôvodom v § 1647, napokon tacitné vydedenie v § 1651 ods. 2. Doterajšia prax nepreukázala zásadnejšie problémy v tejto oblasti, navyše porúčiteľ bol viazaný obligatórne uviesť exheredačný dôvod, pričom nastávajúca právna úprava umožňuje porúčiteľovi vydediť neopomenuteľného dediča aj bez uvedenia dôvodu. Zákonodarca týmto ustanovením rozširuje rozhodovaciu voľu porúčiteľa potomka vydediť bez toho, aby ju podmieňoval nejakým dôvodom, no obávam sa, či to do praxe nezavedie viac zmätočnosti, spochybňovania a nejednoznačnosti. Skutočne chcel porúčiteľ potomka vydediť? Nie je neuvedenie dôvodu znakom toho, že vydedenie je porúčiteľovým rozmarom a skutočný dôvod na jeho exkludovanie nejestvuje? Dôvodová správa NOZ uvádza, že účelom vydedenia je zbaviť neopomenuteľného dediča práva na povinný podiel, nie ho denunciováť. Repetitívne, zákonodarca až neadekvátne berie ohľad na „citlivosť“ témy vydedenia s poukazom, že veď ako porúčiteľovi i potomkovi sú dôvody vydedenia dobre známe a nie je potrebné, aby boli opakované, či prednesené pred príliš mnohými ľuďmi.

Súčasná právna úprava umožňuje porúčiteľovi po vyslovenom určení z nadobudnutia dedičstva vylúčiť celú líniu potomkov vydedeného, bez ohľadu na to, či voči nim možno uplatniť niektorý z dôvodov vydedenia. Právnu úpravu považujem za správnu, nakoľko zákon vyžaduje *výslovné* určenie dôsledkov vydedenia aj na potomkov vydedeného. Bolo by príliš tvrdé „trestať“ potomkov vydedenca za neuvážené, nesprávne a ľahkomyselné konanie a počínanie si svojho predka. Celá generácia potomkov odvodzuje svoje postavenie od vydedeného potomka, ktorý ak uzná platnosť vydedenia, potom jeho potomkovia už nemôžu platnosť vydedenia porúčiteľom spochybňovať.

„Poručiteľ môže svoje rozhodnutie o vydedení zmeniť, a to tak, že zmení dôvod vydedenia, prípadne zmení okruh vydedených dedičov, alebo môže listinu o vydedení zrušiť alebo odvolať.“¹⁰³ Vydedenie možno zrušiť úplne alebo sčasti. Ku zrušeniu vydedenia v určitom rozsahu dôjde, ak poručiteľ spíše závet, v ktorom uvedie doposiaľ vydedeného potomka.

Pre zdanlivú podobnosť bývajú často v laickej, ale i odbornej verejnosti zamieňané pojmy „dedičská nespôsobilosť“ a „vydedenie“. Preto poukážem na zhodnosť a zásadné odlišnosti oboch inštitútov. Vydedenie má rovnaké právne účinky ako dedičská nespôsobilosť a môže byť dôvodom vylúčenia dediča z dedenia. Dedičská nespôsobilosť vzniká priamo zo zákona, *ex lege*, a postihuje tak dedičov zo zákona, ako aj zo závetu. Vydedenie je prejavom poslednej vôle poručiteľa a týka sa iba tzv. neopomenuteľných dedičov, potomkov poručiteľa. Zmena či zrušenie listiny o vydedení musí spĺňať formálne a obsahové náležitosti, rovnako sa aplikujú ustanovenia o zrušení závetu. „Aj v tom je rozdiel oproti dedičskej nespôsobilosti, kde čin zakladajúci dedičskú nespôsobilosť môže poručiteľ dedičovi odpustiť, pričom pre toto odpustenie zákon nepredpisuje žiadnu osobitnú formu.“¹⁰⁴

2.3.4 Odmietnutie dedičstva

Česká právna úprava dedenia je konštruovaná na univerzálnej právnej sukcesii. Momentom smrti poručiteľa celý jeho majetok prechádza na jeho právnych nástupcov. Dedič však o tento majetok nemusí mať záujem. Platí, že má právo, nie však povinnosť dedičstvo prijať. Nikto nemôže byť nútený, aby nadobudol dedičstvo proti svojej vôli. Dedič však môže odmietnuť dedičstvo iba sám za seba. Nemôže odmietnuť dedičstvo s právnymi účinkami aj pre svojich potomkov.

Na odmietnutie dedičstva sa zo strany dediča vyžaduje aktívne správanie. „Odmietnutie dedičstva možno charakterizovať ako jednostranný, adresný právny úkon, ktorým dedič vyhlasuje, že sa nechce stať dedičom (§463 ods.1 OZ).“¹⁰⁵ Okrem všeobecných náležitostí právneho úkonu, musí tento právny úkon spĺňať aj osobitné, zákonom predpísané formálne a obsahové náležitosti. Z formálneho hľadiska prejav

¹⁰³VOJČÍK, P.a kol: Občiansky zákonník. Stručný komentár. 2. doplnené a prepracované vydanie. Bratislava : Iura Edition, 2009, s. 581

¹⁰⁴SVOBODA, J. a kol.: Občiansky zákonník. Komentár. 1 diel. Bratislava: Eurounion, 1998, s. 239

¹⁰⁵GANDŽALOVÁ, D.: Dedičské právo. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2006, s. 144

vôle smerujúci k odmietnutiu dedičstva môže dedič vykonať ústnym vyhlásením na súde (pred notárom) alebo zaslaním písomného vyhlásenia tomu istému orgánu. „Ak dedič písomne vyhlási, že dedičstvo odmieta, potom stačí písomné vyhlásenie s vlastnoručným podpisom bez toho, aby sa musel tento podpis overovať. Prejav dediča o tom, že sa „zrieka dedičstva“ treba spravidla považovať za odmietnutie dedičstva v zmysle § 463 OZ“¹⁰⁶ Z obsahovej stránky musí byť vyhlásenie vykonané bez výhrad a bez podmienok. Odmietnutie dedičstva musí byť vykonané v zákonom určenej lehote, a to jeden mesiac odo dňa, keď bol dedič o práve odmietnuť dedičstvo a jeho následkoch¹⁰⁷ upovedomený. Jednomesačnú lehotu môže súd, alebo poverený notár, v prípadoch osobitého zreteľa predĺžiť, ale len vtedy, ak jednomesačná lehota ešte neuplynula. Ak je dedičov viac, plynie lehota pre každého samostatne. Po uplynutí lehoty danej dedičovi na vyhlásenie o odmietnutí dedičstva už túto lehotu nemožno predĺžiť (R 33/1954). Márne uplynutie hmotnoprávnej lehoty zakladá nevyvrátiteľnú právnu domnienku, že subjekt chce byť dedičom.

Dedičstvo nemožno odmietnuť len sčasti. Dedič, ktorý má dedičstvo zo zákona aj zo závetu, nemôže „ (...) odmietnuť dedičstvo iba zo závetu a „ponechá si“ dedičstvo zo zákona či naopak (R34/96).“¹⁰⁸

Subjekt, ktorý dedičstvo odmieta, musí byť spôsobilý na právne úkony. Odmietnutie dedičstva môže dedič vykonať sám osobne, alebo prostredníctvom zástupcu, ktorý disponuje zvláštnou plnou mocou zriadenou k tomuto úkonu. Právna úprava, § 463 ods. 2 OZ, vyžaduje na tento právny úkon splnomocnenie s výslovným oprávnením na odmietnutie dedičstva. Z toho vyplýva, že generálne plnomocnenstvo nebude postačujúce. Splnomocnenie s výslovným oprávnením na odmietnutie dedičstva môže byť súčasťou plnej moci k zastupovaniu dediča v konaní o dedičstve. „Ak dedič v konaní o dedičstve udelí svojmu zástupcovi plnomocnenstvo len na odmietnutie dedičstva, neoprávňuje toto plnomocnenstvo zástupcu, aby zastupoval dediča v priebehu celého konania.“¹⁰⁹ Osoba, ktorá nie je spôsobilá na právne úkony, nemôže platne odmietnuť dedičstvo. Rovnako osoba, ktorá je čiastočne pozbavená spôsobilosti na právne úkony, konkrétne v práve nakladať so svojím majetkom. Osoby s čiastočným alebo úplným pozbavením spôsobilosti na právne úkony zastupuje ich zákonný

¹⁰⁶ Z III, s. 295

¹⁰⁷ Odmietnutie dedičstva predstavuje natoľko závažný, postihujúci úkon, že zákonodarca ustanovil výnimku z manuadukačnej povinnosti súdu upovedomiť účastníkov koania nielen o právach procesných, ale aj o právach hmotných.

¹⁰⁸ ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. sv. Praha: Linde, 2008, s. 1153

¹⁰⁹ R 12/1981

zástupca. Na základe § 28 OZ¹¹⁰ sa na právnu účinnosť odmietnutia dedičstva vyžaduje schválenie súdu. Opatrovník, ktorý bol neznámemu dedičovi, alebo dedičovi neznámeho pobytu ustanovený notárom nie je oprávnený na vyhlásenie o odmietnutí dedičstva. Pretože na takéhoto dediča sa na základe ustanovenia § 468 OZ, ktorý bol o svojom dedičskom práve upovedomený vyhláškou súdu, a ktorý o sebe v určenej lehote nedal vedieť, pri prejednávaní dedičstva neprihliada.

Právnymi predpismi sú určené prípady, kedy dedič nemôže odmietnuť dedičstvo. Dedičstvo nemožno odmietnuť, ak dal dedič svojim počínaním najavo, že dedičstvo odmietnuť nechce (§ 465 OZ). Nakladá s dedičstvom, alebo jednotlivými vecami ako ich vlastník. Podľa ustanovenia § 246 ods. 4 zákona č. 182/2006 Sb. o úpadku a spôsoboch jeho řešení (insolvenční zákon) môže úpadca odmietnuť dedičstvo počas konkurzu len so súhlasom insolvenčného správcu, inak je odmietnutie dedičstva voči veriteľom neúčinné.

Ak bolo vykonané vyhlásenie o odmietnutí dedičstva, pri dodržaní všetkých formálnych a obsahových náležitostí, je neodvolateľné. To isté platí, ak dedič vyhlási prijatie dedičstva. Vyhlásenie nemožno dodatočne odvolať, ani od neho odstúpiť. Vyhlásenie o neodmietnutí alebo o odmietnutí dedičstva sa vzťahuje na celé dedičstvo po poručiteľovi, teda aj na novoobjavený majetok (R 37/1974). „Rovnako je bezvýznamné, či ten, kto vyhlásenie urobil, mal v čase, keď vyhlásenie urobil, správnu predstavu o stave poručiteľovho majetku a jeho obvyklej cene, prípadne predstavu o výške poručiteľových dlhov.“¹¹¹ „Ustanovenie § 467 o. z. o tom, že prehlásenie o odmietnutí či neodmietnutí dedičstva nemožno odvolať, sa týka každého takého prehlásenia, či už ide o dedičstvo z akéhokoľvek titulu. Nie je možné toto ustanovenie obchádzať tým, že dedič odmietne dedičstvo zo závetu a po tomto svojom prehlásení prijme dedičstvo zo zákona alebo naopak.“¹¹²

Právne následky odmietnutia dedičstva sú, že na dediča, ktorý odmietol dedičstvo sa hľadí, akoby sa nedožil smrti poručiteľa. V prípade, ak mal dedič dedičstvo zo závetu a poručiteľ neustanovil náhradného dediča, uplatní sa zásada akrescencie. V prípade dedenia zo zákona sa uplatní zásada dedičskej reprezentácie. Ak niet potomkov dediča, ktorý dedičstvo odmietol, jeho uvoľnený podiel sa navŕši na podiely ostatných dedičov

¹¹⁰ „Ak zákonní zástupcovia sú povinní aj spravovať majetok tých, ktorých zastupujú, a ak nejde o bežnú vec, je na nakladanie s majetkom potrebné schválenie súdu.

¹¹¹ CIRÁK, J. a kol.: Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009, s. 71

¹¹² R 34/1976

zo zákona. Ak dedičstvo odmietnu všetci dedičia, platí fikcia, že poručiteľ nemal žiadnych potomkov a dedičstvo pripadne štátu.

NOZ vychádza z doterajšej platnej úpravy. Zavedením nového dedičského titulu – dedičskej zmluvy – môže zmluvný dedič dedičstvo odmietnuť iba ak to nie je dedičkou zmluvou vylúčené.

2.3.5 Zrieknutie sa dedičstva (lex ferenda)

Právna úprava NOZ zahrňuje inštitút zrieknutia sa dedičského práva, tzv. renunciáciu, ktorá je odôvodnená ako štandardné inštrumentárium občianskeho zákonodarstva v mnohých krajinách. Poznal ho aj občiansky zákonník z roku 1950 (§ 516). V zmysle nových ustanovení sa prezumpčivnému dedičovi umožňuje dedičstva zrieknuť písomnou zmluvou s poručiteľom¹¹³, ktorá z hľadiska preventívneho a ochranného vyžaduje formu verejnej listiny. V praxi sa predpokladá využívanie renunciácie najmä ak sa čakatelovi dedičského práva za života poručiteľa dostalo nejakého plnenia, ktoré by inak muselo byť započítané, následne sa tým predíde prípadným rozporom, či konfliktom. Zavedenie inštitútu reaguje na požiadavky z praxe.

Osoba, ktorá sa dedičstva zriekla, nededí a hľadá sa na ňu, ako keby sa nebola dožila poručiteľovej smrti. Pozitívne vnímam opätovné zavedenie tejto právnej úpravy najmä v prípadoch, ak dedič ešte počas života poručiteľa bol zvýhodnený, napr. bezodplatne nadobudol od poručiteľa nehnuteľnosť. Zrieknutím sa subjektívneho dedičského práva dáva najavo, že o dedičstvo v budúcnosti nemá záujem a je uzrozumený s tým, že dedičstvo bude rozdelené medzi ostatných dedičov. Pokiaľ nebude v zmluve dohodnuté inak, zrieknutie pôsobí aj voči potomkom. Súhlasne vnímam i to, že nakoľko zrieknutie sa dedičstva by malo mať formu zmluvy - verejnej listiny, musí byť s poručiteľom dojednaná počas jeho života, tým zodpovedá predstavám a vôli poručiteľa, ako bude jeho majetok po smrti vyporiadany. NOZ sa vyporiadal aj so zásadou, že nikto sa nemôže vzdať vopred práv, ktoré mu vzniknú v budúcnosti, nakoľko túto zásadu do nového znenia neprevzal. Zvýšenú opatrnosť by som venovala zrieknutiu sa dedičského práva i proti potomkom.

Na základe úpravy zosúladenia zákona a požiadaviek notárskej praxe bol §1490 zaradený pod rubrikou „Vzdanie sa dedičstva“ do NOZ. Prezumpčivný dedič má možnosť

¹¹³Tým sa renunciácia odlišuje od odmietnutia dedičstva, kedy dedič vykonáva jednostranný právny úkon nezávislý na vôli poručiteľa, či iného.

zrieknúť sa dedičského práva v prospech inej osoby za podmienky, že sa táto osoba stane dedičom. Často dedičia na konanie prichádzajú s dohodou ako pozostalosť usporiadať, či si dedičské podiely ponechajú, ale prípadnú v prospech iného, iných dedičov. Zákonné znenie vyslovene stanovuje, že dedič, ktorý dedičstvo neodmietol, má právo sa dedičstva vzdať pred súdom v prospech iného dediča. V tomto prípade sa nerozlišuje dedičská postupnosť podľa zákona či usporiadania pre prípad smrti, pretože dedič zo zákona môže so svojím dedičským podielom nakladať ľubovoľne. Týmto ustanovením zákonodarca iba „zozákonil“ vykonávanú prax, ktorá v súčasnej právnej úprave nenachádza legislatívnu oporu.

Nepochybne bol úmysel zákonodarcu pokryť a upraviť, čo najviac možných situácií, ktoré život prináša, domnievam sa však, či podrobná právna úprava nepôsobí na laika, ale i odborníka zmätočne a neprehľadne. Nadmerne prepracovanou úpravou sa právne usmernenie vzťahov míňa účinku, zákon upravuje podrobnosti, a pritom uniká podstata všeobecného. Osobne sa stretávam s názormi, že ľudia nerozlišujú medzi zrieknutím sa dedičského práva, odmietnutím a vzdaním sa dedičstva, tieto inštitúty pre nich predstavujú dokonca synonymá. So záujmom budem vnímať prax a riešenie vzniknutých problémov, či potvrdia alebo vyvrátia moje mienenie, nakoľko sa toho času môžeme pohybovať iba v teoreticko-myšlienkovvej rovine.

2.4 Dedičský titul

Súčasná právna úprava rozlišuje dva tituly, na základe ktorých môže byť osoba povolaná za dediča. Podľa § 461 OZ „dedí sa zo zákona, zo závetu alebo z oboch týchto dôvodov.“ Iný dôvod dedenia v súčasnej právnej úprave nie je prípustný. Nemožno dediť na základe dedičskej zmluvy ani zo spoločného závetu viacerých osôb.

Oba právne tituly sa navzájom nevylučujú. Česká právna úprava neprevzala zásadu rímskeho práva *nemo pro parte testatus, pro parte intestatus decedere potest*, podľa ktorej možno dediť iba zo zákona, alebo zo závetu. Kumulácia oboch dedičských titulov je možná. Ak sa stretnú oba tituly v jednej osobe dediča, dedičstvo ktoré ma dedič nadobudnúť na základe zákona a závetu predstavuje jeden celok. Preto nemôže dedič z jedného titulu dedičstvo prijať a z druhého odmietnuť.¹¹⁴

¹¹⁴R 18/1984

Vzhľadom na obmedzený rozsah práce a rozsiahlu úpravu dedičských titulov, vrátane nastávajúcej právnej úpravy som sa v nasledovnom texte zamerala na ťažiskovú problematiku.

III. DEDENIE ZO ZÁKONA (INTESTÁTNA DEDIČSKÁ POSTUPNOSŤ)

Dedenie zo zákona predstavuje jednu z dvoch základných vetiev českého práva dedičského. Intestátna postupnosť je založená na príbuzenskom alebo obdobnom vzťahu k poručiteľovi. Z historického hľadiska je staršia ako postupnosť testamentárna. Systematicky je dedenie zo zákona zaradené v OZ pred dedením zo závetu. Aj napriek tomu, že je to najslabší dedičský titul. Táto štruktúra je pozostatkom minulého politického režimu, kedy boli rodinné vzťahy preferované a favorizované. Prevládalo presvedčenie, že iba zákonom stanovený okruh dedičov je spravodlivý a posilňuje rodinu a príbuzenské vzťahy. NOZ obsahuje zmenenú systematiku Občianskeho zákonníka, kedy tento dedičský titul posúva až na tretie miesto, čím ho radí k tzv. podpornému riešeniu. Prednosť dáva dedeniu zo závetu a dedeniu na základe dedičskej zmluvy. Osobne sa stotožňujem s preferovaním dedičských titulov testament a zmluva, no zo získaných vlastných poznatkov usudzujem, že doznievanie socialistického zmýšľania spoločnosti vyžaduje najmenej generačnú výmenu. Vedomie ľudí stále zotráva v mienení, že iba rozdelenie majetku na základe zákona po ich smrti je spravodlivé a správne. Podľa skúseností z praxe sú budúci poručitelia skôr názoru, že testament a zmluva by vyvolávali zbytočné komplikované spory v rodine ešte počas života.

Výlučne zo zákona sa dedí, ak poručiteľ nespísal závet. Alebo ho aj zanechal, ale závet je neplatný, alebo všetci závetní dedičia dedičstvo odmietli, bez toho, aby ustanovil náhradných dedičov, alebo sa závetní dedičia nedožili smrti poručiteľa, alebo v závete nerozdelil všetok majetok, alebo v závete nepamätal na neopomenuteľných dedičov a pod.. Inak má dedenie zo zákona subsidiárnu povahu vo vzťahu k dedeniu zo závetu.

Dedičom zo zákona sa môže stať iba fyzická osoba. „V rámci dedičských skupín vo všeobecnosti platí princíp dedenia podľa hláv (známy už od čias rímskeho práva ako dedenie *per capita*).“¹¹⁵ Dedičia na rovnakom stupni dedia rovnaký podiel, v súlade s princípom dedenia podľa kmeňov (*in stirpes*), čo značí, že ak z rôzneho dôvodu nededí dedič, dedia jeho potomkovia, ale iba diel, ktorý by nadobudol ich predok. Okrem uvedeného je pre zákonné dedenie charakteristické, že ak dedič nenadobudne

¹¹⁵ CIRÁK, J. a kol.: Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009, s. 89

svoj dedičský podiel a nikto iní ho nereprezentuje, jeho podiel sa rozdelí, prirastie k ostatným podielom zákonných dedičov (zásada akrescencie).

Zákon rozlišuje štyri dedičské skupiny (triedy), podľa ktorých sú postupne jednotliví dedičia povolávaní dediť. K výraznému obmedzeniu dedičských tried prispel OZ z roku 1950, ktorý rozoznával iba dve dedičské skupiny, čo bol zámer uľahčenia štátnej cesty nadobudnutia majetku ako odúmrti. OZ z roku 1964 zaviedol tri dedičské skupiny, napokon novelou z roku 1991 bola uzákonená aj štvrtá dedičská skupina. Zákonodarca však aj tento počet vnímal ako nedostatočný, a tak NOZ rozširuje okruh dedičov a rozdeľuje ich do šiestich tried. V dôvodovej správe sa uvádza: „sleduje sa tým jednak vyhovie niektorým požiadavkám praxe, jednak obnovenie okruhu zákonných dedičov na úroveň existujúcu v našom dedičskom práve pred jej redukciou v r. 1950.“ Zákonodarca postupoval pri koncipovaní úpravy opatrne so zreteľom, aby majetok poručiťa pripadol čo najviac jednotlivcom, akoby prechádzal na štát na základe odúmrti, ale zároveň aby dedičstvo nenadobúdali tzv. laughing heir, smejúci sa dediči, ktorí sú poručiťovi príbuzensky vzdialení, bez rodinných citových väzieb, či smútku nad jeho úmrtím. Rozšírením počtu dedičských skupín a tým súčasne okruhu zákonných dedičov je na mieste zavedenie tzv. negatívneho závetu.¹¹⁶

Zastávam názor, že rozšírenie okruhu zákonných dedičov je akousi pridanou hodnotou, avšak nie nevyhnutnosťou. Ak by mal poručiť iné predstavy o usporiadaní svojho majetku po smrti, má možnosť využiť formu závetu a nespoliehať sa na zákonné ustanovenie.

3.1 Prvá dedičská skupina

„Základnou a všeobecne akceptovateľnou funkciou dedenia zo zákona je dedenie v rámci rodiny, pretože rodinní príslušníci mali k poručiťovi najbližšie, nezriedka sa aj podieľali na nadobudnutí jeho majetku.“¹¹⁷

§ 473 ods. 1 OZ ustanovuje „(1) V prvej skupine dedia poručiťove deti a manžel alebo partner, každý z nich rovnakým dielom. (2) Ak nededí niektoré dieťa, nadobúdajú jeho dedičský podiel rovnakým dielom jeho deti. Ak nededia ani tieto deti alebo niektoré z nich, dedia rovnakým dielom ich potomkovia.“ V tejto skupine dedia všetky

¹¹⁶ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., TICHÝ, L.: Sborník statí z diskusních fór o rekonifikaci občanského práva konaných 27. ledna 2006 a 12. května 2006 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2006, str. 163

¹¹⁷CIRÁK, J. a kol.: Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009, s. 89

deti poručiťa bez ohľadu na to, či sú manželské, alebo nemanželské, alebo osvojené. Rozhodujúci je vzťah dieťaťa k poručiťovi. Dedičom bude aj dieťa počaté, ešte nenarodené, za predpokladu, že sa živé narodí. Dedia aj deti osvojené. Ak však bolo dieťa poručiťa osvojené inou rodinou, po poručiťovi, ani jeho rodine už nededí. Pretože podľa §63 ZR „Osvojením vzniká medzi osvojiteľom a osvojencom taký vzťah, aký je medzi rodičmi a deťmi, a medzi osvojencom a príbuznými osvojiteľa vzťah príbuzenský. Osvojiteľia majú rodičovskú zodpovednosť pri výchove detí (§31 až 37b).“

Zákon rieši situáciu, ak z akéhokoľvek dôvodu dieťa nededí. § 473 ods. 2 ustanovuje, že ak nededí niektoré dieťa, nadobúdajú jeho podiel rovnakým dielom jeho deti (vnuci poručiťa). Zjednodušene toto zákonné ustanovenie vyjadruje reprezentačné právo. Výška dedičského podielu je závislá na počte detí poručiťa.

Pri manželovi poručiťa je potrebné zohľadňovať trvanie manželstva. S odvolaním sa na hlavu štvrtú a hlavu piatu prvej časti ZR manželstvo zaniká rozvodom, smrťou alebo vyhlásením jedného z manželov za mŕtveho. Ak medzi manželmi prebiehalo konanie o rozvod a jeden z nich zomrel, nemá to za následok stratu subjektívneho dedičského práva druhého z nich. Pretože podľa ZR manželstvo zaniká až právoplatným rozsudkom súdu. Ak bolo manželstvo neplatné, osoby po sebe navzájom nededia.

S účinnosťou od 1.7.2006 zákon č. 115/2006 Sb. o registrovanom partnerstve umožňuje vznik registrovaného trvalého spoločenstva dvoch osôb rovnakého pohlavia, označovaného ako „partnerstvo“. Partnerovi bolo v oblasti dedičského práva priznané postavenie obdobné postaveniu manžela. „Ak má byť partner dedičom, musí partnerstvo existovať ku dňu úmrtia. Platí tu obdobne to isté ako o vzniku manželstva (vznik partnerstva je doložený dokladom o partnerstve) a o rozvode manželstva (v prípade partnera pôjde o zrušenie partnerstva rozhodnutím súdu podľa § 14 písm. b) a §§ 16 a 17 zák. o registrovanom partnerstve).“¹¹⁸ NOZ v žiadnom ustanovení výslovne partnera ako dediča neuvádza, avšak v § 3020 NOZ je obsiahnuté, že ustanovenia i časť tretia NOZ, do ktorej spadá i dedičské právo, o manželstve a o právach a povinnostiach manželov platia obdobne pre registrované partnerstvá a práva a povinnosti partnerov.

¹¹⁸ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. sv. Praha: Linde, 2008, s. 1216

Deti poručiťa môžu byť samostatnými a jedinými dedičmi v rámci prvej skupiny. Manžel/partner samostatným dedičom nemôže byť nikdy, a preto prechádza do druhej dedičskej skupiny, kde by dedil sám, ak by bol jediným žijúcim dedičom aj v tejto skupine.

V súlade s osvedčenou praxou NOZ s malou úpravou preberá paragrafové znenie prvej dedičskej skupiny.

3.2 Druhá dedičská skupina

Druhá dedičská skupina nastupuje iba v prípade, že po poručiťovi z akéhokoľvek dôvodu nededia jeho potomkovia. Ak dedí aspoň jeden potomok, o druhej dedičskej skupine nemožno uvažovať.

V druhej skupine dedia :

- a) manžel poručiťa alebo partner poručiťa
- b) rodičia poručiťa
- c) spolužijúce osoby

Ad a): na rozdiel od prvej dedičskej skupiny, druhá pripúšťa, aby bol manžel (partner) jediným dedičom, ak iných dedičov z druhej dedičskej skupiny niet. Zákonné znenie manželovi (partnerovi) poručiťa zabezpečuje najmenej polovicu dedičstva bez ohľadu na to, koľko je ďalších dedičov v tejto skupine.

Ad b): rodičia poručiťa sú jeho matka a otec. „Nie je podstatné, či poručiťovi rodičia žili v manželstve, boli rozvedení či manželstvo nikdy neuzavreli.“¹¹⁹ Každý z nich dedí svoj podiel samostatne, nadobudnuté dedičské podiely nie sú súčasťou ich bezpodielového spoluvlastníctva manželov, ak manželmi sú. Rodičom nie je manželka otca, alebo manžel matky, ak dieťa neosvojili. Rodič poručiťa v tejto skupine môže dedičstvo nadobudnúť sám, ak nededí manžel poručiťa alebo spolužijúce osoby.

Ad c): v druhej skupine dedia osoby, ktoré žili s poručiťom najmenej po dobu jedného roka pred jeho smrťou v spoločnej domácnosti a ktorí sa z tohto dôvodu starali o spoločnú domácnosť, alebo boli odkázaní výživou na poručiťa. Zákonodarca pri druhej dedičskej skupine dbal na posilňovanie medziludských vzťahov blízkych osôb, ktoré nemajú príbuzenský vzťah. Oslabené postavenie blízkych osôb voči iným dedičom z tejto skupiny vidím v tom, že rodičia, manžel môžu svoj vzťah k poručiťovi deklarovať verejnými listinami, pričom pri osobách blízkych to je

¹¹⁹ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. sv. Praha: Linde, 2008, s. 1220

splnenie skutkových podmienok, ktoré môžu a v praxi často sú spochybňované. Rovnako zákonodarca sa pri tvorbe NOZ vyporiadaval s otázkou, či zachovať dedičské právo tzv. spoluživúcich osôb berúc na zreteľ, že NOZ ako moderný európsky predpis musí byť konkurencieschopný ostatným vyspelým európskym právnym úpravám, ktoré túto kategóriu dedičov nepoznajú. Nakoniec § 1636 NOZ doslovne¹²⁰ preberá znenie § 474 OZ, čo považujem za vhodné a vecne správne, najmä ak neformálne spolužitia osôb sú čoraz častejšie.

V odôvodnení R 12/1968 je pojem spoločná domácnosť charakterizovaný nasledovne „... spravidla predpokladá spoločné bývanie. Výnimka je možná iba, ak by išlo o dočasný a prechodný pobyt mimo spoločnú domácnosť z dôvodu liečenia v nemocnici, z dôvodu návštevy príbuzných, brigády, vojenskej služby a pod. Pritom je ďalej nutné rozumieť pod pojmom spoločnej domácnosti skutočné a trvalé spolužitie dvoch alebo viac ľudí, v ktorom jednotliví členovia spoločne prispievajú k úhrade a obstaraniu spoločných potrieb, ako má na mysli ustanovenie § 115 o. z.. Doba jedného roka sa počíta spätne odo dňa úmrtia poručiteľa a je nutné, aby v dobe úmrtia trvalo uvedené spolužitie. Spoluživúca osoba musí žiť v spoločnej domácnosti tak, akoby bola členom rodiny a okrem toho sa vyžaduje, aby sa takáto osoba starala o spoločnú domácnosť, napr. obstaranie domácich prác, udržiavanie bytu v poriadku, obstarávanie prádla a údržby šiat, aby pripravovala jedlo alebo poskytovala prostriedky potrebné na úhradu potrieb spoločnej domácnosti, alebo aby bola odkázaná výživou na poručiteľa.“ Spoločná domácnosť predpokladá spolužitie dvoch a viacerých osôb, ktoré vytvárajú spotrebné spoločenstvo, v ktorom jednotliví členovia prispievajú podľa svojich možností a schopností k úhrade spoločných nákladov a uspokojujú spoločné potreby. Z vyššie uvedeného možno vyvodit' záver, že každý môže byť členom iba jednej domácnosti. Judikatúra dokonca pripúšťa spoločnú domácnosť, ak bola pomoc v domácnosti finančne odmeňovaná. „Skutočnosť, že výkon niektorých prác spojených s udržiavaním domácnosti bol odmeňovaný ako poskytovanie opatrovateľskej služby poručiteľovi, sama osebe nemusí u osoby, ktorá túto odmenu poberala, vylučovať vznik jej dedičského nároku na dedičstvo po poručiteľovi v zmysle ustanovenia § 474 ods. 1 a § 475 o. z. ...“¹²¹

¹²⁰bez vysloveného uvedenia partnera, ktorý ma však podľa zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a zákona o rodine obdobné postavenie ako manžel, vrátane práva dedičského. NOZ z politických dôvodov v čase prijímania zákona zámerne neponíma pojmy partner, registrovaný partner.

¹²¹R 41/1986

Spolužijúcimi osobami sú nielen tí, ktorí na spoločnú domácnosť prispievajú, ale i tí, ktorí boli na poručiťa odkázaní výživou. Pričom to nemusia byť iba osoby, voči ktorým mal poručiť vyživovaciu povinnosť zo ZR. Výhodnejšie postavenie by sa takto mohlo dostať napr. prarodičom poručiťa. No zákon má na mysli zrejme aj prípady, keď spolužijúca osoba bola bez vlastných prostriedkov, bez príbuzenského vzťahu k poručiťovi a odkázaná na jeho výživu, napr. poručiť sa ujal cudzej osoby a dobrovoľne sa o ňu staral.

Ak nededí ani manžel a ani rodičia poručiťa, spolužijúce osoby dedia až v tretej skupine a nie v druhej skupine, pretože samostatne dedičstvo nadobudnúť nemôžu.

3.3 Tretia dedičská skupina

Ak nededí manžel, ani rodičia poručiťa (samozrejme ani žiadny z jeho potomkov), vtedy dedia rovnakým dielom:

1. súrodenci poručiťa a
2. spolužijúce osoby.

Spolužijúce osoby sú definované rovnako ako v druhej dedičskej skupine.

Pri súrodencoch nezáleží na tom, či mali s poručiťom oboch spoločných predkov, teda či sú plnorodí, alebo polorodí súrodenci. Podľa § 63 ZR rovnako dedia aj osvojenci poručiťových rodičov, pretože právne majú rovnaké postavenie ako súrodenci poručiťa.

V tretej dedičskej skupine sa uplatňuje taktiež zásada akrescencie. Ak nededí niektorý z konkurujúcich si dedičov, prirastá jeho uvoľnený podiel ostatným dedičom. Ak nededí niektorý zo súrodencov poručiťa, uplatní sa zásada dedičskej reprezentácie. Ak nededí súrodenec poručiťa na jeho miesto nastupujú jeho deti. Zdôrazním, že v § 475 ods. 2 zákonodarca používa iba pojem „deti“, teda nie „potomci“. Nástupníctvo je v tretej skupine obmedzené iba na deti súrodencov, ich vnuci či pravnuci nededia.

Štúdiom literatúry som sa stretla so zaujímavými vedeckými názormi v oblasti tretej dedičskej skupiny, kde vzájomnou kombináciou konkurujúcich dedičov vzniká problém. V praxi sa pokojne môže stať, že spolužijúcou osobou je zároveň potomok súrodenca, ktorý súrodenec nededí. Z toho vyplýva, že by mal dediť z titulu spolužijúcej osoby, ale i z titulu svojho predka- súrodenca poručiťa. No vo všeobecnosti platí, že zo zákona môže každý dediť iba jeden podiel. Mikeš a Muzikář vo svojej publikácii tvrdia: „Na túto otázku bola svojho času už daná judikatúrou

jednoznačná odpoveď, že i v takomto prípade patrí takejto osobe len jeden dedičský podiel.¹²² Autori však neuvádzajú, o ktorý judikát opierajú svoje tvrdenie. Teda či sa týkal iba súrodenca, alebo iba jeho detí. Ak by išlo iba o súrodenca, niet pochyb, že mu prináleží iba jeden dedičský podiel. Ak by išlo o netere a synovcov, pripúšťam názor Števceka „... podiely pri oboch dôvodoch sa líšia, a ťažko si predstaviť argumentáciu v prospech niektorého z nich. (...) takáto osoba by mala dediť dva podiely.“¹²³ Obecný občanský zákoník v § 750 pripúšťal kumuláciu dedičských podielov, ak bol niekto s poručiteľom príbuzný z viac ako jednej strany, mal dedičské právo z každej strany. Toto významné usporiadanie nájdeme aj v § 1641 NOZ, na základe ktorého sa priznáva viac dedičských práv tomu, kto je s poručiteľom „príbuzný“ z viac ako jednej strany. Naopak Eliáš jednoznačne preferuje v tomto prípade iba jeden dedičský podiel a súbeh vylučuje. „Tiež tu platí, že súbeh dvoch dôvodov dedenia v osobe jedného dediča, t.j. skutočnosť, že ide o súrodenca, prípadne synovca či neter, ktorí žili s poručiteľom v spoločnej domácnosti, nezakladá ich právo na dva dedičské podiely.“¹²⁴

3.4 Štvrtá dedičská skupina

Praktický význam tejto dedičskej skupiny dnes nie je príliš veľký. Málokedy sa pri prejednaní dedičstva dostane až na štvrtú skupinu dedičov, no z hľadiska vedy, výskumu a spoločenského vývoja (najmä predlžovanie dĺžky ľudského života na jednej strane, na druhej strane časté náhle úmrtia mladých ľudí, hromadné havárie, zvyšujúci sa počet osôb trpiacich civilizačnými chorobami) vnímam ponechanie tejto skupiny v NOZ ako správne riešenie.

Zákonodarca zavedením tejto dedičskej skupiny do úpravy dedičského práva novelou OZ z roku 1991 jednoznačne vyjadril, že aj najvzdialenejší príbuzný má väčší nárok na pripadnutie dedičstva ako štát samotný. Avšak ani tento názor nie je absolútny. Dedičov reprezentuje iba jedna generácia potomkov, ich detí. Zákon úplne vylučuje možnosť, aby dedili sesternice a bratrance poručiteľa, čo vnímam ako negatívum. V praxi nie je ojedinelé, že vzťahy medzi bratrancami a sestrenicami sú pevnejšie ako napr. vzťahy súrodenecké. Odhliadnuc od faktu, že sú vždy lepšími dedičmi ako štát.

Frekvencovanosť prejednaných dedičstiev v tejto oblasti a vedecký priestor v odbornej literatúre je nízky a opätovne sa názory líšia. Vychádzajúc z literárnych

¹²²MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: Dědické právo: Praktická příručka. Praha: Linde, 2003, 45

¹²³CIRÁK, J. a kol.: Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009, s. 95-96

¹²⁴ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. sv. Praha: Linde, 2008, s. 1227

prameňov možno pozorovať trojkoľajnosť názorov. Prvý názor zastáva doslovný jazykový výklad zákona, že ak žije ktorýkoľvek z prarodičov je vylúčené, aby dedilo dieťa prarodiča.¹²⁵ Rovnako Mikeš a Muzikář sa priklonili k tomuto názoru vo svojom spoločnom diele¹²⁶. „Dedičské právo prarodičov nie je odvodené od dedičského práva niektorého z poručiteľových rodičov. Majú v tejto skupine samostatné dedičské právo, takže ak sú z tejto štvorice všetci nažive, pripadne každému jedna štvrtina dedičstva, ak sú traja, tak jedna tretina, pri dvoch jedna polovica, a ak je tu len jeden, nadobudne sám celé dedičstvo.“¹²⁷ Podľa môjho názoru je vhodné na tomto mieste použiť argumentáciu, že nie je zohľadnená systematická a historická metóda výkladu, že takýto výklad je v rozpore s princípom reprezentácie uplatňovaným v predošlých troch dedičských skupinách, no svoje uplatnenie tu nachádza graduálny systém, pri ktorom platí, že čo i len jeden jediný člen staršej generácie vylučuje z dedenia kohokoľvek z mladšej generácie. Zo striktného doslovného výkladu by nám vyvstalo päť dedičských skupín a nie štyri. Pojem „dedičská skupina“ vychádza z toho, že jej jednotliví členovia môžu dediť spoločne, vedľa seba. Potomkovia prarodičov by tak dedili až v prípade, že nededí ani jeden zo štyroch prarodičov.

Druhý názor sa dôsledne pridrižiava zásady reprezentácie, obdobne ako je tomu v prvej dedičskej skupine nástupníctvo potomkov detí.¹²⁸ V praxi by sa dedičstvo dedilo nasledovne, napr.: jednu polovicu matka matky poručiťľa (otec ani deti nededia), jednu štvrtinu otec otca a po jednej osmine jeho dve dcéry (matka otca nededí). Tento názor je v značnom rozpore s jazykovým výkladom. § 475a OZ používa kategorický výraz „ak nededí žiaden z nich“, zatiaľ čo vyššie uvedený rozbor je založený na výraze „ak nededí ktorýkoľvek z prarodičov“. Zamieňanie týchto dvoch výrazov je právne neprípustné.

Tretí názor kladie dôraz na slovné spojenie „dedia rovnakým dielom prarodičia“. Prarodičov rozdeľuje na dve samostatné línie, pričom vo vnútri každej z nich sa uplatňuje zásada dedičskej reprezentácie.¹²⁹ To znamená, že dedičstvo sa primárne rozdelí na dve polovice. Z každej z nich dedí jednu štvrtinu prarodič. Ak jeden z nich nežije, jeho podiel prirastá druhému prarodičovi z tej istej strany. Síce tu ešte nededia

¹²⁵MRZENA, E.: Dědění ve čtvrté dědické skupině. In: Ad Notam. č. 1/2000. Praha: Notářská komora ČR, 2000, s. 7

¹²⁶MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: Dědické právo: Praktická příručka. Praha: Linde, 2003, s. 333

¹²⁷MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: Dědické právo: Praktická příručka. Praha: Linde, 2003, s. 46

¹²⁸KNAPP, V., KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J.: Občanské právo hmotné, svazek II. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: CODEX Bohemia, 1998, s. 481 a MIKEŠ, J.: Dědictví a právo. Právní poradce pro každého. Praha: Informatorium, 1993, s. 46

¹²⁹MUZIKÁŘ, L.: Dědické podíly- I.část. In: Ad Notam, č. 1/1997. Praha: Notářská komora ČR, s. 9

potomkovia, čím je narušená zásada reprezentácie, ale zároveň je splnená podmienka zákona „..., ak nededí žiaden z nich...“, majú na mysli žiaden z prarodičov na jednej strane. Potomkovia budú výnimočne v tomto jedinom prípade reprezentovať oboch svojich rodičov súčasne. Ak by nededili ani potomkovia prarodičov z jednej strany, až potom podiel prirastie k podielu prarodičov z druhej línie. Osobne sa prikláňam k tretiemu názoru, nakoľko najlepšie zo všetkých troch reflektuje zásady dedičského práva.

NOZ v tejto skupine objasňuje výkladové problémy praxe. Zhodne so znením súčasného zákonníka dedia poručiťovi prarodičia, ale rozdiel spočíva v tom, že sú opomenutí ich potomkovia, ktorí sú presunutí do piatej a šiestej dedičskej skupiny.

3.5 Piata a šiesta dedičská skupina v NOZ

Novo navrhnutá piata a šiesta skupina zahrňuje prarodičov rodičov poručiťa (pradedovia, prababy) a potomkov deti súrodencov (bratrance a sestranice). Nepredpokladá sa početný výskyt prípadov, kedy by aplikačná prax siahla až do piatej či šiestej dedičskej skupiny, avšak zákonodarca mieni, že vzhľadom na vývoj spoločnosti, je vždy vhodnejšie vyčerpať celý užší i vzdialenejší rádius príbuzných poručiťa, akoby mala pozostalosť pripadnúť štátu ako odúmrt'. Navrhovaná právna úprava jednoznačne preferuje zachovanie majetku v súkromnom sektore.

Z aplikačnej praxe dovodujem aj určité úskalia rozšírenia počtu dedičských tried a okruhu zákonných dedičov, napriek presvedčeniu, že sú správnym kodifikačným krokom. V rámci niektorých dedičských konaní bude náročné sa dopátrať po vzdialenejších príbuzných, či a kde vôbec žijú. V rámci Českej republiky existuje register evidencie obyvateľov, ktorý vedie ministerstvo spravodlivosti, no údaje v ňom obsiahnuté sú mnohokrát neaktuálne, nezodpovedajú skutočnosti, prípadne nie sú žiadne. Notár má možnosť využiť vyhľadávanie cez evidenciu CZECHPOINT, avšak i tu potrebuje aspoň minimálne informácie o osobe (napr. rodné číslo, dátum narodenia, meno, priezvisko ... atď), či požiadať o súčinnosť príslušný odbor ministerstva spravodlivosti, alebo v praxi využívané aj dotazovanie obecných úradov, ak je známa čo i len jedna informácia, že účastník sa v danom mieste a čase ta zdržoval. Domnievam sa, že komplikácie a prieťahy v konaní môžu nastať najmä pri úmrtiach osoby staršieho dáta bez aktívnej účasti ostatných účastníkov konania a ich poskytnutia informácií o ostatných spoludedičoch.

3.6 Odúmrť

Dedičstvo, ktoré nenadobudne žiaden dedič, prípadne štátu, ktorý nemá právo ho odmietnuť. Štát v tomto prípade nie je dedičom, dedičstvo mu pripadlo iba pre to, že iných dedičov niet. Z hľadiska rozsahu povinnosti hradiť dlhy poručiteľa a náklady na jeho pohreb má štát, ktorému odúmrť pripadla, rovnaké postavenie ako dedič, avšak nezodpovedá za dlhy svojím vlastným majetkom, ale iba hodnotami z dedičstva, príp. výťažkom z ich predaja.

Podľa § 7 zákona č. 219/2000 Sb. o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích s majetkom, ktorý nadobudol štát podľa § 462 OZ hospodári príslušná organizačná zložka, za ktorú vystupuje v právnych vzťahoch vedúci tejto zložky, iný vedúci zamestnanec poverený vedúcim organizačnej zložky alebo ďalší zamestnanci v rozsahu stanovenom vnútorným predpisom. Čo sa dedičstva týka, za štát jedná a s majetkom hospodári Úrad pro zastupování státu ve věcech majetkových, ktorý vykonáva svoju činnosť prostredníctvom územných pracovísk v sídlach krajských súdov a v hlavnom meste Prahy.

Koncepcia *caducum* v NOZ sa líši, nakoľko ako uvádza i dôvodová správa “problém je v tom, že práva a povinnosti založené odúmrtým nárokom štátu nespádajú do oblasti dedičského práva, ale do sféry práva verejného, čo vyvoláva ten dôsledok, že vylučuje aplikáciu pravidiel medzinárodného práva súkromného o kolíznych normách dedičského práva.”¹³⁰ NOZ sa prikláňa k modernejšiemu poňatiu a v § 1636 priznáva štátu postavenie zákonného dediča *sui generis*, a teda zákonného dediča bez práva odmietnutia dedičstva a práva na odkaz podľa § 1594 ods. 1 veta tretia¹³¹, priznáva sa mu výhrada súpisu.

¹³⁰Na tento fakt a ostatné praktické potiaže, ktorý ich vyvoláva poukazovali Zdeněk Kučera a Luboš Tichý v publikácii Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář. 1. Vydání. Praha: Panorama, 1989, s. 147 an. In: Důvodová zpráva NOZ konsolidovaná verze zo dňa 3.1. 2012, s. 402

¹³¹Ak poručiteľ povolá dediča s určením, že ten určitú vec dediť nemá, považuje sa to za zriadenie odkazu zákonným dedičom.

IV. DEDENIE ZO ZÁVETU (TESTAMENTÁRNA POSTUPNOSŤ)

Dedenie zo závetu je v zahraničí omnoho bežnejšie. U nás nie je testament častým dedičským titulom. Je to možno spôsobené tým, že v predchádzajúcich obdobiach väčšina obyvateľstva nevlastnila rozsiahly majetok, vynímajúc auto a družstevný byt. Doba a okolnosti ich nenútili spísať závet. Pod vplyvom doby, v ktorej obyvatelia žijú, pod vplyvom nadobúdania majetku by mali podstúpiť osvetu, spisovať závetu a akceptovať ich ako poslednú vôľu poručiťa.

Podstata testamentu spočíva v tom, že poručiť pre prípad svojej smrti disponuje majetkom, ktorý je predmetom dedičstva. Sám rozhodne, kto a v akom rozsahu nadobudne majetok po jeho smrti. Obmedzenie pre neho predstavuje iba inštitút tzv. neopomenuteľných dedičov. Obmedzenie testamentárnej slobody predstavujú i kogentné ustanovenia Občianskeho zákonníka, ktoré stanovujú obsahové a formálne náležitosti závetu.

Ide o jednostranný neadresovaný právny úkon, na ktorého platnosť sa nevyžaduje, aby poručiť o jeho zriadení niekoho informoval. Zriadiť ho môže iba sám poručiť počas svojho života, najskôr však dovŕšením 15. roku veku. Nemôže sa nechať zastúpiť inou osobou. Rovnako ho môže iba ona sám osobne kedykoľvek zmeniť, doplniť, ale tiež odvolať či zrušiť. Závet môže zriadiť iba jedna osoba, spoločný závet viacerých osôb, ani manželov, zákon nepripúšťa.

Vzhľadom na obmedzený rozsah, ktorý možno problematike titulu dedenia zo závetu v rámci tejto práce venovať, som sa rozhodla nasledovnú časť koncipovať informatívne s čiastočným zameraním na nastávajúcu právnu úpravu NOZ, účinnú od 1.1. 2014 a so snahou poukázať na podstatné, v praxi sa problematicky javiace súvislosti.

4.1 Náležitosti a obsah závetu

Závet je jednostranným právnym úkonom, preto naň musíme aplikovať tak všeobecné ako i osobitné ustanovenia OZ (konkrétne § 8 a nasl., § 34 a nasl., § 476 a nasl., ako aj § 460 až § 472 OZ).

Jednou z námietok verejnosti proti častejšiemu využívaniu závetov je požiadavka prísnej formality, ktorej nedodržanie zákon sankcionuje neplatnosťou. Súhlasím s tvrdosťou právnej úpravy, nakoľko závet je špecifickým právnym úkonom, ktorého

právne následky nastávajú obvykle so značným časovým odstupom po jeho spísaní a najdôležitejším faktom je to, že poručiteľ už nemôže dodatočne vyjadriť či vysvetliť svoju vôľu, ktorú závetom zamýšľal. Znenie § 1494 ods. 2 NOZ výslovne uvádza, že závet nemožno vykladať podľa toho, ako sa javí dedičom, ale je potrebné ho interpretovať tak, aby bolo vyhovené v čo najväčšej možnej miere vôli poručiteľa, čo zodpovedá zásade *in testamentis plenius voluntates testantium interpretantur*. Pričom spisateľ závetu môže výklad svojej poslednej vôle upresniť tak, že odkáže na niektoré ďalšie listiny.

Medzi *essentialia negotii*, podstatné zložky, patrí označenie poručiteľa, označenie dedičov a uvedenie dňa, mesiaca a roku, kedy bol závet podpísaný. Určenie podielov, alebo konkrétnych vecí a práv, ktoré poručiteľ zanecháva svojim dedičom nie je podstatnou zložkou závetu. Ich absencia nemá za následok neplatnosť závetu, preto ich možno zaradiť medzi pravidelné zložky, tzv. *naturalia negotii*.

Ustanovenie § 9 OZ síce umožňuje, aby aj maloletí konali právne úkony, ktoré sú svojou povahou primerané rozumovej a vôľovej vyspelosti odpovedajúcej ich veku, avšak závet nemožno za takýto úkon považovať. Poručiteľom môže byť iba fyzická osoba, ktorá je spôsobilá na právne úkony v plnom rozsahu. Z okruhu poručiteľov, ktorý nemôžu platne zriadiť závet sú vylúčené osoby:

- maloleté, ktoré nedosiahli 15. roku veku. Osoba medzi dovŕšením 15. roku a 18. roku veku môže zriadiť závet, ale len vo forme notárskej zápisnice (§ 476d ods. 2 OZ), ibaže nadobudla plnoletosť na základe zákona skôr (§ 194 OSŘ).

Nezodpovedanou otázkou teórie i praxe zostáva, či maloletý starší ako 15. rokov môže v závete nakladať s celým svojím majetkom. Bezouška sa domnieva, že „ustanovenie § 476d ods. 2 OZ by malo byť vykladané v súlade s § 9 OZ“¹³², iní autori nesúhlasia. Súčinnosť notára má zabezpečiť primeranú mieru ochrany maloletého a jeho dostatočné poučenie. Pri tomto úkone nevystupujú ani zákonní zástupci maloletého, ani nedochádza k jeho schváleniu zo strany opatrovníckeho súdu. Z dikcie § 476d ods. 2 OZ žiadne obmedzenie nevyplýva, preto som názoru, že maloletý starší ako 15. rok veku je v závete spôsobilý nakladať s celým svojím majetkom.

¹³²BEZOUŠKA, P.: Nezletilý a závěť notářským zápisem. In: Právní rádce – měsíčník Hospodářských novin, č. 4/2005. Praha: Economia, 2005, s. 21

- súdnym rozhodnutím zbavené spôsobilosti na právne úkony, alebo osoby súdnym rozhodnutím obmedzené v spôsobilosti na právne úkony v rozsahu vylučujúcom zriadenie závetu (§ 10 OZ),
- ktoré zriadili závet v duševnej poruche, ktorá ich robí na tento právny úkon neschopnými (§ 38 ods. 2 OZ). Zreteľ sa berie na duševný stav v čase spísania závetu.

Závet musí vyjadrovať slobodnú a vážnu vôľu poručiteľa, ktorú vykonal bez psychického či fyzického nátlaku. Vážnosť vôle sa vzťahuje najmä k úmyslu povolať istú osobu za dediča tzv. *animus testandi causa*. Prejavená vôľa musí byť určitá a zrozumiteľná.

Proti posudzovaniu platnosti závetu je rozhodujúci vek a spôsobilosť poručiteľa k právnym úkonom v čase spísania závetu.

Závetným dedičom môže byť tak fyzická osoba, ako aj právnická osoba i štát. Počet závetných dedičov nie je zákonom limitovaný. Závetných dedičov musí poručiteľ označiť spôsobom, aby boli presne identifikovateľní, pričom nie je nevyhnutné aby boli vyslovene určené menom a priezviskom¹³³. „Vzhľadom k tomu, že Občiansky zákonník neustanovuje, ako má byť v závete vyjadrené ustanovenie niekoho za dediča, je potrebné k doloženiu skutočnej vôle písateľa závetu v pochybnostiach zisťovať vedľa okrem znenia textu listiny aj všetky okolnosti, za ktorých bol prejav vôle o ustanovení závetného dediča urobený, ak z nich možno vyvodiť určitosť prejavu vôle poručiteľa.“¹³⁴ „Ak poručiteľ ustanoví vo svojom závete dediča svojho majetku „synovca, neter a sestry“, potom je jednoznačne určité, kto nimi boli v čase smrti poručiteľa, a že závetní dedičia poručiteľa sú všetci t.j. sestry, synovci a netere vo vlastnom príbuzenskom vzťahu.“¹³⁵

Ak poručiteľ povolá za dediča osobu, ktorá k dátumu smrti poručiteľa už nežije, alebo dedičstvo nenadobudne z iného dôvodu (napr. dedičstvo odmietne, alebo sa stane dedičsky nespôsobilá), je možné využiť inštitút všeobecného náhradníctva, tzv. vulgárnej substitúcie. Naopak inštitút zvereneckého náhradníctva tzv. fideikomisárnej substitúcie bol na našom území zrušený účinnosťou zákona č. 40/ 1964 Sb. OZ.

Ako uvádzam vyššie poručiteľ je vo svojej dispozičnej voľnosti obmedzený tzv. neopomenuteľnými dedičmi, ktorými sú potomkovia zosnulého, zohľadňujúc či sú

¹³³Rozsudok Nejvyššího soudu ČR zo dňa 19. 12. 2002, sp. zn. 30 Cdo 1143/2002

¹³⁴R 49/1984

¹³⁵R 54/1991

maloletí, alebo plnoletí.¹³⁶ Ich ochrana spočíva v tzv. povinnom diely, ktorý im musí zo zákona pripadnúť. Výška povinného dielu sa vypočítava z celého dedičstva a nie iba z časti, ktorú poručiteľ uviedol v závete.¹³⁷ Ustanovením o povinnom diely sa značne presadzuje princíp familiarizácie na úkor testovacej voľnosti. Ak by prišlo k platnému vydedeniu podľa § 469a OZ, dispozičná vôľa poručiteľa nie je obmedzená vôbec. Podľa účinnej právnej úpravy je možné vydediť iba potomkov poručiteľa, nie iných členov rodiny. Preto ak by poručiteľ nechcel, aby jeho majetok nadobudli iní členovia rodiny (napr. manželka, súrodenci apod.), musel by platným závetom k dedeniu povlať iné osoby, ktorým závetom by ich vylúčil z intestátnej dedičskej postupnosti, hovoríme o tzv. negatívnom závete.

Poslednou podstatnou náležitosťou závetu je podľa § 467 ods. 2 OZ „... deň, mesiac a rok, kedy bol podpísaný, inak je neplatný.“ Nie je dôležité, kedy poručiteľ závet napísal, či ho rozpísal a vrátil sa k nemu o niekoľko rokov či dní neskôr, či ho písal postupne niekoľko mesiacov, ale určujúce je kedy ho podpísal. V tomto smere je právna úprava veľmi rigorózna. Uvedenie dátumu iným spôsobom, aj keď v bežnej praxi jasne zrozumiteľným (napr. „Štedrý deň roku 2009“, alebo „deň mojich 40. narodenín“) by spôsobila neplatnosť závetu. „Dátum podpísania závetu musí byť pod následkom jeho neplatnosti priamo v závete (na začiatku alebo na konci závetu), ktorý sa má dovŕšiť podpisom závetcu, „(...) Ustanoveniu § 476 ods. 2 Občianskeho zákonníka nezodpovedá, ak dátum podpísania závetu obsahuje iba osvedčovacia doložka notára alebo iného úradu oprávneného osvedčovať pravosť podpisu na listinách.“¹³⁸

Pravidelnými nie však podstatnými náležitosťami závetu sú určenie podielov alebo vecí a práv. „Platnosti závetu neprekáža, ak listina obsahuje okrem toho ešte iný text, ktorým sa poručiteľ obracia na pozostalých, vyslovuje určité prania alebo prosby, ktorých splnenie nie je síce vynutiteľné. Ale je ponechané na pozostalých, ako sa k týmto prejavom zachovajú.“¹³⁹ Podľa ustanovenia § 478 OZ akékoľvek podmienky pripojené k závetu nemajú právne následky. NOZ si kladie za cieľ v čo najvyššej miere

¹³⁶V NOZ v porovnaní s účinnou právnou úpravou prišlo k zmene rozsahu povinného podielu, ktorý musia neopomenuteľní dedičia dostať. Maloletému dedičovi sa musia dostať aspoň tri štvrtiny jeho zákonného dedičského podielu a plnoletému neopomenuteľnému dedičovi by sa mala dostať aspoň jedna štvrtina jeho zákonného podielu.

¹³⁷Rozsudok Nejvyššího soudu zo dňa 30.06.1988, uverejnený v Zbierke súdnych rozhodnutí a stanovísk pod č. 45, ročník 1990.

¹³⁸R 77/2004

¹³⁹GANDŽALOVÁ, D.: Dedičské právo. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2006, s. 168

presadiť vôľu poručiťa, a tak od 1.1. 2014 bude môcť spísateľ závetu uviesť podmienku, doložiť čas, dať príkaz, ustanoviť vykonávateľa závetu alebo správcu pozostalosti. Ak by sa jednalo o doložku zjavne šikanóznou, ktorá by viedla k neprimeranému zaťaženiu a obťažovaniu dediča alebo odkazovníka, bola by rozmarnou svojvôľou poručiťa, odporovala by verejnému poriadku alebo by bola nezrozumiteľná, neprihliadalo by sa na ňu (§ 1551 NOZ).

4.1.1 Vedľajšie doložky v závete podľa NOZ

Podľa všeobecnej (§ 545 a násl. NOZ) a osobitnej (§ 1561-1563 NOZ) úpravy podmienok v NOZ bude možné ich využitie i v závetoch, taktiež príkazov a počítania času.

Úplne novým inštitútom je funkcia vykonávateľa závetu (§ 1553-1555 NOZ), ktorý má so všetkou starostlivosťou riadneho hospodára po smrti poručiťa dohliadať na naplnenie jeho poslednej vôle. Vykonávateľ testamentu plní najmä mediačnú funkciu. Poručiťateľ môže určiť, či má byť vykonávateľ za výkon svojej funkcie odmeňovaný. K jeho ustanoveniu sa nevyžaduje jeho súhlas, avšak je to funkcia dobrovoľná a môže sa jej osoba kedykoľvek vzdať.

Povolanie do funkcie správcu pozostalosti vyžaduje formu verejnej listiny. Správa pozostalosti sa môže týkať celku, alebo iba jej časti, pričom nie je vylúčené aby v jednom konaní bol ustanovený vykonávateľ závetu a správca dedičstva, ktorý správca sa riadi pokynmi vykonávateľa.

Účinky právnych úkonov možno všeobecne viazať na podmienky odkladacie (suspenzívne) alebo rozvázovacie (rezolutívne). Odkladacia podmienka v závete znamená, že vznik dedičského práva je podmienený jej splnením.

4.2 Formy závetu

Poručiťateľ môže platne zriadiť závet iba v písomnej podobe. Akákoľvek iná forma je sankcionovaná absolútnou neplatnosťou závetu. Je iba na rozhodnutí poručiťateľa, ktorú z nasledujúcich foriem si vyberie, samozrejme, odhliadnuc od prípadov, kedy zákon formu závetu predpisuje.

Klasické formy závetov, ktoré existujú aj dnes NOZ preberá takmer nepozmenene.¹⁴⁰ Objavujú sa tu ale i nové formy. Samostatne sú upravené napr. negatívny závet alebo privilegovaný závet. Naopak rozvázovacia podmienka má za následok, že v prípade jej naplnenia existujúce dedičské právo zanikne. Súčasná účinná právna úprava sa podmienkam v závete venuje veľmi stroho, iba jedným ustanovením, podľa ktorého akékoľvek podmienky pripojené k závetu nemajú právne následky. Avšak súdna prax prihliada k ustanoveniam závetu, ktoré by pri rigoróznom výklade mohli byť považované za podmienky, a to ustanovenie náhradného dediča, zaťaženie nehnuteľnosti patriacej do dedičstva vecným bremenom, stanovenie povinnosti jedného závetného dediča, aby iného dediča vyplatil v peniazoch. NOZ sa obsahovo vracia k možnosti pripojenia podmienky k závetu.

Obdobný charakter ako podmienka má doloženie času (*dies*), ktoré spočíva v tom, že dedič dedičstvo nadobudne nie smrťou poručiteľa, ale až v okamihu určenia závetom. Tento inštitút je známy už rímskemu právu. Zámerne som vyššie použila slovo obdobný, nakoľko v prípade doloženia času suspenzívne alebo rezolútívne účinky právneho úkonu závisia od istej budúcej udalosti.

NOZ sa vracia k vedľajšiemu ustanoveniu závetu – príkazu (*modus*) v podobe, v akej ho rozoznával Obecný zákonník občiansky, ktorým poručiteľ nariaďuje dedičovi, aby s pozostalosťou nakladal určitým spôsobom, aby niečo vykonal, alebo aby niečo opomenul. Modus možno postaviť narovnež rozvázovacej podmienke.

Z vyššie uvedeného možno dôvodniť, že jednotlivé vedľajšie doložky sa prelínajú a vzájomné dopĺňujú.

4.2.1 Holografný závet

V praxi najviac využívaná forma je závet napísaný vlastnou rukou¹⁴¹ poručiteľa a ním vlastnoručne podpísaný, s uvedením dňa, mesiaca a roku podpisania závetu. Vo výnimočných prípadoch, ak je poručiteľ postihnutý, je prípustné použiť ústa alebo nohy, ak takýto prejav poručiteľ používa aj pri iných úkonoch. Je nepodstatné, v akom jazyku, či na akom materiáli je závet spísaný.

¹⁴⁰Úprava je mierne systematicky pozmenená a delí sa na závet spísaný vo forme súkromnej listiny a závet spísaný vo forme verejnej listiny.

¹⁴¹Nejvyšší soud vo svojom rozsudku zo dňa 3.4. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1744/2007 stanovil, že akákoľvek pomoc poskytnutá poručiteľovi pri spísaní vlastoručného (holografného) závetu, ktorá pomoc by ovplyvnila charakteristické znaky jeho rukopisu, spôsobuje neplatnosť závetu.

V prípade nečitateľnosti závetu je závet celý, alebo vo svojej časti neplatným pre nezrozumiteľnosť (§ 37 ods.1 OZ). Na rozdiel od podpisu, kde je jeho čitateľnosť resp. nečitateľnosť irelevantná. Poručiteľ musí závet podpísať vlastnoručným podpisom, pričom ako vyplýva z judikatúry, nevyžaduje sa, aby tu bolo uvedené celé meno i priezvisko. „Ak poručiteľ podpísal závet aspoň svojím priezviskom, je tým splnená náležitosť podpisu závetu podľa ustanovenia § 476 ods. 2 OZ, pokiaľ o totožnosti podpisu poručiteľa nie sú žiadne pochybnosti.“¹⁴² Naopak, za podpis nemožno považovať „podpísanie“ závetu naznačením rodinného pomeru, napr. „tvoj otec“ alebo „Teta Alžbeta“ a pod.¹⁴³ Pravosť podpisu nemusí byť úradne osvedčená. „Podpis sa pripája na koniec textu, pretože podpisom sa právny úkon dovŕšuje. To, čo je za podpisom, nemožno považovať za súčasť platného závetu. Za výnimku možno považovať iba uvedenie dňa, mesiaca a roku. Kedy bol závet podpísaný, ak je tento údaj uvedený v bezprostrednej blízkosti podpisu.“¹⁴⁴ V prípade, ak by chcel poručiteľ niečo v závete pozmeniť môže tak urobiť dodatkom pod doterajší text, kde je povinný opätovne uviesť dátum a podpis. Ak by chcel niečo z pôvodného textu vylúčiť miesto škrtnutia a prepisovania je vhodnejšie, aby nevznikli v budúcnosti podozrenia, že išlo o zásah niekoho iného, text nanovo prepísať, podpísať a uviesť dátum podpisu.

4.2.2 Allografný závet

Druhou formou súkromného závetu je v praxi závet, napísaný nie vlastnou rukou (za pomoci technických prostriedkov), ale vlastnou rukou podpísaný, za účasti dvoch svedkov, pričom poručiteľ vyslovene prejaví, že listina obsahuje jeho poslednú vôľu. Spôsob vyhotovenia závetu závisí od vôle poručiteľa. Môže ju na stroji, na počítači ... a pod. napísať sám, alebo niekto iný. Podľa ustanovenia § 476f OZ je pri spisovaní závetu vylúčené, aby závetný dedič, či zákonný dedič a osoby im blízke pôsobili ako úradné osoby, svedkovia, pisatelia, tlmočníci alebo predčítaci.

Zo súčasnej platnej právnej úpravy nemožno odvodiť, žeby svedkovia mali poznať obsah závetu. Svedkovia sa musia na závet podpísať. V praxi doposiaľ nevyriešenou otázkou zostáva, či má poručiteľ podpísať závet bezprostredne pred podpismi svedkov, alebo môže poručiteľ pred svedkami vyhlásiť, že listina obsahuje jeho poslednú vôľu

¹⁴²R 51/1984

¹⁴³SVOBODA, J. a kol.: Občiansky zákonník. Komentár a súvisiace predpisy. Bratislava: Eurounion, 2005, s. 432

¹⁴⁴ELIÁŠ, K. a kol.: Občiansky zákonník. Veľký akademický komentár. 1. sv. Praha: Linde, 2008, s. 1245

a im predložiť už podpísaný závet, aby ho následne podpísali. V zásade sú, za splnenia podmienok, prípustné oba spôsoby. Osobne sa prikláňam k prvej možnosti, aby všetky tri osoby podpisovali závet za súčasnej prítomnosti ostatných dvoch, aj keď ako píše Ficová: „... Nemusia byť prítomní pri podpísaní závetu poručiteľom, pretože neosvedčujú svojimi podpismi ani to, že poručiteľ závet podpísal, ani obsah závetu, ale osvedčujú iba to, že poručiteľ pred nimi výslovne prejavil, že závet obsahuje jeho poslednú vôľu.“¹⁴⁵. Dátum uvedený v závete musí byť iba jeden - ten, v ktorý prišlo k podpisu závetu. Samozrejme by časová realizácia bola možná, ak by napr. poručiteľ závet podpísal ráno a poobede by ho podpísali svedkovia, no v prípade, že by to nestihli v jeden deň a svedkovia by ho podpísali v deň iný, bol by závet neplatný pre rozpor s § 476 ods. 2 OZ.

„Vzhľadom na túto dôležitú úlohu svedka závetu zákon stanovuje, ktoré osoby sú na tento úkon absolútne nespôsobilé. Sú to:

- osoby, ktoré nie sú spôsobilé na právne úkony,
- nevidomé, nepočujúce a nemé osoby,
- osoby, ktoré nepoznajú jazyk, v ktorom sa prejav vôle robí,
- osoby, ktoré majú podľa závetu dediť.“¹⁴⁶

U niektorých osôb je možné vykonať allografný závet iba za splnenia sprísnených podmienok, pretože závet nie je napísaný vlastnou rukou závetcu a nie je ním ani podpísaný. Týka sa to osôb, ktoré nemôžu čítať, písať alebo každej nevidomej osoby. Pri nepočujúcej osobe sa sprísnená forma uplatní, ak nemôže písať a čítať súčasne. Sprísnené podmienky sa prejavujú vo zvýšenom počte svedkov, v povinnosti prečítať závet a zaznamenani ďalších skutočností (napr. že závetca nemôže čítať alebo písať; spôsob, akým závetca potvrdil, že listina obsahuje prejav jeho vôle).

Ako pozitívum NOZ vnímam ustanovenie povinnosti mlčanlivosti¹⁴⁷ pre osoby, ktoré pôsobili pri zostavovaní závetu. Z praxe dovodzujem, že nie je vhodné, aby osoby prítomné pri zostavovaní poslednej vôle poručiteľa oboznamovali svoje či poručiteľove okolie, kto dediť bude, koľko, príp. koho poručiteľ vydedil. V súčasnosti je mlčanlivosť

¹⁴⁵CIRÁK, J. a kol.: Dedičské právo. Šamorín : Heuréka, 2009, s. 111

¹⁴⁶GANDŽALOVÁ, D.: Dedičské právo. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2006, s. 178

¹⁴⁷§ 1550 NOZ „ Kto pôsobil pri spísaní závetu alebo inom právnom jednaní, pre ktoré tento zákon vyžaduje náležitosti ako pre závet, ako pisateľ, svedok, predčítateľ, tlmočník, uchovávateľ alebo úradná osoba, zachová o obsahu poručiteľovej vôle mlčanlivosť, ibaže je iná vôľa poručiteľa; ak poručí túto povinnosť, odčiní poručiteľovi ujmu, ktorú mu týmto spôsobil.“

o týchto krehkých a intímnych záležitostiach iba vecou morálneho presvedčenia osôb prítomných a je na poručiteľovi, aby vyberal osoby so všetkou opatrnosťou a dôverou.

Obe vyššie uvedené formy závetov nie je potrebné nahlásiť do žiadnej evidencie, ani závet odovzdať inej osobe, prípadne ju informovať o zriadení závetu. Závetca si ho môže ponechať u seba doma, avšak podstupuje riziko, že posledná vôľa by mohla byť zatajená a nikdy nenaplnená. Azda len z hľadiska istoty poručiteľa možno závet uložiť do úschovy u ktoréhokoľvek notára v Českej republike, ktorý ho zaeviduje do Centrálni evidenci závětí. Pri predbežnom šetrení v rámci dedičského konania má notár obligatórnu povinnosť lustrovať či závet je, alebo nie je evidovaný v registri. Notár rovnako okrem úschovy listiny zaistí kontrolu závetu a poučí poručiteľa o jeho obsahových a formálnych náležitostiach. Ako nevýhodu takejto úschovy považujem, že závet nie je ihneď dostupný poručiteľovi. Musí počkať do doby, kým mu ho notár vydá.

4.2.3 Závet vo forme notárskej zápisnice

Notárska zápisnica o závete je verejnou listinou. Zápisnicu o závete spisuje notár, ktorého si poručiteľ vyberie bez ohľadu na miesto trvalého bydliska poručiteľa. Na spísanie závetu nie je daná miesta príslušnosť. Vylúčený je notár, ktorý by bol závetom povolaným dedičom, zákonným dedičom, osobou im blízkou (§ 476f OZ). Zo zákona sú dve situácie, kedy je závet obligatórne zriadený vo forme notárskej zápisnice, a to ak závet zriaďuje osoba medzi dovŕšením 15. roku a 18. roku, alebo ak má závetom prísť k zriadeniu nadácie.

NP v § 63 určuje obsahové náležitosti notárskej zápisnice. Notársku zápisnicu môže notár spísať aj s osobou, ktorá nemôže písať alebo čítať, avšak platia sprísnené podmienky spísania závetu v podobe prítomnosti dvoch svedkov¹⁴⁸ pri prejave vôle poručiteľa o tom, čo sa má poňať do zápisnice, pri prečítaní zápisnice a pri jej schválení poručiteľom. Postup notára je rozdielny, ak spisuje notársku zápisnicu o závete s poručiteľom, ktorý je hluchý alebo nemý, a môže písať aj čítať, alebo nemôže alebo čítať, alebo písať. V prvom prípade notár nepriberá svedkov, v druhom prípade priberá

¹⁴⁸Svedkom môže byť ktokoľvek, koho Notársky poriadok nevylučuje ako svedka úkonu. Negatívny výpočet, kto ním byť nemôže je uvedený v § 66 NP, osoba blízka podľa § 116 OZ a ani zamestnanec notára, ktorý zápisnicu spisuje či jeho spoločník.

dvoch svedkov úkonu a súčasne aj osobu - dôverníka, ktorá sa vie s poručiteľom dorozumieť (§ 67 ods. 2 NP).

Podľa § 70 ods. 1 NP: „Ak notár vyhotoví závet vo forme notárskeho zápisu alebo ak vyhotoví listinu o správe dedičstva, zapíše prostredníctvom elektronického prenosu dát do Centrální evidence závětí údaje o takejto listine a o jej pisateľovi, poprípade o správcovi dedičstva, stanovené predpisom prijatým snemom Komory [§ 37 ods. 3 písm. o)].“ Tým má poručiteľ istotu, že jeho závet bude v čase úmrtia známy a predíde tak možnosti straty, zničenia, zatajenia v dedičskom konaní.

4.2.4 Privilegovaný závet ako rozšírenie testovacej voľnosti v NOZ

Privilegovaný závet¹⁴⁹ býva označovaný aj ako závet mimoriadny, núdzový alebo závet s úľavami. „Kto je pre nepredvídanú udalosť v zjavnom a bezprostrednom ohrození života, má právo urobiť závet ústne pred tromi súčasne prítomnými svedkami. Toto právo má i ten, kto sa nachádza v mieste, kde je bežný spoločenský styk ochromený následkom mimoriadnej udalosti a nie je po ňom rozumné požadovať, aby ustanovil v inej forme.“¹⁵⁰ Pojmami „nepredvídateľná udalosť a bezprostredné ohrozenie života“ mal zákonodarca na mysli „mimoriadne udalosti (prírodná pohroma, epidémia alebo iné nešťastie (...)) podobné je to i v prípade námornej plavby na lodi, alebo počas letu lietadlom (...).“¹⁵¹

Zasa ide o inštitút u nás známy a do roku 1950 využívaný. Dôvodová správa k zákonu č. 141/1950 Sb. poznamenáva, že „tzv. privilegované testamenty pre obdobie vojny alebo epidémií osnova nepozná. Súvisí to jednak s tým, že sa preferuje dedenie zo zákona, jednak s tým, že sa nový Občiansky zákonník tvorí pre obdobie mierového budovania socializmu.“¹⁵² Dobová literatúra tieto argumenty podporovala a viac rozvíjala.¹⁵³ Takéto odôvodnenie považujem v súčasnosti za priam scestné.

¹⁴⁹NOZ rozoznáva tri typy privilegovaných závetov, a to závet ústny pred tromi svedkami, závet zaznamenaný starostom obce, na ktorej území sa poručiteľ nachádza a napokon závet, ktorý bol vykonaný na palube námorného plavidla, lietadla, vo vojne pred veliteľom vojenskej jednotky ČR.

¹⁵⁰§ 1542 NOZ

¹⁵¹ELIÁŠ, K.: Privilegované závětí a osnova českého občanského zákoníku. In: Ad Notam. č. 2/2009. Praha: Notářská komora ČR, 2009, s. 43

¹⁵²Dôvodová správa k §§ 542 a 545 zákona č. 141/1950 Sb občanský zákoník. In: Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky. Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna. [online] [cit. 2013-01-14]. Dostupné na: < http://psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_17.htm >

¹⁵³Napr. Petrželka uvádza, že „nepreberá nové dedičské právo inštitút (...) závetov privilegovaných. Ak uvážime spravodlivú úpravu dedenia zo zákona, ktorá predovšetkým posilňuje rodinné vzťahy, nie je potrebné, aby poručiteľovi musela byť za určitých okolností (...) poskytnutá zvláštna privilegovaná možnosť vykonať poslednú vôľu bez inak zákonných formalít.“ Petrželka, K.: Nové československé

Privilegované závety sú štandardom v zákonných úpravách kontinentálnej Európy. Sú tradičné a časom overené. Právna úprava má spoločnosti slúžiť, má jej podať pomocnú ruku, keď si to okolnosti vyžadujú. Nikto z nás nevie, kedy a v akej situácii sa ocitne, preto je potrebné, aby právna úprava zahrňovala i krajné prípady aj za cenu nie častého využívania. Neobracala sa jednotlivcovi chrbtom „s odkazom na zväzujúcu šablónu mŕtvej litery zákona.“¹⁵⁴

4.3 Zrušenie a zmena závetu

Zásada autonómie vôle nachádza svoje vyjadrenie aj v zmene prípadne zrušení závetu. Iba priamo poručiteľ môže kedykoľvek rozhodnúť o svojom majetku, usporiadať majetkové vzťahy inak ako sa pôvodne rozhodol. K zrušeniu závetu možno prísť iba tromi právnymi úkonmi, ktorých účinky nastávajú priamo na základe zákona. Sú nimi:

- fyzická likvidácia (konkludentný čin) - zničenie listiny, na ktorej bol závet napísaný (napr. roztrhanie, spálenie, vykonanie akéhokoľvek úkonu, ktorý učiní závet nečitateľným). Táto forma zničenia je prípustná iba pri allografnom a holografnom závete. Ak poručiteľ spísal viacero vyhotovení toho istého závetu, je nevyhnutné zlikvidovať všetky.
 - odvolanie závetu¹⁵⁵ (podľa § 480 ods. 1 OZ „odvolanie musí mať formu, aká je potrebná pre závet.“ Teda forma allografu, holografu, notárskej zápisnice).
 - spísaním nového neskoršieho závetu, pokiaľ popri ňom starší závet nemôže obstať. Spísanie nového závetu nemá vždy za následok zrušenie účinkov predchádzajúceho závetu. Pokiaľ novší závet iba dopĺňa obsah prvého závetu, bude sa dediť podľa oboch závetov. Inak by tomu bolo, ak by novší závet nahrádzal, resp. menil obsah skôr spísaného závetu. K obnoveniu skoršieho závetu nedôjde odvolaním alebo zrušením listiny, na ktorej bol neskorší závet spísaný.¹⁵⁶
- Na zrušenie závetu má vplyv aj platne zriadená listina o vydední, pričom je dôležité prihliadnuť na jej rozsah.

právo dedické In: KNAPP, V., PETRŽELKA, K., ŠKUNDÍN, Z. I.: K otázkám nového občanského práva: Tři studie. 1. vydání. Praha: Orbis, 1950, s.70

¹⁵⁴ELIÁŠ, K.: Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku. In: Ad Notam. č. 2/2009. Praha: Notářská komora ČR, 2009, s. 45

¹⁵⁵R 30/1982: „Ak bol závet zrušený neskorším závetom (§ 480 ods. 1 OZ), neobnoví sa jeho účinnosť tým, že neskorší závet bol odvolaný, alebo bola zničená listina, na ktorej bol neskorší závet napísaný.“

¹⁵⁶Uznesenie Krajského soudu v Brně, zo dňa 26.7. 1999, sp. zn. 18 Co 385/98. In: Ad Notam č. 3/2000. Praha: Notářská komora ČR, s. 66

4.4 Odkaz, náhradníctvo a zverenecké nástupníctvo – po päťdesiatročnej prestávke v NOZ

Už rímske právo poznalo inštitút odkazu, čím bola naplnená potreba poskytnutia napr. jednotlivých vecí konkrétnej osobe, alebo zabezpečiť aj osoby, ktoré sa nestali dedičmi. V prípade odkazu sa nejedná o univerzálnu, naopak singulárnu sukcesiu. Odkazom je osoba povolaná k singulárnej sukcesii nie po poručiteľovi, ale po dedičovi. Vlastníckym titulom pre odkazovníka je ustanovenie pre prípad smrti (závet, odkaz, dedičská zmluva). Poručiteľ je osoba spôsobilá nariadiť odkaz. Účinný OZ nepozná odkaz (legát). Opätovné prebratie v rámci ustanovenia § 1498 NOZ, ktorým poručiteľ môže nariadiť odkaz sa môže javiť v praxi problematicky. Najmä preto, že po viac ako päťdesiatročnej „prestávke“ dve úplne odlišné úpravy, a to „dedičstvo“ a „odkaz“ splynuli. Poručitelia v závetoch bežne používajú slovné spojenia „odkazujem celý svoj majetok sestre“, napriek tomu, že ide o dedičstvo, pričom odkaz je inštitútom od dedičstva úplne odlišným.

Odkazom sa odkazovníkovi zriaďuje pohľadávka na vydanie určitej veci, prípadne jednej či niekoľko vecí určitého druhu, alebo na zriadenie určitého práva. Ďalej, sa domnievam, že právnomu vedomiu verejnosti bude spočiatku nepochopiteľné, prečo má niekto zo závetu postavenie dediča a niekto nie. Prečo daná osoba nezodpovedá za dlhy poručiteľa? Prípadne prečo danej osobe poručiteľ odkázal konkrétnu pohľadávku? Odkazom je spravidla vec, ktorá patrí poručiteľovi, avšak poručiteľ môže ako odkaz určiť i vec, ktorá je vo vlastníctve inej osoby (dediča alebo odkazovníka). Čo bude pre prax i väčšinu subjektov vec úplne nepochopiteľná.

NOZ sa v úprave mnoho inštitútov inšpiroval práve znením Všeobecného zákonníku občianskeho, neprebral však zásadu, že odkazmi môže dedič vyčerpať celé dedičstvo. Opäť sa vracia k rímskoprávnej úprave falcidiánskej kvarty, kedy Lex Falcidia¹⁵⁷ stanovoval, že „dedičovi musí zostať aspoň štvrtina dedičstva oprostena od všetkých legátov“.¹⁵⁸

V praxi môže nastať aj situácia, že odkazovník odkaz z akéhokoľvek dôvodu nenadobudne, príde k tzv. uvoľneniu odkazu, pričom poručiteľ za svojho života mohol predvídať aj takýto prípad a tak odkazovníkovi určil náhradníka.

¹⁵⁷Zákon tribúna plebis P. Falcida

¹⁵⁸OTTO, J.: Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, 8. díl, Praha: 1894, s. 1020-1021

Skrátene nemožno opomenúť staronový inštitút náhradníctva a zvereneckého nástupníctva (*fideikomisárna substitúcia*). Náhradníctvo predstavuje možnosť poručiťľa pre prípad, že dedičstvo nenadobudne dedič vymienený, povolať tejto osobe náhradníka, prípadne nahradníka náhradníkom¹⁵⁹. *Fideikomisárna substitúcia* je inštitút v minulosti osvedčený, pretože na našom území platil až do roku 1950. Akademik Viktor Knapp o tomto inštitúte napísal nasledovné: „Náhradníctvo zverenecké spočíva v tom, že poručiťľ ustanovil v závete dediča (tzv. predného dediča) a zároveň s ním ustanovil, že za určitej podmienky (*casus substitutionis*) dedičstvo nadobudnuté týmto dedičom prípadne dedičovi ďalšiemu (substitútovi, náhradnému dedičovi, nástupníkovi). *Casus substitutionis* spočíval buď v úmrtí dediča na prvom mieste ustanoveného (predného dediča), v ktorého prípade sa hovorilo o náhradníctve pre prípad smrti (*mortis causa*), alebo v niečom inom, napr. v nadobudnutí plnoletosti týmto dedičom.“¹⁶⁰ V súčasnosti môže poručiťľ v závete uviesť aj náhradného dediča, v prípade, žeby primárne povolaný dedič, z akéhokoľvek dôvodu dedičstvo nenadobudol. Ide o všeobecnú substitúciu. *Fideikomisárna substitúcia* sleduje úplne iný cieľ „(...), aby predný dedič napr. po dobu svojho života bol síce nositeľom práv a povinností k majetku, ktorého sa ujal po poručiťľovej smrti, avšak s tým, že ho v tomto postavení vystrieda substitút, ak nastane *casus substitutionis*, a vylúči sa tak možnosť, aby uvedený majetok pripadol dedičom predného dediča (zo zákona či zo závetu).“¹⁶¹ S opätovným zaradením tohto staronového inštitútu do českej dedičskoprávnej úpravy súhlasím a považujem ho za správny krok, pretože je potvrdením a rozšírením zásady rešpektovania autonómnej vôle poručiťľľa. Účelom je najmä, aby sa majetok poručiťľľa udržal v rodine¹⁶², aby určenie závetného dediča pre poručiťľľa nepredstavovalo obavu z toho, ako v budúcnosti bude naložené s majetkom, ktorý má pre neho veľkú cenu. Na strane druhej dáva možnosť prednému dedičovi majetok užívať až do doby, kedy je ho povinný prenechať ďalšiemu dedičovi.

Záverom dodám, že tak odborná, ako i laická verejnosť bude potrebovať čas na osvojenie a zaužívanie veľkého množstva nových pojmov a inštitútov, ktoré NOZ prináša. Napriek intenzívnemu štúdiu som sa sama nevyhla občasnému zamieňaniu pojmov náhradníctvo a nástupníctvo, preto som volila všeobecnejšie synonymum

¹⁵⁹Obdobne to platí pre odkaz.

¹⁶⁰MIKEŠ, J.: O fideikomisární substituci (Výklad problematiky). In: Ad Notam. č. 3/2005. Praha: Notářská komora ČR, s. 92

¹⁶¹MIKEŠ, J.: O fideikomisární substituci (Výklad problematiky). In: Ad Notam. č. 3/2005. Praha: Notářská komora ČR, s. 92.

¹⁶²PLANK, K.: Dedičské právo. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1954, s. 21

substitúcia, a to všeobecná (vulgárna)- náhradníctvo alebo fideikomisárna (zverenecké nástupníctvo).

4.5 Dodatok (kodicil) v NOZ

Dodatok je jedným typom ustanovenia pre prípad smrti podľa NOZ. Môže byť ustanovený samostatne, alebo popri závete¹⁶³. Ustanovenia o závete sa obdobne použijú i na dodatok. Pojmový rozdiel však zostáva zachovaný, a to že dodatkom nie sú samostatne povolávaní dedičia, prostredníctvom dodatku sa činia iné opatrenia. Dodatkom môže poručiťel okrem nariadenia odkazu doložiť čas alebo uložiť príkaz.

¹⁶³Podľa toho rozlišujeme kodicil testamentárny a intestátny.

V. DEDENIE NA ZÁKLADE DEDIČSKEJ ZMLUVY (LEX FERENDA)

Súčasná účinná úprava dedičského práva neumožňuje na rozdiel od úpravy ABGB z roku 1811 a platnej úpravy NOZ uzatváranie dedičských zmlúv, či darovanie pre prípad smrti. Avšak na časovú blízkosť účinnosti NOZ v nasledujúcom texte v krátkosti rozoberiem jednotlivé inštitúty.

NOZ do českého práva vracia inštitút dedičskej zmluvy, ktorá nepredstavuje v českom právnom poriadku žiadnu novosť. Obecný zákonník občiansky radil dedičskú zmluvu medzi tzv. svadobné zmluvy. Podľa Svobodu sa jednalo o zmiešaný útvar medzi zmluvou a testamentom a najlepšie ho vystihuje slovné spojenie „dvojstranné, záväzné ustanovenie za dediča.“¹⁶⁴

V snahe prebudovať československé právo podľa sovietskeho vzoru bol tento inštitút z vtedajšieho právneho poriadku s účinnosťou od 1. januára 1951 vylúčený. Obecný občiansky zákonník pripúšťal dedičskú zmluvu iba medzi manželmi (príp. snúbencami), okruh subjektov, ktoré mohli uzatvoriť túto zmluvu bol v porovnaní s inými dedičskými titulmi značne oklieštený. Azda aj jej zmiešaná forma vyvolala u zákonodarcu zmätočnosť, kam tento inštitút z hľadiska systematiky zaradiť apod. Vyššie uvedené by mohlo odôvodňovať prečo dedičská zmluva ako dedičský titul stratila svoj zmysel.

S dôrazom na fakt, že je potrebné prihliadať aj na prax v iných európskych štátoch, napr. Švajčiarsko¹⁶⁵, Rakúsko, Francúzsko ... atď., sa o znovu zavedenie inštitútu dedičskej zmluvy po viac ako 50 rokoch zaslúžil NOZ, ktorý preberá koncepciu dvojstranného jednania, ktorým jedna strana povoláva druhú stranu za dediča (alebo odkazovníka) svojej pozostalosti alebo jej časti a druhá strana svoje ustanovenie za dediča prijíma. Oproti Obecnému zákonníku občianskemu rozširuje okruh dedičov, ktorí môžu byť za dedičov povolaní. Strany sa za dedičov môžu ustanoviť navzájom, alebo povolať za dediča tretiu osobu. Prvkom závetu je, že dedič je len prezumpatívny, lebo ani existencia zmluvy nezbavuje dediča práva dedičstvo odmietnuť. Ako každá iná zmluva, aj táto zakladá právny záväzok a nárok, a preto nemôže byť jednostranne zmenená či zrušená. Vzhľadom na závažnosť právnych účinkov dedičskej zmluvy sú na mieste štandardné obmedzenia, a to že dedičskú zmluvu môžu strany uzatvoriť iba osobne, nie

¹⁶⁴ SVOBODA, E.: Dědické právo, Praha: Československý Kopas, 1946, s. 55

¹⁶⁵ „Z aktuálních zahraničních úprav sa javí najvhodnejšou úprava dedičskej zmluvy obsiahnutá vo švajčiarskom občianskom zákonníku (...).“ In: BUJŇAČKOVÁ-SPIŠSKOVÁ, L.: Dedičská zmluvnová cesta k nadobudaniu vlastníctva? In: Justičná revue, č.1/2009, s. 66

prostredníctvom zástupcu, ďalej spôsobilý k uzatvoreniu dedičskej zmluvy je iba úplne svojprávny človek.¹⁶⁶ Rovnako zákonodarca ustanovuje obmedzenia čo do formy a vecného vymedzenia.¹⁶⁷

Z ohlasov, názorov a pripomienok odbornej verejnosti sa viac ozývajú hlasy nesúhlasu a obáv z ďalšieho dedičského titulu. Myslím si, že opätovné zavedenie dedičskej zmluvy, samozrejme modifikovanej na dnešné pomery, je vyjadrením a rozšírením jednej z hlavných zásad súkromného práva - zásady slobodnej autonómie. Odmietavý prístup praxe vnímam ako strach, problémy, ktoré pri aplikácii nového dedičského titulu určite vyvstanú. Podľa môjho názoru sa v popisovanej úprave dedičského titulu nachádza niekoľko nadbytočných, či abstrúzných koncipovaní. Napr. NOZ umožňuje, aby sa strany dohodli, že porúčiteľ prevedie svoj majetok na dediča ešte za svojho života. Je mi nejasné, prečo by porúčiteľ na prevod majetku mal využiť dedičskú zmluvu, ktorej obsahový zámer je úplne iný (úprava majetkových pomerov po smrti), prečo zmluvná strana nevyužije k prevodu iný zmluvný typ napr. zmluvu darovaciu. Rovnako nevyjasnená zostáva konkurencia niekoľkých dedičských zmlúv uzatvorených medzi manželmi, v prípade že účinky dedičskej zmluvy pretrvávajú po rozvode manželstva a rozvedený manžel uzavrie ďalšie manželstvo spojené s novou, ďalšou, dedičskou zmluvou. NOZ ani dôvodová správa toto neriešia. Logické by bolo ak by neskoršie uzatvorená dedičská zmluva rušila skoršie uzatvorenú zmluvu z predchádzajúceho manželstva. Taktiež si viem predstaviť, žeby obe zmluvy mohli obsahovo jestvovať popri sebe, najmä, ak by pojednávali o rozdielnom majetku. Najvhodnejšie bude toto upraviť priamo v dedičskej zmluve medzi manželmi. Napriek faktu, že zmluvné povolenie za dediča nemožno zrušiť jednostranným vyhlásením a s tým spojenú vyššiu mieru istoty zmluvného dediča a stálosť vôle porúčiteľa, považujem znovuzavedenie tohto dedičského titulu za nadbytočné. Spoločnosť sa ešte poriadne nenaučila využívať titul závetu, preto ustanovenia o dedičskej zmluve budú na najbližšie obdobie určite veľmi vzdialené od prijatia v širokej odbornej i laickej verejnosti.

¹⁶⁶Dedičskú zmluvu nebude môcť uzavrieť osoba mladšia ako 18 rokov, ani človek, ktorého svojprávnosť súd obmedzil. Výnimka je prípustená ohľadom ľudí, ktorých svojprávnosť bola obmedzená pre chorobnú závoslosť na požíaní alkoholu, psychotropných látok alebo podobných prípravkov, či jedov, alebo na hráčskej vášni.

¹⁶⁷Z hľadiska formálneho sa vyžaduje verejná listina, a teda v súčasnosti forma notárskej zápisnice. Čo sa vecného záberu týka, porúčiteľ môže dedičskou zmluvou nakladať iba s tromi štvrtinami, ostatná štvrtina pozostalosti musí zostať voľná tak, aby o nej mohol rozhodnúť individuálne, svojou zvlášť prejavenu vôľou, mimozmluvne. Ničím nezaťažený podiel je známy už z rímskeho práva, tzv. falcidiánska kvarta, nesmela byť zaťažená právom na povinný podiel alebo iným obmedzením.

VI. POTVRDENIE DEDIČSTVA A VYPORIADANIE DEDIČSTVA

Dľa platnej právnej úpravy sa dedičstvo nadobúda smrťou poručiteľa (*ipso iure*), avšak ako vyplýva z § 481 OZ k platnému prechodu dedičstva je nevyhnutná ingerencia súdu. Na základe poverenia súdu je notár ako súdny komisár oprávnený viesť konanie o dedičstve, ktoré smeruje k vydaniu osvedčenia o dedičstve alebo k predloženiu veci súdu na vydanie uznesenia podľa § 175zd OSŘ. Konanie o dedičstve¹⁶⁸ je konaním obligatónnym, a to i v prípade ak zosnulý nezanechal žiaden majetok. V čase zahájenia konania súd nemohol mať vedomosť o majetnosti resp. nemajetnosti poručiteľa.

Z rozsudku Nejvyššího soudu České republiky, zo dňa 31.10. 2006, sp. zn. 33 Odo 1277/2004, vyplýva, že v období medzi nadobudnutím dedičstva (§ 460 OZ) a potvrdením nadobudnutia dedičstva (§ 481 a nasl. OZ) sú dedičia považovaní za vlastníkov celého majetku tvoriaceho dedičstvo a z právnych úkonov, týkajúcich sa vecí, hodnôt alebo iných majetkových práv patriacich do dedičstva sú oprávnení a povinní solidárne, t.j. spoločne a nerozdielne.

Situácia podľa § 481 OZ môže nastať iba vtedy ak dedí iba jeden dedič, či už zo zákona alebo zo závetu.¹⁶⁹ Súd vo svojom uznesení, ktoré má deklaratórny charakter, potvrdí nadobudnutie dedičstva (§ 175q ods. 1 písm. a) OSŘ).

V prípade, že dedičstvo nenadobudne žiaden dedič, súd v zmysle § 175q ods.1 písm. b) OSŘ v uznesení potvrdí, že dedičstvo pripadlo štátu ako odúmrt'.

Ak je osôb povolaných dediť viac, prednosť má dohoda o vyporiadaní dedičstva (*pactum sucesorium*), ktorej predpokladom je existencia najmenej dvoch dedičov, ktorí zhodne prejavia svoju vôľu, ktorá sa týka celého obsahu dohody a súd (súdny komisár) takúto dohodu schváli¹⁷⁰. Dohoda je hmotnoprávnym úkonom, ktorú musia uzatvoriť všetci, ktorým svedčí dedičské právo po poručiteľovi. Nesúhlas čo i len jedného z nich má za následok, že k vzniku dohody nedôjde. Za maloletých a osoby úplne nespôsobilé, alebo osoby obmedzené v spôsobilosti na právne úkony uzatvárajú dohodu o

¹⁶⁸Konanie o dedičstve je upravené zákonom č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znení pozdejších predpisů, v §§175a – 175zd.

¹⁶⁹Obdobná situácia môže nastať ak bolo dedičov viac, ale dedí iba jeden, nakoľko ostatní boli z dedenia vylúčení napr. dedičstvo odmietli, ale sa stali nespôsobilými dedičmi, alebo boli platne vydedení a pod. Je potrebné rozlišovať prípad, ktorý pod tento zákonný rozsah nemožno subsumovať, a to ak dedičstvo nadobude síce iba jeden dedič, ale ako dôsledok dohody dedičov o vyporiadaní dedičstva, ktorá dohoda bola súdom schválená alebo na základe rozhodnutia súdu.

¹⁷⁰Nejvyšší soud České republiky vo svojom rozsudku zo dňa 27.7. 2004, sp. zn. 32 Odo 626/2003 formuloval, že účastníci nemôžu platne uzatvoriť dohodu o vyúporiadaní medzi dedičmi bez toho, aby došlo k jej schváleniu súdom v zmysle ustanovenia § 482 ods.2 OZ.

vyporiadání dedičstva ich zákonní zástupcovia so súhlasom súdu.¹⁷¹ Účastníci dohody nie sú pri tvorení jej obsahu obmedzení, vynímajúc súladnosť so zákonom a dobrými mravmi¹⁷². Môžu sa v dohode odchýliť od podielov ako vyplývajú zo zákona alebo zo závetu. Súd môže dohodu schváliť iba v takom znení a podobe, na akej sa dedičia dohodli. Je vylúčené, aby schválil iba časť dohody, príp. aby ju sám modifikoval. V dohode môže byť určené, že niektoré veci alebo práva nadobúdajú podielom viacerí dedičia, alebo konkrétne niektorý dedič bez výplatnej povinnosti, alebo s výplatnou povinnosťou vo vzťahu k ostatným dedičom s určením výšky peňažnej sumy a lehoty na vyplatenie. Pohľadávku na výplatu dedičského podielu možno zabezpečiť zriadením záložného práva na veci patriace do dedičstva (§ 151b ods. 1 OZ), rovnako možno zriadiť vecné bremeno (§ 151o ods. 1 OZ). Dedič sa nemôže vzdať svojho podielu v prospech osoby, ktorá nie je povolaná za dediča.

Ak sa dedičia nedohodnú, súčasná zákonná úprava nepripúšťa, aby súd vyporiadal dedičstvo autoritatívnym rozhodnutím. V takomto prípade súd potvrdí nadobudnutie dedičstva tým, ktorí preukázali svoje dedičské právo, podľa dedičských podielov vyjadrených zlomkom alebo percentom, ktoré vyplývajú z dedenia zo zákona, zo závetu alebo z oboch týchto titulov. Súd v rámci dedičského konania, v ktorom nedošlo k uzavretiu dohody medzi dedičmi, alebo ak takúto dohodu súd neschválil, pri vyporiadavaní z úradnej moci prihliada pri výpočte podielov k tzv. započítaniu (kolácii), pri ktorom sa berú do úvahy dary, ktoré nie sú predmetom dedičstva a nie sú darmi obvyklého darovania. Ak sa jedná o potomka poručiteľa, predmetom započítania na jeho dedičský podiel je i to, čo jeho predok dostal bezplatne od poručiteľa. Pri dedení zo zákona prichádza k započítaniu na dedičský podiel obligatórne u všetkých dedičov. Pri dedení zo závetu prichádza k obligatórnemu započítaniu iba vtedy, ak k tomu dal poručiteľ príkaz. Fakultatívne súd pristúpi ku kolácii, ak by neopomenuteľný dedič bol oproti závetnému dedičovi s ohľadom na darovanie, ktorého sa tomuto dedičovi za života poručiteľa dostalo, znevýhodnený.¹⁷³

¹⁷¹Je vylúčené, aby dohodu o vyporiadání dedičstva ako dvojstranný právny úkon uzavrela jedna osoba vystupujúca ako vo svojom mene i ako zástupca druhého účastníka tejto dohody (V 28/1973) In: FEKETE I.: Občiansky zákonník. 2. Veľký komentár, Bratislava: Eurokódex 2011, s. 1363

¹⁷²Na existenciu dohody o vyporiadání dedičstva nemá žiaden vplyv skutočnosť, že po jej uzavretí dedič zomrel. Samotná skutočnosť, že niektorý z dedičov podľa dohody o vyporiadání dedičstva nič nenadobudol, neznamená, že táto dohoda odporuje zákonu či dobrým mravom. Z uznesenia Krajského soudu v Brně z 27.2. 1998, sp. zn. 18 Co 228/1997. In: Ad Notam č. 2/1999. Praha: Notárska komora ČR, s. 37 a nasl..

¹⁷³MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L: Dědické právo v teorii a praxi. Praha: Leges, 2011, s. 129

NOZ zachováva úpravu podľa platnej právnej úpravy, kedy nadobudnutie dedičstva potvrdzuje súd. Novátorsky zavádza, aby súd pri rozdelení pozostalosti potvrdil právny titul nadobudnutia dedičstva, či bola, alebo nebola vykonaná výhrada súpisu, údaje vyplývajúce zo zvereneckého nástupníctva a pod.

Zmätočne vnímam zaradenie ustanovení týkajúcich sa odkazov a odkazovníkov medzi ustanovenia týkajúce sa dedičov a potvrdenia dedičstva, napriek tomu, že podľa NOZ odkazovníci nie sú dedičia.

VII. OCHRANA OPRÁVNENÉHO DEDIČA

“Nepravým dedičom je osoba, ktorá podľa rozhodnutia o dedičstve nadobudla majetok poručiteľa, avšak podľa dedičského práva ho nemala nadobudnúť vôbec, alebo v takom rozsahu, v akom ho nadobudla.”¹⁷⁴ Právna úprava ochrany oprávneného dediča je upravená v § 485 až 487 OZ, pričom kľúčový význam má § 485. Oprávneným dedičom je osoba, ktorá sa stala dedičom faktom smrti poručiteľa, avšak súd s ňou ako dedičom nekonal (napr. najčastejším prípadom býva dedič neznámeho pobytu, ktorý síce bol vyrozumený o dedičskom práve vyhláškou, avšak sa v príslušnej leho neprihlásil). Hoci vlastnícke právo sa zo zákona nepremlčuje, právo oprávneného dediča na vydanie dedičstva proti nepravému dedičovi sa premlčuje (§ 105 OZ).

Ak sa po právoplatnom skončení dedičského konania zistí, že oprávneným dedičom je niekto iný, vzájomný vzťah pravého a nepravého dediča sa rieši mimo skončeného dedičského konania, a to mimosúdnou dohodou, príp. na základe dedičskej žaloby (*hereditas petitio*). Žalobu je oprávnený podať iba nepravý dedič, ktorý mal byť účastníkom konania o dedičstve a nebol ním, najskôr po právoplatnom skončení dedičského konania¹⁷⁵ Do skončenia konania má pravý dedič právo sa domáhať na súde, aby sa stal účastníkom konania. Ak žalobca v súdnom konaní unesie dôkazné bremeno, postup pri vydávaní veci neoprávnene nadobudnutého dedičstva sa riadi ustanoveniami OZ o bezdôvodnom obohatení.

¹⁷⁴Uznesenie Nejvyššího soudu ČR zo dňa 8.10. 2001, sp. zn. 22 Cdo 1206/2001, In: Ad Notam, č. 1/2002. Praha: Notárska komora ČR. s. 22 a nasl.

¹⁷⁵Rozsudok Nejvyššího soudu ČR zo dňa 20.12. 2007, sp. zn. 21 Cdo 142/2006

VII. DEDENIE S CUDZÍM PRVKOM. EUROPEIZÁCIA DEDIČSKOPRÁVNEJ ÚPRAVY

7.1 Pojem medzinárodného práva súkromného. Dedičský štatút. Odúmrť.

Na dedičské právo je nazerané ako na typické národné právo podmienené sociokultúrnymi, socioekonomickými a niekedy aj náboženskými faktormi. Predchádzajúce uvedené zdôvodňuje, prečo sa iba veľmi málo odborných publikácií, právnych komparácií a analýz venuje práve dedičskému právu na medzinárodnej (európskej) úrovni. Spoločenské vzťahy sa uskutočňujú v rámci určitého štátu, preto sú upravené najmä normami vnútroštátneho súkromného práva. Avšak nie je výnimkou, ba v súčasnosti čoraz častejšie nachádzame súkromnoprávne vzťahy s cudzím prvkom, ktorých úpravu pojíma medzinárodné právo súkromné. Súčasťou medzinárodného práva súkromného v členských štátoch Európskej únie je európske medzinárodné právo súkromné.

Cudzí prvok, v rámci dedičského práva môže spočívať v osobe (poručiteľ, dedič), v právnom úkone, veciach (hnutel'né/nehnutel'né) a individuálnom právnom akte (napr. osvedčenie o dedičstve, rozhodnutie).

V prípade, že sa v právnom vzťahu vyskytne cudzí prvok, vyvstane otázka, ktorým právnym poriadkom sa má dedičskoprávna oblasť riadiť. Azda oblasť dedičského a rodinného práva je najviac spätá so špecifikami, kultúrou, históriou a tradíciami toho-ktorého národa. Prax rieši otázku dvoma prístupmi, monistickým a dualistickým. V niektorých štátoch sa kladie dôraz na povahu majetku, či sa jedná o hnutel'ný alebo nehnuteľný majetok, v iných krajinách vyššie spomenuté delenie nerozlišujú a hraničným určovateľom nie je majetok, ale osoba poručiteľa. Pokojne tak môže nastať situácia, že krajiny, ktoré využívajú dedičský štatút založený na delení vecí na hnutel'né a nehnuteľné, duálne aplikujú dedičské právo. Ak právny poriadok štátu nerozlišuje medzi hnutel'nými a nehnuteľnými vecami, je pre dedičské právne vzťahy určený jediný štatút, a to buď štátna príslušnosť poručiteľa (*lex patriae*) alebo posledné bydlisko poručiteľa (*lex domicilii*). Podľa tohto princípu sa všetky právne pomery týkajúce sa dedičstva riešia jedným právnym poriadkom. Napriek možným nevýhodám (napr. ak príde k stretu kolíznych noriem štátu, kde leží nehnuteľnosť, ktorá je predmetom dedenia a kolíznych noriem štátu podľa štátnej príslušnosti poručiteľa, uplatní sa právo

štátu miesta nehnuteľnosti) súčasná európska unifikačná prax preferuje jediný štát. Česká právna úprava sa riadi jednotným hraničným určovateľom, ktorým je pre celé dedičstvo štátna príslušnosť poručiteľa v čase smrti (*lex patriae*). Kolízna právna úprava ČR, vychádza zo zákona č. 97/1963 Sb., zákon o mezinárodnom práve súkromom a procesnom, ktorý v § 17 ustanovuje, že „právne pomery dedičské sa riadia právnym poriadkom štátu, ktorého bol poručiteľ príslušníkom v dobe smrti.“. Nový zákon o mezinárodnom práve súkromom, účinnom od 1.1.2014 vychádza z doterajšej koncepcie, avšak v súlade s modernou európskou normotvorbou používa pojem „obvyklý pobyt poručiteľa v dobe jeho smrti“. Ako argument obстоjí globalizácia a výrazná mobilita obyvateľov, príznačnejšie reflektuje zhodnosť s miestom, kde sa nachádza stred záujmov poručiteľa a kde sa často nachádza aj väčšina jeho majetku. České právo sa použije aj vtedy, ak bol poručiteľ český občan, hoci mal obvyklý pobyt v zahraničí a aspoň jeden dedič má obvyklý pobyt v ČR.

Pod pojem „právne pomery“ z § 17 ZMPSaP možno subsumovať najmä dôvody dedenia, vymedzenie rozsahu dedičstva, veľkosť dedičských podielov vrátane započítania skôr nadobudnutého majetku, zodpovednosť za poručiteľove dlhy, dedičskú spôsobilosť/nespoľsobilosť, okruh dedičov zo zákona a ich poradie, či došlo k platnému odmietnutiu/prijatiu dedičstva, spôsob nadobudnutia dedičstva, dedenie zo závetu¹⁷⁶. Zákonodarcia stanovil jednu kolíznu normu pre viacero dedičských situácií, v odbornej literatúre nazývané tzv. rámcové globálne kolízne riešenie¹⁷⁷.

Osobitné kolízne normy¹⁷⁸ sa týkajú spôsobilosti zriadiť alebo zrušiť závet, účinkov vôle a jej prejavu a formy závetu. V tomto prípade je rozhodujúca štátna príslušnosť poručiteľa nie v dobe smrti, ale v dobe zriadenia, zrušenia závetu, v dobe prejavu vôle. Následná zmena štátnej príslušnosti nemá vplyv na platnosť závetu.

Ako problematická sa v oblasti dedičského práva s cudzím prvkom javí otázka odúmrti. Primárne je dôležité určiť, či sa jedná o dedičský nárok štátu, alebo o zvláštny dôvod vzniku vlastníckeho práva, ktorý nie je totožný s dedením. V prvom prípade je

¹⁷⁶KUČERA, Z., TICHÝ, L.: Zákon o mezinárodnom práve súkromom a procesnom. Komentář. Praha: Panorama, 1989, s. 146

¹⁷⁷KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 7. opravené a doplněné vydání. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2009, s. 185

¹⁷⁸§ 18 ZMPSaP ustanovuje „(1)Spôsobilosť zriadiť alebo zrušiť závet, ako aj účinky vôle a jej prejavu sa spravujú právom štátu, príslušníkom ktorého bol poručiteľ v čase prejavu vôle. To isté právo je rozhodujúce i pre určenie, ktoré ďalšie druhy robenia poriadku pre prípad smrti sú prípustné.

(2) Forma závetu sa spravuje právom štátu, príslušníkom ktorého bol poručiteľ v čase, keď závet urobil; stačí však, ak vyhovie právu štátu, na území ktorého bol závet urobený. To isté platí o forme zrušenia závetu.“

miestne aplikovať normy dedičského štatútu podľa § 17 ZMPSaP. Ak by však o nárok dedičský nešlo, právny vzťah by sa musel riadiť kolíznymi normami pre vecné práva podľa § 5 a 6 ZMPSaP. V skoršej právnej vede prevládal názor, že odúmrt' je možné považovať za dedičský nárok štátu, pretože „má všetky znaky dedičskej postupnosti, pretože k nej dochádza v prípade smrti, prechádza na štát s aktívami i pasívami a pravému dedičovi, ktorý sa neskôr zistí, sa poskytuje rovnaká ochrana, ako keby nebolo došlo k odúmrti.“¹⁷⁹ V súčasnosti je jednoznačný príklon k doktríne, že ide o osobitný spôsob nadobudnutia vlastníckeho práva štátom, ktorý nemožno s dedením stotožniť. Toto tvrdenie je o.i. podporené systematickým a gramatickým výkladom občianskeho zákonníka, rovnako názorom prof. Eliáše, ktorý radí vzťahy na základe odúmrti medzi verejnoprávne, nie medzi dedičské vzťahy¹⁸⁰. V ČR by tak zrejme bolo uplatnené právo miesta, kde sa odúmrt' nachádza. Nový zákon o medzinárodnom práve súkromnom v snahe o odstránenie pochybností, jednoznačne stanovuje, že veci a práva umiestnené na území Českej republiky v prípade tzv. odúmrti pripadnú českému štátu.

7.2 Pojem európske medzinárodné právo súkromné.

Pôvodne by sme mohli európske súkromné právo zahrnúť do primárneho komunitárneho práva, pramene by sme našli i v právnych aktoch sekundárneho komunitárneho práva. Dňa 1.12.2009 vstúpila v platnosť Lisabonská zmluva, ktorou sa mení Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva (ďalej iba „Lisabonská zmluva“ či „LS“), ktorá zmluva ruší tzv. trojpilierovú štruktúru EÚ¹⁸¹.

„Osobitosťou európskeho súkromného práva je, že na rozdiel od vnútroštátneho súkromného práva, ktoré slúži autonómii strán, európske súkromné právo považuje autonómiu strán skôr za nástroj na dosiahnutie ideálneho vnútorného trhu.“¹⁸² Primárnym orientovaním na trh môžeme hovoriť aj o „súkromnom práve vnútorného

¹⁷⁹BYSTRICKÝ, R.: Příručka mezinárodního práva soukromého. Praha: Univerzita Karlova, 1970. s. 152

¹⁸⁰ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. sv. Praha: Linde, 2008 s. 1117

¹⁸¹Trojpilierová štruktúra, predstavovala koncepciu troch pilierov, na ktorých je Únia postavená, a to Európske spoločenstvo ako prvý pilier, Spoločná zahraničná a bezpečnostná politika ako druhý pilier a Policajná a justičná spolupráca v trestných veciach ako tretí pilier. Napriek vyššie uvedenému oblasť Spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky si aj naďalej ponecháva špecifickú povahu, a teda niekedy býva spomínané, že Lisabonská zmluva zakladá dvojpilierovú štruktúru (napr. prof. Dashwood, Sidney Sussex College v Cambridge, UK)

¹⁸²JANČO, M.: Perspektívy európskeho súkromného práva. In: Justičná revue, č.2/2009, s. 171

trhu“.¹⁸³ Z tohto dôvodu je ťažko vymedziť jednoznačnú systematiku európskeho súkromného práva. Tichý ho rozčleňuje na občianske právo, otázky procesnej ochrany spotrebiteľa, obchodné právo, autorské právo, právo priemyselného vlastníctva, medzinárodné právo súkromné a medzinárodné právo procesné a konkurzné.¹⁸⁴ Pri zohľadnení doktrinálnych názorov, štúdií a princípov povahy soft law možno do európskeho súkromného práva zahrnúť i rodinné a dedičské právo.

7.3 Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady o príslušnosti, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a úradných listín vo veciach dedičských a vytvorenie európskeho dedičského osvedčenia.

K unifikácii európskych právnych poriadkov asi nepríde čoskoro, ale v budúcnosti vidím túto možnosť reálne. Toho času veľký pokrok vnímam v zjednocovaní na „nižšej“ úrovni, teda kolíznymi normami, ktoré predsa len predstavujú menší zásah do právnej kultúry jednotlivých členských štátov. Jej význam spočíva v právnej istote subjektov a predvídateľnosti právnych riešení. Nevyhnutným zostáva pracovať na komparatívnej analýze oblasti dedičského práva hmotného jednotlivých členských štátov, pretože iba po porozumení a poukázaní na rozdiely hmotného práva dedičského pomôže plne porozumieť ako normy medzinárodného práva fungujú a aký vyvolávajú účinok.¹⁸⁵ „Hovorí sa o renesancii medzinárodného práva súkromného a o tom, že tento odbor je najdynamickejšie sa rozvíjajúcou oblasťou súkromného práva v EÚ v poslednej dobe.“¹⁸⁶

V súlade so znením LS si Únia stanovila za cieľ zachovávať a rozvíjať priestor slobody, bezpečnosti a práva, v ktorom je zaručený voľný pohyb osôb. Vytvorenie tohto priestoru je podmienené aj opatreniami v oblasti súdnej spolupráce v občianskych veciach s medzinárodným prvkom, najmä ak to prispieva k riadnemu fungovaniu vnútorného trhu. Podľa čl. 81 ods. 2 písm. c) ZEÚ môžu byť opatrenia EÚ zamerané na zaistenie cieľu zlučiteľnosti kolíznych noriem a pravidiel pre určenie príslušnosti platných v členských štátoch. I keď by sa dalo uvažovať, či Únijné orgány nemajú

¹⁸³HEIDERHOFF, B.: Gemeinschaftsprivatrecht. 2. überarbeitete Auflage. München: Sellier, 2007, s. 83

¹⁸⁴TICHÝ, L., ARNOLD, R., SVOBODA, P., ZEMÁNEK, J., KRÁL, R.: Evropské právo. 3. vydání. Praha : C.H. Beck, 2006, s. 631

¹⁸⁵In: Sjeff van Erp, New Developments in Succession Law, vol. 11.3 ELECTRONIC JOURNAL OF COMPARATIVE LAW, (December 2007) [online] [cit. 2013-06-24]. Dostupné na: <<http://www.ejcl.org/113/article113-5.pdf>>

¹⁸⁶PAUKNEROVÁ, M.: Evropské mezinárodní právo soukromé. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 18

právomoc iba k podpore zlučiteľnosti, teda nie k samotnému zlučovaniu ako sa deje. Dňa 30.11.2000 bol prijatý spoločný program Komisie a Rady pre opatrenie k vykonaniu zásady vzájomného uznávania rozhodnutí v občianskych a obchodných veciach, ktoré sa týka harmonizácie kolíznych noriem, rovnako stanovuje, že ma byť vytvorený obdobný nástroj na úpravu závetov a dedení. Európska rada posilnila toto svoje smerovanie v roku 2004 Haagskym programom. Na svojom zasadaní v decembri 2009 v Bruseli prijala nový viacročný Štokholmský program - otvorená a bezpečná Európa, ktorá slúži svojim občanom a chráni ich, v ktorom sa vyjadrila, že vzájomné uznávanie by malo byť rozšírené aj na oblasti, ktoré nie sú doposiaľ upravené, avšak majú zásadný význam pre každodenný život, napr. dedenie a závety, pričom je potrebné zohľadniť právne systémy jednotlivých členských štátov a rešpektovať vnútroštátne tradície. Výsledkom niekoľkoročných prác¹⁸⁷ je Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady o súdnej príslušnosti, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a verejných listín v oblasti dedenia a o zavedení európskeho dedičského osvedčenia. Pri výbere nástroja ako dosiahnuť vyššie uvedené ciele sa Únia jednoznačne priklonila k aktu najvyššej právnej sily, ktorý odôvodnila nevyhnutnosťou právnej istoty a predvídateľnosti, jasnosti, zrozumiteľnosti a jednotnosti noriem. Tieto ciele by mohli byť ohrozené, ak by členské štáty mali pri vykonávaní noriem voľnosť v posudzovaní. Paradoxom však je, že nariadenie ako hraničný určovateľ volí pojem *obvyklé bydlisko* zosnulého ku dňu jeho úmrtia bez toho aby ho zadefinoval (napriek tomu, že základné pojmy v čl. 2 definuje), pojem bližšie nešpecifikuje, nevymedzuje, ani časovo neohraničuje, čo podľa mňa môže viesť iba k rozdielnemu výkladu, a teda aj právnej neistote¹⁸⁸.

¹⁸⁷Príprava návrhu bola sprevádzaná konzultáciami jednotlivých členských štátov, ich inštitúciami a verejnosťou. Komisia čerpala najmä zo Štúdie o dedení s medzinárodným prvkom v Európskej únii, ktorú vypracoval v roku 2002 nemecký notársky úrad, ďalej zo Zelenej knihy o dedení a závetoch z roku 2005 [KOM(2005) 65], ktorá vyvolala dostatočne mnoho reakcií. Následne v novembri 2006 bolo verejné vypočutie. V rokoch 2006-2008 sa sedemkrát zišla odborná skupina, v 2008 sa konal zraz národných expertov. „O predložení návrhu pôvodne usilovalo české predsedníctvo v Rade, nakoniec sa však prípravy predĺžili, úspešné bolo až nasledujúce predsedníctvo švédske.“ In: EUROSKOP. Zjednodušenie dedičského řízení mezinárodního rozměru v EU. 23. 10. 2009. [online] [cit. 2013-10-13]. Dostupné z: <<http://www.euroskop.cz/8461/14046/clanek/zjednoduseni-dedickeho-rizeni-mezinarodniho-rozmeru-v-eu>>

¹⁸⁸Vôdzkou môže byť judikatúra Súdneho dvora Európskej únie, napr. rozhodnutie C-523/07, v ktorom súd podal aj výklad obvyklého bydliska v súvislosti s nariadením Brusel IIa a uvádza „Pojem „obvyklý pobyt“ v zmysle článku 8 ods. 1 nariadenia č. 2201/2003 treba vykladať tak, že mu zodpovedá miesto, ktoré odzrkadľuje istú mieru začlenenia dieťaťa do sociálneho a rodinného prostredia. Na tento účel treba vziať do úvahy najmä trvanie, pravidelnosť, podmienky a dôvody pobytu na území členského štátu a presťahovanie rodiny do tohto štátu, štátnu príslušnosť dieťaťa, miesto a podmienky školskej dochádzky, jazykové znalosti, ako aj rodinné a sociálne väzby, ktoré dieťa udržiava v danom štáte. Je na vnútroštátnom súde, aby určil, kde má dieťa obvyklý pobyt, majúc na pamäti všetky osobitné skutkové

Cieľom nariadenia Európskeho parlamentu a Rady EÚ č. 650/2012 zo 4. júla 2012 je odstránenie akýchkoľvek prekážok voľného pohybu osôb, ktoré sú výsledkom rozdielov medzi predpismi členských štátov upravujúcich dedičstvo s medzinárodným prvkom a uľahčiť tak riadne fungovanie vnútorného trhu.¹⁸⁹

7.4 Je zjednotenie úpravy v oblasti dedičského práva hmotného zrealizovateľné?

Dňa 1.9. 2001 vznikla Komisia pre európske rodinné právo (Commission on European Family Law - CEFL), ktorej hlavným cieľom bolo započatie teoretických a praktických výstupov vo vzťahu k harmonizácii rodinného práva v Európe. Výskum CEFL ukázal, že sledovanie sociokultúrneho a socioeconomickeho vývoja v jednej krajine je prospešný na sledovanie a predpovedanie vývoja v iných krajinách, minimálne je vhodný na analýzu zmien. Prácu CEFL môžeme považovať za vhodný základ pre harmonizáciu oblastí rodinného a dedičského práva do budúcnosti.

Dedičské právo predstavuje integrálnu súčasť súkromného práva a civilných kódexov európskych štátov. Podľa spravodajskej správy predstavujú cezhraničné dedičské konania až 10% všetkých prejednaných dedičstiev v EÚ, čo je takmer 450 tis. európskych rodín, ktorých sa dedenie s medzinárodným prvkom týka.

No v súčasnosti, ani v blízkej budúcnosti nemožno hovoriť o unifikácii na európskej úrovni. Niektorí autori sa vyslovujú proti unifikácii dedičského práva. Svoje tvrdenia odôvodňujú dvoma argumentmi.¹⁹⁰ A to:

- aj vo federálnych krajinách je dedičské právo upravené každým štátom samostatne, napr. USA, Kanada, v Európe tento systém predstavuje napr. Španielsko.

okolnosti každého jednotlivého prípadu. Aj keď by sa nariadenie malo vykladať autonómne. Prevláda názor, že pri interpretácii pojmu obvyklý pobyt nie je vhodné vychádzať z Haagskej dohovoru o práve použiteľnom na dedičstvo z roku 1989, rovnako nie je vhodné prelínať definície obvyklého pobytu z jednej právnej oblasti do inej právnej oblasti únijnych predpisov. In: LESZAY, L., SVOBODA, J. : Návrh nařízení Rady (ES) o rozhodném právu, pravomoci, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech dědictví a závětí. Ad Notam. č. 2/2008. Praha: Notářská komora ČR, s. 59.

¹⁸⁹Dôvodová správa k návrhu nariadenie Európskeho parlamentu a Rady o súdnej príslušnosti, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a verejných listín v oblasti dedenia a o zavedení európskeho dedičského osvedčenia.

¹⁹⁰PINTENS, W., Du MONGH, J.: Family and Succession Law in the European Union. In: PINTENS, W.: International Encyclopaedia of Laws: Family & Succession. The Hague-London-Boston: Kluwer Law International, 1997, s. 75

- súkromné právo, najmä rodinné a dedičské právo sú hlboko zakorenené v kultúrach národov a vyjadrujú spôsob života obyvateľstva.¹⁹¹

Proti argumentom národnej individuality v dedičskom práve stojí fakt, že v rámci ďalšieho vývoja právnych štandardov Európskej únie bude harmonizácia a následná unifikácia vnútroštátnych úprav prostredníctvom členských štátov nezvratná. V rámci unifikácie významnú úlohu zohrávajú nielen právno-teoretické ale hlavne politické aspekty. Je zrejmé, že v rámci dedičského práva absentuje ekonomické *ratio unificandi*, neznamena to, že unifikácia nemôže byť odôvodnená inak.¹⁹² Fusaro na 13. ročníku svetovej konferencie rodinného práva predniesol názor, že aj pomerne „stuhnutá“ oblasť, akou je dedičskoprávna úprava európskych štátov zažíva v spojitosti so sociálnou a ekonomickou evolúciou zmeny. Podľa neho je „... harmonizácia výsledkom spoločného sociálneho vývoja a nie politickej dohody.“ Neustále sa zvyšujúce životné nároky zmenili funkciu dedičského práva. Zvyčajne sa potomkovia dožívajú vyššieho veku, keď nadobudnú zdedený majetok, ktorý v tom čase pre nich neznamena lepší štart do profesijného života.¹⁹³

Zatiaľ, čo Európsky parlament vo svojich dvoch rozhodnutiach zo 6. mája 1994 a 14. decembra 1994 jednoznačne vyslovil myšlienku podpory zblížovania súkromného práva členských štátov, Komisia prejavila menej entuziazmu v potrebe unifikácie rodinného a dedičského práva. Svoje stanovisko odôvodnila tým, že obe oblasti sú až príliš „emočne nabité“ („emotionally charged“). Zweiger a Kötz vo svojej publikácii¹⁹⁴ rozdeľujú súkromné právo na dve oblasti, a to apolitickú a politickú. Do apolitickej zaraďujú napr. zmluvné právo, vecné práva, obchodné právo ... atď. Politickú oblasť tvorí ako rodinné právo, tak i dedičské právo, ktoré charakterizujú hodnotové a morálne princípy. A preto komparáciou rôznych úprav členských štátov nemožno nájsť lepšie alebo horšie riešenia. Pre svoju „národnú“ povahu a „politický“ charakter nie je unifikácia dedičského práva hmotného objektívne možná. V jednom štáte by tak súbežne mohla platiť rozdielna hmotnoprávna úprava pre vnútroštátne a cezhraničné dedičské vzťahy, čo je z hľadiska zásady rovnosti neprípustné. Na druhej strane možno

¹⁹¹LIIN, U.: Laws of Succession in Europe and Estonia: How We Got to Where We Are and Where We Should Be Heading. In: Juridica International. 2001, no. 6, [online]. [cit. 2012-12-28]. Dostupné na: <<http://www.juridicainternational.eu/index/2001/vol-vi/laws-of-succession-in-europe-and-estonia-how-we-got-to-where-we-are-and-where-we-should-be-heading>>

¹⁹²JANČO, M.: Perspektívy európskeho súkromného práva. In: Justičná revue, č. 2/2009, s. 172-173.

¹⁹³LANGBEIN, J. H.: The Twentieth-century Revolution in Family Wealth Transmission, 1988, 86 Michigan Law Review, s. 722 a nasl.

¹⁹⁴ZWEIGERT, K., KÖTZ, H.: Einführung in die Rechtsvergleichung, 3. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 1996, s. 38 a nasl.

poukázať na spontánnu integráciu, ktorá súvisí viac so sociálnymi faktormi a spoločnosťou, ako politickými rozhodnutiami. V dedičskej hmotnoprávnej úprave ju predstavujú akési spoločné princípy, tzv. common principles, ktoré sa postupom času vyvinuli. V modifikovanej podobe ich nájdeme v právnej úprave každého členského štátu. Sú nimi:

- ochrana postavenia spolužijúcej osoby
- zrovnoprávnenie detí narodených mimo manželstva s deťmi narodenými v manželstve
- neopomenuteľní dedičia

Vychádzajúc z nasledovného zastávam názor, že najmä spontánnu integráciu je budúcnosťou. Problémy, ktoré sú nastolené s vývojom spoločnosti musí riešiť každý členský štát, a preto by bolo v budúcnosti vhodné hľadať spoločné dvadsaťsedemstranné riešenie. Opätovne len tvrdím, že integrácia prebieha zo dňa na deň. S postupom času, keď unifikácia a harmonizácia právnych poriadkov členských štátov pokročia na takú úroveň, že bude obtiažne rozoznávať rozdiely v úpravách, budú aj členské štáty prístupnejšie k spoločnej úprave otázok, ktoré dnes razantne odmietajú a spoločné riešenia si objektívne predstaviť nevedia.

Verbeke a Leleu považujú zjednotenie úpravy v oblasti dedičského práva hmotného za zrealizovateľné, aspoň v určitých oblastiach s podobným vývojom, a to na základe jednotného zákona prijatého vo forme medzinárodnej zmluvy.¹⁹⁵ „Táto ponuka sa javí ako akceptovateľný kompromis medzi autonómiou členských štátov a potrebou precíznej úpravy vedúcej k unifikácii práva.“¹⁹⁶ Ako príklad autori uvádzajú Washingtonský dohovor z 26. októbra 1973 o jednotnom zákone o forme medzinárodného závetu, ktorý ratifikovala väčšina členských štátov EÚ a formu medzinárodného závetu zaradila do vnútroštátneho právneho poriadku.

Domnievam sa, že pozorovanie zjednocovacieho procesu dedičského práva hmotného na úrovni Únie bude veľmi zaujímavé. Prezident Rady notárov Európskej únie konštatoval, že traja zo štyroch občanov EÚ si želajú jednoduchšie prejednávanie dedičstiev s cudzím prvkom¹⁹⁷. EÚ má jednu z ťažkých skúšok v podobe Lisabonskej

¹⁹⁵VERBEKE, A., LELEU, Y.H.: Harmonization of the Law of Succession in Europe. In: HARTKAMP, A. S. et. al.: Toward a European Civil Code. Third fully and expanded edition. The Hague- London-Boston: Kluwer Law International, 2004, s. 350

¹⁹⁶VERBEKE, A.- LELEU, Y.H.: Harmonization of the Law of Succession in Europe. In: HARTKAMP, A. S. et. al.: Toward a European Civil Code. Third fully and expanded edition. The Hague- London-Boston: Kluwer Law International, 2004, s. 350

¹⁹⁷LESZAY, L., TLÁŠKOVÁ, Š.: Konference „Nové výzvy pro právníky v přeshraničním dědictví“

zmluvy za sebou. Nech to znie akokoľvek neprirodzene, myslím si, že kompetencie EÚ sú koncipované natoľko rozsiahlo, že unifikáciu v oblasti dedičského práva nemožno úplne vylúčiť.

Odvolávajú sa na čl. 5 ods. 3 (zásada subsidiarity) a čl. 352 ZEÚ, ktorý je formulovaný dostatočne vágne, možno kompetencie Spoločenstva rozšíriť skoro v akejkolvek oblasti. Európski „federalisti“ odmietajú toto tvrdenie, pretože, aby EÚ mohla zasiahnuť do unifikácie dedičského práva musí existovať prepojenie medzi objektívnymi okolnosťami vyžadujúcimi úpravu a ekonomickou integráciou. Dokonca i Súdny dvor Európskych spoločenstiev rozšíril svoju právomoc vo veciach dedičstva, ak sa ustanovenia dedičského práva priamo dotýkajú práv garantovaných ZEÚ. Zo znenia rozsudku Hubbard C20/92: „(...) účinnosť práva Spoločenstva sa nemôže meniť podľa rôznych odvetví vnútroštátneho práva, na ktoré môže mať vplyv. (...) skutočnosť, že predmet konania spadá pod dedičské právo, neodôvodňuje vylúčenie uplatnenia práva na slobodu poskytovať služby, ktorú ukladá právo Spoločenstva (...).“¹⁹⁸ Samozrejme prípadov, kedy dedičské právo priamo súvisí s ekonomickým rámcom EÚ je veľmi málo.

Budapešť, 28. – 29. 3. 2011 – Evropské nařízení o dědictví na obzoru. In: Ad Notam. č. 2/2011. Praha: Notářská komora ČR, s. 46

¹⁹⁸Prípad Hubbard vs. Hamburger C-20/92 [online] [cit. 2013-11-30]. Dostupné na: < http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&numdoc=61992J0020&lg=en >

ZÁVER

Vo svojej práci som sa zamerala na hmotnoprávnu úpravu dedičského práva. Postupne som rozobrala charakteristické črty a zásady dedičského práva hmotného, ktoré zásady predstavujú akúsi „nit“ tiahnúcu sa celou dedičskoprávnou úpravou. Nepodliehajú času, módnosti a dovoľím si tvrdiť, že ani politickým a ekonomickým zmenám. I keď presvetlenie právneho poriadku niektorými zásadami môže byť v obdobiach signifikantnejšie (napr. v NOZ je dôraz kladený na zásadu autonómie vôle), miernejšie, či potlačené na minimálne prejavy. Zásady predstavujú spojovník medzi jednotlivými kontinentálnymi právnymi úpravami dedičského práva, ktoré sú v istých smeroch podobné, no zároveň rozdielne, pre značné reflektovanie zvyklostí a kultúry národa.

V prípade dedenia, ktoré predstavuje značne konzervatívny subsystém všeobecného súkromného práva, nemožno obísť historicko-vývojovú časť. Najmä preto, že spoločný základ pre kontinentálnu právnú tradíciu predstavuje rímske právo. Nie menšiu pozornosť som v práci zamerala na česko-slovenské dedičské právo, ktoré považujem za výborný model pozorovania zmien, úprav a reflexiu politických režimov. Historický vývoj nemožno opomenúť, pretože či už novelizácie, alebo samotná rekodifikácia v oblasti dedičského práva hmotného sa zameriava na pozorovanie, užitočnosť, absenciu, obsolentnosť, využiteľnosť jednotlivých právnych inštitútov v praxi. Kardinálna časť práce pojednáva o predpokladoch dedenia, o jednotlivých hmotnoprávných inštitútoch. Zamerala som sa na skúmanie nevyhnutnosti, či potreby znovuzavedenia inštitútov, ktoré kedysi naše občianske právo poznalo, no vplyvom doby boli jednotlivé ustanovenia postupne vypustené. Tvrdenia som doplnila a podložila materiálom judikatúry, ktorá dotvára, spresňuje a formuje paragrafové znenie zákona.

Trend globalizácie a občianskej migrácie neobišiel ani právnou oblasť, preto je spomenuté dedenie s cudzím prvkom, poukázanie na súčasné integračné smery v oblasti dedičského práva a náčrt možnej harmonizácie a unifikácie dedičského práva v rámci Európskej únie, ktorá oblasť doposiaľ zostáva, oi. spolu s rodinným pravom, v úzadí, pretože nepredstavuje dôležitý faktor na ceste k vytvoreniu spoločného jednotného trhu.

Jednotlivé svoje tvrdenia som podporila a doplnila o materiál judikatúry. Aj keď právne závery všeobecných súdov obsiahnuté v ich rozhodnutiach nemajú v právnom

poriadku Českej republiky charakter precedensu, ktorý by sudcov zaväzoval v obdobných veciach rozhodnúť identicky, protichodné právne závery v analogických prípadoch sú neprípustné a neprispievajú k naplneniu hlavného účelu princípu právnej istoty. Právne posúdenie, ktoré obsahujú možno považovať len za formu nezáväzného výkladu ustanovení o dedičskom práve v OZ. Napriek uvedenému by sudy a iné orgány aplikácie práva mali prihliadať na existujúcu judikatúru. Žiadne ustanovenia právnych predpisov nie sú dokonalé. Nikdy zákonodarca nemôže zohľadniť, zahrnúť a upraviť všetky prípady, ktoré sa v praxi vyskytnú. V týchto prípadoch vzniká priestor pre judikatúru.

Počas spracovania témy som dospela k zisteniam, ktoré som následne zapracovala v texte. Cieľom zákonodarca nie je vytvorenie zákona pre jestvovanie zákona, ale pre jeho využiteľnosť. Osveta v oblasti spisovania závetov je zatiaľ nedostatočná a využívanie tohto inštitútu je momentálne veľmi málo využívané. Oproti iným európskym krajinám sa zatiaľ iba učíme využívať a akceptovať závety ako poslednú vôľu poručiť. Samozrejme podiel na súčasnom stave má minulý politický režim, kedy väčšina ľudí nevlastnila priveľký majetok, nanajvýš auto či družstevný byt. Zmena politického „ovzdušia“ priniesla obrat v zmýšľaní.

Dôvodová správa k novému občianskemu zákonníku uvádza „návrh sleduje celkový príklon k európskym kontinentálnym konvenciam. Politická reštitúcia idey dualizmu práva súkromného a verejného, z ktorej vychádza rovnako náš právny poriadok, ako i všeobecné prijatie idey súkromného práva v duchu európskych právnych tradícií novodobou českou právnou doktrínou, vyžadujú dôsledný obrat smerom od marxisticko-leninskej koncepcie právneho systému a jeho funkcií. To vyžaduje i zodpovedajúcu kódexovú úpravu nadväzujúcu na tuzemské právne tradície, tak ako sa vyvíjali do roku 1948, a rovnako tak štandardy štátov, ktorých právne poriadky patria do oblasti kontinentálnej právnej kultúry.“¹⁹⁹

Z vyššie uvedeného jednoznačne vyplýva, že nový občiansky zákonník zaraďuje české civilné právo do kontextu štandardných zákonných úprav kontinentálnej Európy spôsobom v minulosti vyskúšaných a osvedčených inštitútov. V súčasnosti ich v dedičskej oblasti predstavujú napr. odkaz, fideikomisárna substitúcia či tretí, najsilnejší dedičský titul - dedičská zmluva. Posledné dva roky sa veľmi živo diskutuje o návrhu NOZ, preto o knižné, či iné zdroje nebola núdza. Vedecké argumentácie,

¹⁹⁹Dôvodová správa NOZ konsolidovaná verze zo dňa 3.1. 2012, s. 17

kritiky a návrhy sa názorovo líšia. Osobné postoje som vyjadrila v práci ako sa mi javia zatiaľ bez možnosti detailnejších rozborov reflexií praxe. Nová právna úprava sa môže javiť ako príliš zložitá, ktorá nenapĺňa očakávané predstavy verejnosti. Som názoru, že čo sa oblasti dedičského práva týka, zachované sú všetky zásady, ktoré vymenovávam a opisujem vo vlastnom texte práce, ba niektoré sú ustanoveniami petrifikované (napr. zásada autonómie vôle poručiťľa či zásada zachovania hodnôt). Je prirodzené, že spoločnosť sa ťažko prispôsobuje novým veciam, nariadeniam, pravidlám, najmä, keď sa už s pôvodnými zžila. S potrebou novej, modernejšej civilnej úpravy sa stotožňujem, avšak dedičskoprávna oblasť je prepracovaná až príliš detailne, miestami zmätočne a redundantne (napr. úprava rozdelenia dedičstva v treťom a následne vo štvrtom oddieli).

Práca bola prínosom pre obohatenie mojich vedomostí v danom obore s možnosťou využitia nielen v pracovnom, ale i súkromnom živote.

RESUMÉ

This thesis is devoted to defining of the function of the inheritance law and basic terms, which are used in this area of law. Succession is a general legal accession to all rights and obligations of the deceased, of course only if these rights were not explicitly connected with the deceased. Succession applies in relation to existence of individual property. For a deeper understanding of the matter of the inheritance law, this thesis focuses on the basic points of historical development influencing this area of law, especially legal regulation of inheritance law in Ancient Rome, the Middle Ages, the General Civil code and finally deals with characteristic features of the current inheritance law in the Czech Republic.

A part of the thesis deals with principles of the inheritance law, based on the definitions of the legal theoretician Emanuel Tilsch.

This thesis is based on the valid legal regulation of succession in the Act no. 40/1964 Coll. the Civil code, as amended, not omitting the Act no. 89/2012 Coll. the Civil code.

Succession applies in case that several conditions of subjective and objective character are met simultaneously. An inheritance is acquired upon the death of the deceased, in case when the deceased left some property and a person who shall gain the inheritance is an eligible heir, with the inheritance title, being either the law or the testament. Finally, the last condition, that the heir did not renounce the inheritance, shall be met. Abovementioned substantive conditions of succession are individually discussed in the thesis.

The legal regulation stipulates acquisition of the inheritance *ipso iure*, by the death of a natural person. Death is an objective legal fact, legal event, that is independent of the will of a person and with which the law connects establishment, change and termination of legal relations.

Inheritance, from the legal point of view, represents a set of property rights and obligations, to which an heir shall accedes by the death of the deceased.

An heir may be either a natural person or a legal entity or the state. The absolute capacity to inherit (objective aspect) and the relative capacity to inherit (subjective aspect) shall be distinguished. The absolute capacity of a natural person and a legal

entity to inherit coincides with their legal personality, i.e. their capacity to possess rights and duties. The existence of a capacity to inherit itself does not mean that a person will become an heir. An heir as a natural person can exclude himself from succession and become an incapable heir (relative incapacity to inherit).

The current legal regulation distinguishes two titles, under which a person can be an heir, and that is the law or the testament. Two separate chapters in the thesis are devoted to these titles. Both legal titles are not mutually exclusive. The law is the exclusive title of inheritance in case that the deceased did not write the testament. Or the deceased left one but it is invalid, or all testamentary heirs renounced the inheritance and no substitute heirs were determined or the testamentary heirs died sooner than the deceased testator, or the whole estate was not distributed by the testament or the deceased did not think of obligatory heirs in his testament or similar. Succession by the law is in its nature subsidiary in relation to the testamentary succession. The law distinguishes four inheritance groups (classes) according to which individual heirs are called to inherit. These groups are individually discussed in the thesis. The Act no. 89/2012 Coll. the Civil code introduces the fifth and sixth inheritance group. At the end the institution of caducum is mentioned.

The second inheritance title, with which the thesis deals, is the testament as a unilateral, unaddressed, legal act that can only be established by the deceased testator himself during his life but not before reaching the age of fifteen years. The thesis briefly mentions the legal regulation of bequest, successorship, trustee successorship and codicil.

Although the current law does not allow another inheritance title, this thesis includes an analysis of further inheritance title, the contract of inheritance, which is reintroduced by the Act no. 89/2012 Coll. the Civil code.

Further is mentioned the issue of confirmation of the inheritance, settlement of the inheritance and the part about protection of a legitimate heir, a person, who became an heir due to the death of the deceased but the court did not consider him as the heir.

In the final part of the thesis, the attention is paid to succession with a foreign element and Europeanization of the inheritance law. The inheritance law is seen as a typical national law influenced by socio-cultural, socio-economic and even religious factors. Therefore just a very few publications, legal comparisons and analysis are devoted to the inheritance law on an international (European) level. Significant part is devoted to an analysis of unification on the „lower“ level, i.e. by the conflict of law

rules, which represent smaller interference with the legal culture of individual member states, in the thesis namely by the Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession and considerations of unification in the area of the inheritance substantive law at the EU level.

The thesis contains considerations, referring to appropriateness or potential practical difficulties created by legal regulation of the inheritance law under the Act no. 89/2012 Coll. the Civil code. This thesis is based on the valid legal regulation of succession, related to the area, on domestic and foreign literature and case law.

POUŽITÁ LITERATÚRA

Knižné zdroje:

BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M.: Občanský zákoník. 3. vyd. Praha: Linde, 1995, 671 s.

BÍLEK, P., ŠEŠINA, M.: Dědické právo v předpisech let 1925-2001. Zákony s poznámkami. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2001, 508 s., ISBN 978-80-7179-590-2

BYSTRICKÝ, R.: Příručka mezinárodního práva soukromého. Praha: Univerzita Karlova, 1970, 188 s.

CIRÁK, J. a kol.: Dědické právo. Šamorín: Heuréka, 2009, 237 s., ISBN 978-80-89122-55-4

ČEČOTOVÁ, V.: Dobré mravy v slovenskom súkromnom práve. Bratislava: Epos, 2005, 224 s., ISBN 80-8057-938-6

ELIÁŠ, K. a kol.: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. sv. Praha: Linde, 2008, 2640 s., ISBN 978-80-7201-687-7

FEKETE, I.: Občiansky zákonník. Veľký komentár. 2. Diel, Bratislava: Eurokódex, 2011, 1368 s., ISBN 97-880-8944-7503

FIALA, J.: Občanské právo hmotné I. Vydání 2. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998, 404 s., ISBN 80-210-1733-3

GANDŽALOVÁ, D.: Dědické právo. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, Právnická fakulta, 2006, 310 s., ISBN 80-8083-347-8

GERLOCH, A.: Teorie práva. 3. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, 346 s., ISBN 80-86473-85-6

HARTKAMP, A. S. et. al.: Toward a European Civil Code. Third fully and expanded edition. The Hague-London-Boston: Kluwer Law International, 2004, 335-351 p., ISBN 90-411-2280-X, 90-69-16-494-9

HEIDERHOFF, B.: Gemeinschaftsprivatrecht. 2. überarbeitete Auflage. München: Sellier, 2007, 282 p., ISBN 978-3-86653-038-6

HOLUB, M. a kol.: Občanský zákoník. Komentář. Díl I. Praha: Linde, 2003, ISBN 80-7201-406-4

LANGBEIN, J.H.: The Twentieth-century Revolution in Family Wealth Transmission, 86 Michigan Law Review, 1988, 722- 751 p.

KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M.: Římské právo. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, 386 s., ISBN: 80-7179-031-1

KNAPP, V., KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J.: Občanské právo hmotné. II. sv. 2. aktualizované a doplněné vydání. Praha: CODEX Bohemia, 1998, 493 s., ISBN 80-85963-51-5

KNAPP, V., LUBY, Š. a kol.: Československé občianske právo, II. zv. Druhé prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: Obzor, 1974, 494- 513 s.

KNAPP, V., PETRŽELKA, K., ŠKUNDÍN, Z. I.: K otázkám nového občanského práva: Tři studie. Praha: Orbis, 1950, 93 s.

KNAPPOVÁ, M, ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol.: Občanské právo hmotné. III. sv. 3. aktualizované a doplněné vydání. Praha: ASPI Publishing, 2002, ISBN: 978-80-7357-460-0

KRČMÁŘ, J.: Právo občanské V. Právo dědické. Praha: Všeherd, 1937

KUČERA, Z.: Mezinárodní právo soukromé. 7. opravené a doplněné vydání. Brno: Nakladatelství Doplněk, 2009, 464 s., ISBN 978-80-7239-231-5

KUČERA, Z., TICHÝ, L.: Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář. Praha: Panorama, 1989, ISBN 11-057-89

LAZAR, J. a kol.: Základy občianskeho hmotného práva. I. zv. Bratislava: Iura Edition, 2000, 303 s., ISBN 80-88715-72-5

LAZAR, J. a kol.: Základy občianskeho práva hmotného I. zv. Tretie vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2006, 545-604 s., ISBN 80-8078-084-6

LAZAR, J., ŠVESTKA J. a kol.: Československé občianske právo. II. zv. Bratislava: Obzor, 1987, 437 s.

MALÝ, K. a kol.: Dějiny českého a československého práva do r. 1945. 3. vydání. Praha: Linde Praha, a.s., 2003, ISBN 80-7201-433-1

MIKEŠ, J: Dědictví a právo. Právní poradce pro každého. Praha: Informatorium, 1993, 166 s, ISBN 80-85427-10-9

MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: Dědické právo v teorii a praxi. Praha: Leges, 2011, 432 s., ISBN 978-80-87212-79-0

MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L.: Dědické právo: Praktická příručka. Praha: Linde, 2003, 333 s., ISBN 80-7201-422-6

OTTO, J.: Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí, 8. díl, Praha: 1894

PAUKNEROVÁ, M.: Evropské mezinárodní právo soukromé. Praha: C.H.Beck, 2008, 409 s., ISBN 978-80-7400-034-8

PINTENS, W.: International Encyclopaedia of Laws: Family & Succession. The Hague-London-Boston: Kluwer Law International, 1997, ISBN 90-6544-888-8

PLANK, K.: Dedičské právo. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1954, 178 s.

PLANK, K., CIRÁK, J. a kol.: Občianske právo s vysvetlivkami. I. zv. Bratislava: Iura Edition, 1996, 841 s., ISBN 80-88715-07-5

REBRO, K., BLAHO, P.: Rímske právo. Tretie, doplnené vydanie. Bratislava: Iura Edition, 2003, 415- 449 s., ISBN 80-89047-53-X

RUBEŠ, J., WINTEROVÁ, A.: Občanský soudní řád a předpisy související. 3. podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Panorama, 1990, 766 s., ISBN 80-7038-087-X

SCHELLEOVÁ, I. a kol.: Civilní proces. 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia, 2006, 1202 s., ISBN: 80-8686-109-0

SCHELLEOVÁ, I. a kol.: Dědictví a dědické právo. Brno: Computer Press, a.s., 2007, ISBN 978-80-251-1659-3

SVOBODA, E.: Dědické právo, Praha: Československý Kopas, 1946

SVOBODA, J. a kol.: Občiansky zákonník. Komentár. 1. diel Bratislava: Eurounion, 1998, 744 s., ISBN 80-8556-885-3

SVOBODA, J. a kol.: Občiansky zákonník. Komentár a súvisiace predpisy. Bratislava: Eurounion, 2005, 1345 s., ISSN 8088984645

ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S. A kol.: Občiansky súdny poriadok. Komentár. 1. Vydanie. Praha: C. H. Beck, 2009, 955 s., ISBN 978-80-7400-159-8

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol.: Občanské právo hmotné. III. sv. Páté, jubilejní aktualizované vyd. Praha: ASPI Publishing, 2009, 460 s., ISBN 978-80-7357-468-0

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., TICHÝ, L.: Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva konaných 27. ledna 2006 a 12. května 2006 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2006

TICHÝ, L., ARNOLD, R., SVOBODA, P., ZEMÁNEK, J., KRÁL, R.: Evropské právo. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2006, 928 s., ISBN 80-7179-430

TILSCH, E.: Dědické právo rakouské se stnoviska srovnávací vědy právní. Praha: Sborník věd právních a státních, 1905

VANĚČEK, V.: Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945. 3. doplněné a přepracované vydání. Praha: Orbis, 1976, 581 s.

VOJÁČEK, L., SCHELLE, K., KNOLL, V.: České právní dějiny. 2. Upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010, ISBN 978-80- 7380-27-8

VOJČÍK, P.: Občianske právo hmotné. I. diel. Košice: Univerzita P.J. Šafárika v Košiciach, 2006, 332 s., ISBN 80-7097-615-2

VOJČÍK, P. a kol: Občiansky zákonník. Stručný komentár. 2. doplnené a prepracované vydanie. Bratislava : Iura Edition, 2009. 1234 s. ISBN 978-80-8078-249-8

WINTEROVÁ, A.: Civilní právo procesní. 6. Aktualizované vydání doplněné o předpisy evropského práva. Praha: Linde Praha, 2011, ISBN 978-80-7201-842-0

ZWEIGERT, K.- KÖTZ, H.: Einführung in die Rechtsvergleichung, 3. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 1996. XVII + 729 p. ISBN 978-3-16-146548-2

Časopisecká literatura:

BEZOUŠKA, P.: Nezletilý a závět' notářským zápisem. In: Právní rádce – měsíčník Hospodářských novin. ISSN: 1210-4817, č. 4/2005, Praha: Economia, 2005, s. 19-21

BUJŇAČKOVÁ-SPIŠÁKOVÁ, L.: Dedičská zmluva- nová cesta k nadobúdaníu vlastníctva? In: Justičná revue. ISSN 1335-6461, č.1/2009, s. 62-66

ELIÁŠ, K.: Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku. In: Ad Notam. ISSN 1211-0558, č. 2/2009, s. 41-45

HOJDNOVÁ, I.: Dědické podíly a jejich výpočty. In: Ad Notam. ISSN 1211-0558, č. 4/2008, s. 113-121

JANČO, M.: Perspektívy európskeho súkromného práva. In: Justičná revue. ISSN 1335-6461, č. 2/2009, s. 169-185

KIRSTOVÁ, K.: Platná právna úprava inštitútu dedičskej nespôsobilosti a vydedenia, In: Ars Notaria. ISSN 1335-2229, č. 1/2004, s. 16-24

KOUBA, V.: Jěšte jednou k obnově některých institutů dědického práva a dědického řízení. In: Ad Notam. ISSN 1211-0558, č. 5/2005, s. 157- 158

KRÁLOVÁ, J., ECK, L. Dědická nezpůsobilost. In Ad Notam. ISSN 1211-0558, č. 2/2004, s. 34-38

LESZAY, L., SVOBODA, J.: Návrh nařízení Rady (ES) o rozhodném právu, o pravomoci, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech dědictví a závětí. In: Ad Notam. ISSN 1211-0558, č. 2/2008, s. 55-62

LESZAY, L., TLÁŠKOVÁ, Š.: Konference „Nové výzvy pro právníky v přeshraničním dědictví“ Budapešť, 28. – 29. 3. 2011 – Evropské nařízení o dědictví na obzoru. In: Ad Notam. ISSN 1211-0558, č. 2/2011, s. 46-47

MAJERNÍK, M.: Dedičská nespôsobilosť, vydedenie a čiastočné vydedenie. In: Ars Notaria. ISSN 1335-2229, č. 1/2009, s. 5-10

MAJERNÍK, M.: Listiny o vydedení a riešenie spornosti dedičského práva v konaní o dedičste- niekoľko poznámok. In: Ars Notaria. ISSN 1335-2229, č. 2/2008, s. 18-23

MIKEŠ, J.: Jak dál s úpravou dědického práva? In: Ad Notam. ISSN 1335-2229, č. 2/1998, s. 26

MIKEŠ, J.: O fideikomisární substituci (Výklad problematiky). In: Ad Notam. ISSN 1211-0558, č. 3/2005, s. 92-93

MRZENA, E.: Dědění ve čtvrté dědické skupině. In: Ad Notam. ISSN 1211-0558, č. 1/2000, s. 7-8

MUZIKÁŘ, L.: Dědické podíly. I.část. In: Ad Notam. ISSN 1211-0558, č. 1/1997, s. 7-13

MYTYZKOVÁ, P.: Stručné zamyšlení nad institutem darování pro případ smrti. In: Ad Notam. ISSN 1211-0558, č. 3/2007, s. 82

PAVELKOVÁ, B.: Zodpovednosť dediča za dlhy poručiteľa v súkromnom a verejnom práve. In: Ars Notaria. ISSN 1335-2229, č. 3/2009, s. 10-17

SVOBODA, J.: Zelená kniha Dědictví a Závětí. In: Ad Notam. ISSN 1211-0558, č. 3/2005, s. 98-102

ŠEŠINA, M.: Diskuse o návrhu nového občanského zákoníku. In: Ad Notam. ISSN 1211-0558, č. 4/2005, s. 124-137

ŠEŠINA, M.: Diskuse o návrhu nového občanského zákoníku II. In: Ad Notam. ISSN 1211-0558, č. 5/2005, s. 166-171

ŠEŠINA, M.: Diskuse o návrhu nového občanského zákoníku III. In: Ad Notam. ISSN 1211-0558, č. 6/2005, s. 199-202

ŠEŠINA, M.: Diskuse o návrhu nového občanského zákoníku IV. In: Ad Notam. ISSN 1211-0558, č. 1/2006, s. 12-17

ŠEŠINA, M.: Diskuse o návrhu nového občanského zákoníku V. In: Ad Notam. ISSN 1211-0558, č. 2/2006, s. 55-58

TLÁŠKOVÁ, Š.: Dědictví s mezinárodním prvkem. In: Ad Notam. ISSN 1211-0558, č. 6/2008, s. 197-200

Právne predpisy:

zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník v znení od 1.1.1951 do 31.3.1964

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákonník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákonník

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 285/2002 Sb., o darováním odběrech a transplatacích tkání a orgánů (transplantační zákon), ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 227/1997 Sb., o nadcích a nadačních fondech, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 97/1963 Sb., zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním, ve znění pozdějších předpisů

Instrukce č. 59/2010-MOC-J Ministerstva spravedlnosti, kterou se upravuje postup justičních orgánů ve styku s cizinou ve věcech občanskoprávních a obchodněprávních

Internetové zdroje:

<http://kraken.slv.cz/III.US66/97/> [cit. 2012-01-07]

<http://www.wikipedie.cz/> [cit. 2010-06-19]

http://psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_17.htm [cit. 2013-01-14]

<http://www.ejcl.org/113/article113-5.pdf> [cit. 2013-06-24]

<http://www.euroskop.cz/8461/14046/clanek/zjednoduseni-dedickeho-rizeni-mezinarodniho-rozmeru-v-eu> [cit. 2013-10-13]

<http://www.juridicainternational.eu/index/2001/vol-vi/laws-of-succession-in-europe-and-estonia-how-we-got-to-where-we-are-and-where-we-should-be-heading> [cit. 2012-12-28]

Zdroje judikatury:

FIALA, R.: Přehled judikatury ve věcech dědických. Praha : ASPI, 2006. 496 s. ISBN 80-7357-182-X

Civilná zbierka súdnych rozhodnutí a stanovísk. Pod touto značkou sú vyznačené judikáty uverejnené Najvyššími súdmi ČSFR, ČR a SR do 31.12.1992., vid' judikáty označené **R**

Výber rozhodnutí Najvyššieho súdu SR

Sborník stanovisek, záverů, rozborů a zhodnocení soudní praxe, zpráv o rozhodování soudů a soudných rozhodnutí NS 1964-1969, zv. III, vydal NS ČSSR nákladem SEVT, Praha 1980, vid' označenie **Z III**.

Sborník stanovisek, zpráv o rozhodování soudů a soudných rozhodnutí NS ČSSR, ČSR a SSR 1970-1983, zv. IV, vydal NS ČSSR nákladem SEVT, Praha 1986, vid' označenie **Z IV**.

Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích z 9.8.1996, sp. zn. 6Co 10/96

Usnesení Ústavního soudu ČR zo dňa 4.4. 1997, sp. zn. III. ÚS 66/97

Usnesení Krajského soudu v Brně z 27.2. 1998, sp. zn. 18 Co 228/1997

Rozhodnutí Městského soudu v Praze zo dňa 29. 5. 1998, sp. zn. 33 Ca 8/98–9

Usnesení Krajského soudu v Brně zo dňa 13.11.1998, sp. zn. 18 Co 310/98

Usnesení Krajského soudu v Brně, zo dňa 26.7. 1999, sp. zn. 18 Co 385/98

Usnesení Nejvyššího soudu ČR zo dňa 8.10. 2001, sp. zn. 22 Cdo 1206/2001

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR zo dňa 19. 12. 2002, sp. zn. 30 Cdo 1143/2002

Rozsudek Nejvyšší soud ČR zo dňa 27.7. 2004, sp. zn. 32 Odo 626/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky, zo dňa 31.10. 2006, sp. zn. 33 Odo 1277/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR zo dňa 15.5.2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky zo dňa 20.12. 2007, sp. zn. 21 Cdo 142/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR zo dňa 3.4. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1744/2007

www.nsoud.cz

www.concourt.cz

Iné zdroje:

Důvodová zpráva NOZ konsolidovaná verze zo dňa 3.1.2012

KLÍČOVÉ SLOVÁ - KEY WORDS

Dedič - Heir

Dedičské právo - Inheritance law

Dedičstvo - Inheritance

Poručitel' - The deceased